

Jenni Simonen, Jussi Westinen, Ville Pitkänen, Aino Heikkilä

LUOTTAMUSTA ILMASSA, MUTTA KUINKA PALJON?

Tutkimus eri sukupolvien luottamuksesta
yhteiskunnan instituutioihin

SISÄLLYS

SAATTEEKSI	5
TIIVISTELMÄ	6
1. JOHDANTO	11
1.1 INSTITUUTIT JA LUOTTAMUS	11
1.2 LUOTTAMUS TUTKIMUKSISSA	14
2. TUTKIMUKSEN AINEISTOT	17
2.1 MÄÄRÄLLISET JA LAADULLISET AINEISTOT TÄYDENTÄVÄT TOISIAAN	17
2.2 AINEISTOJEN KUVAUS	18
3. LUOTTAMUS YHTEISKUNNAN INSTITUUTIOIHIN	20
3.1 KOULUTUS JA TURVALLISUUTTA YLLÄPITÄVÄT INSTITUUTIT HERÄTTÄVÄT LUOTTAMUSTA	20
3.2 INSTITUUTIOIHIN LUOTETAAN ENEMMÄN KUIN NIITÄ EDUSTAVIIN YKSILÖIHIN	26
3.3 OMAT KOKEMUKSET, MEDIAN VÄLITTÄMÄ KUVA JA TOIMINNAN LÄPINÄKYVYYS HEIJASTUVAT LUOTTAMUKSEEN	30
3.4 VASTAKKAINASETTELU JA POLARISAATIO HORJUTTAVAT LUOTTAMUSTA	33
3.5 KORONA-AJAN PÄÄTÖKSENTEKOA KRITISOIDAAN, MUTTA RAJOITUKSET HYVÄKSYTÄÄN	35
4. MITÄ MERKITYKSIÄ INSTITUUTIOILLE ANNETAAN?	42
4.1 JULKISTA TUKIVERKKOJA ARVOSTETAAN	42
4.2 INSTITUUTIOITA PIDETÄÄN TÄRKEINÄ YLEISEN HYVINVOINNIN KANNALTA	47
4.3 SOSIAALITURVAN MERKITYS ON VAHVISTUNUT, KIRKON HEIKENTYNYT	52
4.4 NUORET LIITTÄVÄT INSTITUUTIOIHIN MYÖNTEISIÄ OMINAISUUKSIA MUITA USEAMMIN	58
5. MITÄ INSTITUUTIOILTA ODOTETAAN?	63
5.1 NUORET USKOVAT MUITA USEAMMIN HYVINVOINTI- YHTEISKUNNAN VASTAAVAN KANSALAISTEN TARPEISIIN	63
5.2 NUORILLA JA KESKI-IKÄISILLÄ ON VAHVOJA MIELIKUVIA TOISISTAAN	70

6. KANNUSTAVATKO INSTITUUTTIOT OSALLISTUMAAN?	75
6.1 HYVINVOINTIYHTEISKUNTA PASSIVOI, MUTTA LUO TUKIRAKENTEITA	75
6.2 SUOMALAISET HALUAVAT KEHITTÄÄ YHTEISKUNTA YHDESSÄ	80
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	88
7.1 KOONTI INSTITUUTIOISTA JA LUOTTAMUKSESTA	88
7.2 NUORET SUHTAUTUVAT INSTITUUTIOIHIN VANHEMPIA MYÖNTEISEMMIN	93
7.3 LUOTTAMUSTA LUNASTAMASSA – MIHIN TULISI HAVAHTUA?	95
LOPPUVIIITTEET	101
LÄHTEET	105
LIITTEET	112

ISBN: 978-952-5895-83-4

©E2 TUTKIMUS JA KIRJOITTAJAT

GRAAFINEN SUUNNITTELU: SUSANNA MUKKALA

TAITTO: JUHA RÄTY

SAATTEEKSI

”Suomalainen kyllä aika paljon sietää, mutta kun se menee sen tietyn rajan ylitse, niin sitten on pirun paha enää ottaa takaisin sitä luottamusta. Että näiden asioiden kanssa ei olis hirveesti leikkimistä.”

Näin sanoo tähän tutkimukseen haastateltu keski-ikäinen Jari. Suomalaiset tunnistavat luottamuksen merkityksen ja keskeisten instituutioiden aseman osana demokratiaa ja hyvinvointiyhteiskuntaa.

Pari vuotta sitten havahduimme E2 Tutkimuksessa miettimään, miten keskusteluilmapiiri ja polarisaatio vaikuttavat luottamukseen Suomessa. Pohdinnoista yhteistyökumppaneiden kanssa syntyi tutkimushanke, jonka tulokset on koottu tähän raporttiin. Tieto auttaa ymmärtämään, mikä yhteiskunnassamme on vahvaa ja mihin on syytä havahtua.

Kiitän lämpimästi tutkimuksen tekijöitä ja kumppaneitamme. Vanhempi neuvonantaja **Jouni Backman** Sitrasta, kehityspäällikkö **Sini Sallinen** Suomen Kuntaliitosta ja toimitusjohtaja **Suvi-Anne Siimes** työeläkevakuuttajat TELA ry:stä ovat tuoneet kiinnostavia näkökulmia hankkeen seurantaryhmään. Kiitokset Sitralle, Kuntaliitolle ja Telalle yhteistyöstä ja tutkimuksen osarahoituksesta.

Helsingissä 21.9.2021

Karina Jutila

johtaja

E2 Tutkimus

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa tarkastellaan eri-ikäisten suomalaisten suhdetta keskeisiin yhteiskunnan instituutioihin. Tarkasteltaviksi on valittu sosiaaliturva, eläkejärjestelmä, perhe, kunta, kirkko, kansalaisjärjestöt, poliittinen päätöksenteko, tiedotusvälineet sekä tiede ja tutkimus. Tutkimuksen pääkysymyksiä on kaksi: 1) Kuinka paljon yhteiskunnan eri instituutioihin ja toimijoihin luotetaan ja mistä luottamus rakentuu? 2) Millä tavoin eri sukupolvien näkemykset eroavat toisistaan?

Eri ikäryhmien suhdetta instituutioihin tarkastellaan luottamuksen kautta. Van der Meer ja Dekkerin (2011) ajatusta seuraten luottamuksen ymmärretään rakentuvan kansalaisen ja instituution välisessä suhteessa. Tutkimuksessa hyödynnetään koko väestöä edustavaa kyselyaineistoa sekä nuorten ja keski-ikäisten ryhmähaastatteluja.

HYVINVOINTIYHTEISKUNTAAN LUOTETAAN, KÄRJISTYNYT ILMAPIIRI KYLLÄSTYTTÄÄ MYÖS NUORIA

Tutkimuksen perusteella suomalaisten luottamus yhteiskunnan instituutioihin on vakaata ja suhteellisen korkealla tasolla. Siitä huolimatta erityisesti haastatteluaineisto nostaa esiin huolestuttavia havaintoja polarisaatiosta ja yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Kaikki haastatteluryhmät ikään tai koulustaustaan katsomatta jakavat polarisoitumista koskevan huolen, ja ovat väsyneitä kinasteluun ja vastakkainasetteluun.

Instituutioihin kohdistuvassa luottamuksessa on eroja. Suomalaiset luottavat erityisesti perheeseen, tieteeseen ja tutkimukseen, poliisiin, puolustusvoimiin ja koulujärjestelmään. Poliittinen päätöksenteko, työnantajajärjestöt, kirkko, tiedotusvälineet ja Euroopan unioni eivät herätä suurta luottamusta. Instituutioita edustaviin ammattilaisiin luotetaan vähemmän kuin itse instituutioihin. Ainoastaan kirkko on poikkeus: pappeihin luotetaan enemmän kuin kirkkoon. Luottamuksen rakentumiseen vaikuttavat vahvimmin omakohtaiset kokemukset ja tiedotusvälineiden välittämä kuva. Instituutioiden toiminnan läpinäkyvyys ja lupausten lunastaminen on keskeistä luottamuksessa.

Kirkkoa lukuun ottamatta kaikkia tarkasteltuja instituutioita pidetään tärkeinä hyvinvoinnille. Instituutiot koetaan paljon tärkeämmiksi suomalaisten

yleiselle hyvinvoinnille kuin henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. Sosiaaliturvan ja tiedotusvälineiden yhteiskunnallisen merkityksen koetaan kasvaneen, kun taas kunnan ja kirkon merkityksen koetaan vähentyneen.

Kaikki väestöryhmät eivät luota instituutioihin yhtä vahvasti. Naiset luottavat useimpiin instituutioihin miehiä enemmän. Myös hyvin toimeentulevilla ja korkeasti koulutetuilla on yleisesti korkeampi luottamus. Heikosti toimeentulevat, vähemmän koulutetut ja perussuomalaisten kannattajat luottavat vähemmän yhteiskunnan instituutioihin. He myös kokevat instituutioiden harvemmin toimivan ihmisten parhaaksi.

INSTITUUTIOITA MOITITAAN UUDISTUS-KYVYTTÖMIKSI, TIEDE JA TUTKIMUS KERÄÄ KEHUJA

Suhteellisen korkeasta luottamuksen yleistasosta huolimatta kansalaiset kokevat monet instituutiot uudistumiskyvyttömiksi. Suomalaisten enemmistön mielestä tarkastelluista instituutioista vain tiedotusvälineet, tiede ja tutkimus sekä kansalaisjärjestöt ovat uudistumiskykyisiä. Tiedettä ja tutkimusta ja kansalaisjärjestöjä arvioidaan muutoinkin myönteisimmin. Kaksi kolmasosaa pitää tiedettä ja tutkimusta tasa-arvoa luovana, turvallisuutta tuovana ja oikeudenmukaisena ja kolme neljäsosaa uudistumiskykyisenä. Kansalaisjärjestöjen erityisvahvuus on yhteenkuuluvuuden vahvistaminen. Näiden kahden instituution ajatellaan myös useimmin toimivan ihmisten parhaaksi.

Huomionarvoista on, että osaa instituutioista ei koeta järin oikeudenmukaisiksi. Alle puolet suomalaisista pitää Kelaa tai työeläkevakuuttajia oikeudenmukaisina ja poliittisen päätöksenteon oikeudenmukaisuuteen uskoo alle viidennes. Kelaa ja työeläkevakuuttajia pidetään kuitenkin laajalti turvaa tuovina.

NUORILLA VAHVA USKO HYVINVOINTIYHTEISKUNTAAN

Myös ikäryhmien välillä on luottamuseroja. Nuoret luottavat ikääntyneitä vähemmän eläketurvaan ja kirkkoon. Valtaosa haastatelluista nuorista uskoo, ettei saa nykyisenkaltaista eläkettä ikääntyneenä tai ettei se riitä elämiseen. Haastatteluissa myös keski-ikäiset epäilevät eläkejärjestelmän kestokykyä. Nuoret kokevat kirkon vanhakantaisena ja itselleen merkityksettömänä.

Nuoret kuitenkin suhtautuvat vanhempia ikäryhmiä myönteisemmin useimpiin instituutioihin. Alle 30-vuotiaat myös antavat vanhempia ikäryhmiä vahvemman tuen hyvinvointiyhteiskunnalle. Lisäksi he uskovat muita ikäryhmiä useammin, että hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset instituutiot kykenevät ottamaan kansalaisten tarpeet hyvin huomioon tulevaisuuden muutoksissa.

Tämä tutkimus ei anna vahvistusta sille, että nuoret olisivat erityisen kriittisiä tai pettyneitä hyvinvointiyhteiskuntaan. Pikemmin viesti on päinvastainen: luottamusta on ja nuoret näkevät monet instituutiot myönteisemmin kuin vanhemmat ikäryhmät.

KORONA EI OLE ROMUTTANUT YLEISTÄ LUOTTAMUSTA

Koronavirusepidemia ja sen hoito eivät ole romahduttaneet suomalaisten luottoa instituutioihin tai toisiin ihmisiin. Aineistojen perusteella valtaosa kansalaisista asettaa yhteisen hyvän ja turvallisuuden yksilönvapauden edelle ja kannattaa rajoitustoimia. Korona-ajan päätöksenteon hitaus ja eri toimijoiden keskinäisen koordinoinnin puute saavat kuitenkin haastatteluissa kritiikkiä nuorilta ja keski-ikäisiltä.

Osa väestöstä ei ole riittävän tietoisia olemassa olevista vaikuttamisen väylistä. Kyselyaineistossa heikosti toimeentulevat ja vähemmän koulutetut kokevat, että heillä ei ole riittävästi osallistumismahdollisuuksia ja väyliä vaikuttaa hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseen. Myös nuoret toivoivat haastatteluissa lisää mahdollisuuksia vaikuttaa.

SUOMALAISET LUOTTAVAT POLIITTISEEN
PÄÄTÖKSENTEKOON, KIRKKOON JA
MEDIAAN VÄHEMMÄN KUIN TIETEeseen JA
TUTKIMUKSEEN, KOULUTUSJÄRJESTELMÄÄN
SEKÄ TURVALLISUUTTA YLLÄPITÄVIIN
INSTITUUTIOIHIN.

HEIKOSTI TOIMEENTULEVIEN JA
PERUSSUOMALAISTEN KANNATTAJIEN
LUOTTAMUS YHTEISKUNNAN INSTITUUTIOIHIN
ON SELVÄSTI MUITA HEIKOMPAA.

SUOMALAISET LUOTTAVAT INSTITUUTIOIHIN,
MUTTA POLARISAATIO JA YHTEISKUNNALLISEN
ILMAPIIRIN KÄRJISTYMINEN HUOLESTUTTAVAT
VOIMAKKAASTI SEKÄ NUORIA ETTÄ KESKI-
IKÄISIÄ.

KORONA-AIKA EI OLE MURENTANUT LUOTTA-
MUSTA INSTITUUTIOIHIN TAI TOISIIN IHMISIIN.

NUORET JA KESKI-ikäiset KRITISOIVAT KORO-
NA-AJAN PÄÄTÖKSENTEON HITAUTTA, MUTTA
RAJOITUKSIA KANNATETAAN LAAJASTI.

NUORILLA JA KESKI-ikäisillä ON VIRHEELLI-
SIÄ MIELIKUVIA TOISISTAAN YHTEISKUNNAL-
LISESSA VALVEUTUNEISUUDESSA JA TIEDON
KÄYTTÄJINÄ, VAIKKA IKÄRYHMÄT VOIVAT TO-
DELLISUUDESSA OLLA PALJON LÄHEMPÄNÄ
TOISIAAN.

NUORET ANTAVAT JOPA VANHEMPIA IKÄRYH-
MIÄ VAHVEMMAN TUEN HYVINVOINTIYHTEIS-
KUNNALLE.

I. JOHDANTO

1.1 INSTITUUTIT JA LUOTTAMUS

”Miten hyvinvointiyhteiskunta vois toimia, jos kukaan ei luottais instituutioihin ja ei-luottamus johtais siihen, että kaikki vaan pelais omaan pussiin” (Tuomas, nuori, vähemmän koulutettu).

”Kun tarpeeksi paljon ihmiset menettää luottamuksen siihen toimivaan instituutioon --- niin valtahan on aina sellainen, että kun joku sen menettää niin joku sen ottaa. --- Suomalainen kyllä aika paljon sietää, mutta kun se menee sen tietyn rajan ylitse, niin sitten on pirun paha enää ottaa takaisin sitä luottamusta. Että näiden asioiden kanssa ei olis hirveesti leikkimistä.” (Jari, keski-ikäinen, vähemmän koulutettu).

Haastattelulainaukset kertovat, kuinka tärkeää luottamus on hyvinvointiyhteiskunnassa. Luottamuksen horjuminen voi muodostua uhaksi yhteiskuntakehitykselle. Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, kansalaisten hyvinvoinnin turvaaminen on suurelta osin valtion vastuulla. Hyvinvoinnista on tullut keskeinen yhteiskunnallista päätöksentekoa ohjaava arvo.

Valtion rinnalla kansalaisten hyvinvointia tukevat muun muassa perhe, erilaiset yhteisöt ja kansalaisjärjestöt. Niillä on vakiintunut, institutionaalinen asema hyvinvointiyhteiskunnan perustassa. Kokonaisuus on silti altis muutoksvoimille: instituutioiden asema voi vahvistua tai rapautua.

Toisaalta säilyttääkseen legitimitettinsä instituutioiden on kehityttävä. Instituutio, joka ei vastaa kansalaisten tarpeisiin, menettää ennen pitkää yhteiskunnallisen tehtävänsä.

Luottamus instituutioihin, päättäjiin ja toisiin ihmisiin on keskeinen yhteiskuntaa koossa pitävä voima¹. Kun naapuria tai viranomaista ei lähtökohdaisesti tarvitse epäillä, on helpompi edistää yhteistä hyvää ja hyvinvointia. Luottamus sitoo ihmisiä yhteen ja osaksi yhteiskuntaa. Monet tutkimukset osoittavat Suomen olevan korkean luottamuksen maa, jossa kansalaiset luottavat toisiinsa ja viranomaisiin.² Ylipäätään etuuksia universaalisti jakavissa, kattavissa hyvinvointivaltioissa luottamus on yleensä korkeaa³.

Viime vuosina on kuitenkin keskusteltu, horjuuko luottamus myös läntisissä vakiintuneissa demokratioissa. On puhuttu demokratian kriisistä⁴. Usein käytetty esimerkki on Yhdysvallat, jossa luottamus julkishallintoa kohtaan on ollut polarisoitunutta jo pitkään⁵. Hätkähdyttävä esimerkki luottamuspulan vaikutuksista saatiin alkuvuodesta 2021, kun presidentti Donald Trumpin kannattajajoukko valtasi Yhdysvaltojen kongressitalon keskeyttäen uuden presidentin vaalivoiton vahvistamistilaisuuden⁶. Tapahtumia edelsivät väitteet vaalitulosten manipuloinnista ja vaalihuijauksesta.

Poliittisten skandaalien, etenkin jos ne ovat toistuvia, tiedetään nakertavan luottamusta politiikan toimijoihin ja instituutioihin⁷. Suomessa vuoden 2009 vaalirahakohu muokkasi käsityksiä puolueista kielteisemmiksi⁸, mutta ei silti pilannut yleistä luottamusta puolueisiin pitkällä aikavälillä⁹.

Demokraattinen järjestelmä ei takaa luottamusta viranomaisiin ja instituutioihin. Toimivaan demokratiaan kuuluu epäily ja epäluottamus vallanpitäjiä ja instituutioita kohtaan. Täydelliseksi tulkittu luottamus on merkki siitä, ettei kansalaisilla ole valistunutta kriittisyyttä tai epäluottamuksen osoittaminen julkista valtaa kohtaan on kielletty tai rajoitettu.¹⁰ Vakaan yhteiskuntakehityksen kannalta oleellista kuitenkin on, että ihmiset ovat sitoutuneet samankaltaiseen arvopohjaan ja luottavat sekä toistensa että vallankäyttäjien edistävän yhteisiä päämääriä¹¹.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten suhdetta yhteiskunnan instituutioihin. Suhdetta instituutioihin ja yhteiskuntaan kiinnittymistä tarkastellaan luottamuksen kautta. Tavoitteena on selvittää, kuinka eri-ikäiset kiinnittyvät instituutioihin, miten he arvioivat niitä ja millainen on heidän suhteensa hyvinvointiyhteiskuntaan. Tutkimuksen pääkysymykset ovat: 1) Kuinka paljon yhteiskunnan eri instituutioihin ja toimijoihin luotetaan ja mistä luottamus rakentuu? 2) Millä tavoin eri sukupolvien näkemykset eroavat toisistaan?

Tutkimuksessa painottuu sukupolvien tarkastelu: on kiinnostavaa nähdä, mieltävätkö nuoret^I sukupolvet hyvinvointiyhteiskunnan itselleen merkitykselliseksi ja jakavatko eri ikäryhmät yhteisen näkymän hyvinvointiyhteiskunnan tilasta. Eri ikäryhmien näkemyksiä tarkastelemalla pyritään tunnistamaan muutoksesta kertovia mahdollisia heikkoja signaaleja^{II}.

I Nuorilla tarkoitetaan tutkimuksessa 18–30-vuotiaita. Alle 25-vuotiaiden ja 25–29-vuotiaiden näkemyksissä ei ole kyselyaineistossamme merkittäviä eroja. Alle 30-vuotiaista puhutaan tutkimuksessa nuorina tai nuorina aikuisina.

II Heikolla signaalilla tarkoitetaan ensioiretta muutoksesta tai merkkiä nousevasta asiasta, joka saattaa olla tulevaisuudessa merkittävä (Hiltunen 2013).

Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuutta tarkastellaan usein talouden näkökulmasta.¹² Tässä tutkimuksessa tarkasteltujen instituutioiden valinnassa nojataan kuitenkin aiempaan pohjoismaisia hyvinvointivaltioita käsittelevään tutkimukseen, joka liittyy hyvinvointiin talouden ohella myös muita ulottuvuuksia.¹³ Erityisesti hyödynnetään Erik Allardtin¹⁴ hyvinvointiteoriaa, joka korostaa, että hyvinvointi rakentuu useasta osatekijästä: aineellisesta elintasosta (having), yhteisyyssuhteista (loving) sekä itsensä ilmaisusta ja toteuttamisesta (being).

Hyvinvointiyhteiskunnassa instituutiot turvaavat kansalaisten aineellista elintasoja, koska tiettyjen materiaalistien vähimmäistarpeiden täyttyminen on hyvinvoinnin perusedellytys (having). Perustarpeita voi mitata esimerkiksi tarkastelemalla taloudellisia resursseja, työllisyyttä, koulutustasoa ja terveydentilaa.¹⁵ Monet toimeentuloa turvaavat instituutiot toimivat tällä hyvinvointiyhteiskunnan sektorilla.

Hyvinvoinnille välttämättömiä ovat myös sosiaaliset suhteet ja identiteetit (loving). Niitä voi tutkia selvittämällä suhdetta asuinpaikkakuntaan, perheeseen, sukuun ja ystäviin sekä kontakteja erilaisiin yhteisöihin ja järjestöihin.¹⁶

Kolmantena hyvinvoinnin edellytyksenä on Allardtin mukaan itsensä ilmaisu ja yhteiskunnallinen osallisuus (being). Osallisuutta tarkastellaan sen kautta, millaiset mahdollisuudet yksilöllä on vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin, osallistua politiikkaan sekä toteuttaa itselleen tärkeitä asioita vapaa-ajallaan.¹⁷

Allardtin näkökulmaa soveltaen raportissa tarkastellaan kansalaisten suhdetta ja luottamusta yhdeksään instituutioon: sosiaaliturvaan, eläkejärjestelmään^{III}, perheeseen, kuntaan, kirkkoon, kansalaisjärjestöihin, poliittiseen päätöksentekoon, tiedotusvälineisiin^{IV} sekä tieteeseen ja tutkimukseen. Osalla näistä instituutioista on tehtäviä useilla hyvinvoinnin alueilla. Esimerkiksi kansalaisjärjestöt tarjoavat väylän itsensä ilmaisuun ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Kunta osallistuu palveluillaan toimeentulon turvaamiseen sekä toimii yhteisöllisyyden ja identiteetin alustana ja tarjoaa useita areenoja yhteiskunnalliselle osallistumiselle.

Allardtin ajattelua soveltaen hyvinvointiyhteiskuntaa on perusteltua tarkastella eri sektoreilla toimivien instituutioiden kautta. Näin saadaan kattavampi kuva kansalaisten suhteesta ja luottamuksesta hyvinvointiyhteiskuntaan ja sen rakenteisiin.

III Raportissa eläkejärjestelmän rinnalla puhutaan eläketurvasta.

IV Kyselylomakkeessa on kysytty suhtautumista tiedotusvälineisiin. Käytämme raportissa tiedotusvälineiden rinnalla myös käsitteitä media ja viestimet. Tarkoitamme molemmilla termeillä journalistista mediaa.

Raportti rakentuu seuraavasti. Johdannon ja aineistojen esittelyn jälkeen tarkastelemme yleisesti luottamusta yhteiskunnan instituutioihin ja sen toimijoihin sekä luottamusta rakentavia ja horjuttavia tekijöitä ([luku 3](#)). Tässä yhteydessä tarkastelemme myös koronapandemian vaikutusta luottamukseen. Seuraavaksi tarkastelemme tarkemmin luottamuksen osatekijöitä¹⁸: instituutioille annettuja merkityksiä ([luku 4](#)), niiden toimintaan kohdistuvia odotuksia ([luku 5](#)) sekä kansalaisten osallisuutta instituutioiden toiminnassa ([luku 6](#)). Viimeisessä luvussa esitämme yhteenvedon eri instituutioihin liittyvistä havainnoista ja ikäryhmien eroista sekä pohdimme, mihin tutkimuksen tulosten perusteella olisi hyvä kiinnittää huomiota ([luku 7](#)).

1.2 LUOTTAMUS TUTKIMUKSISSA

Luottamusta on tutkittu runsaasti eri vuosikymmenillä. Erityisesti poliittinen luottamus ja ihmisten välinen sosiaalinen luottamus ovat olleet yleisiä tutkimusaiheita¹⁹.

Erityisesti käytössä on ollut kyselyaineistoja. Useat tutkimukset ovat osoittaneet Suomen olevan lähes kaikilla sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen mittareilla vertailujen kärjessä, yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa. Pohjoismaiden korkeaa luottamusta on tutkimuksissa selitetty sillä, että hyvinvointivaltioihin on liitetty ajatus yleisestä oikeudenmukaisuudesta ja pelisäännöistä. Myös antelias hyvinvointivaltio ja pienet tuloerot ruokkivat luottamusta. Näillä tekijöillä on kerrannaisvaikutuksia ihmisten väliseen sosiaaliseen luottamukseen²⁰. Usein korkea sosiaalinen luottamus on yhteydessä myös vahvaan institutionaaliseen luottamukseen.

Tutkimusten mukaan Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, luottamus eri instituutioihin vaihtelee korkeasta yleistasosta huolimatta. Vakiintuneena tapana on ollut kysyä, kuinka paljon yhteiskunnan eri instituutioihin luotetaan. Toistuvilla kansallisilla kyselyillä seurataan luottamuksen tasoa eri vuosina ja verrataan luottamusta eri maissa²¹ tai eri instituutioiden välillä²². Usein tarkasteltavana on luottamus poliittiseen päätöksentekoon, hallintoon, koulutusta ja turvallisuutta edustaviin instituutioihin sekä muihin keskeisiin instituutioihin²³.

Osa säännöllisesti toteutetuista kyselyistä kuvaa kansalaisten asenteita tiettyyn yhteiskunnalliseen instituutioon. Esimerkiksi Kunnallisanalan kehittämissäätiön julkaisemat Ilmapuntari-kyselytutkimukset tarkastelevat kansalaisten luottamusta kuntaa ja kunnallista päätöksentekoa kohtaan²⁴. Väestöliiton perhebarometrit taas analysoivat perheinstituutioon liittyviä asenteita²⁵. Tiedebarometri keskittyy tiedettä koskevaan luottamukseen, mutta tarkastelee

myös muita instituutioita²⁶. Eläketurvakeskus seuraa luottamusta eläketurvaan²⁷. Kela puolestaan julkaisee raportteja, joissa tarkastellaan, kuinka julkishallintoon ja sen keskeisiin instituutioihin luotetaan²⁸. Myös mediaa on tarkasteltu luottamuksen kannalta²⁹.

Tyypillistä on, että luottamuksen tason seuraamiseksi tutkimukset tarkastelevat joko yleisesti luottamusta tiettyyn vakiintuneeseen instituutiojoukkoon tai keskittyvät tarkemmin tiettyä instituutiota koskeviin asenteisiin. Myös korona-aika on kirvoittanut luottamukseen liittyvää tutkimusta. Esimerkkinä voi mainita tutkimuksen, jossa tarkastellaan luottamusta terveysalan instituutioihin ja asiantuntijoihin koronavirusepidemian hoidossa³⁰.

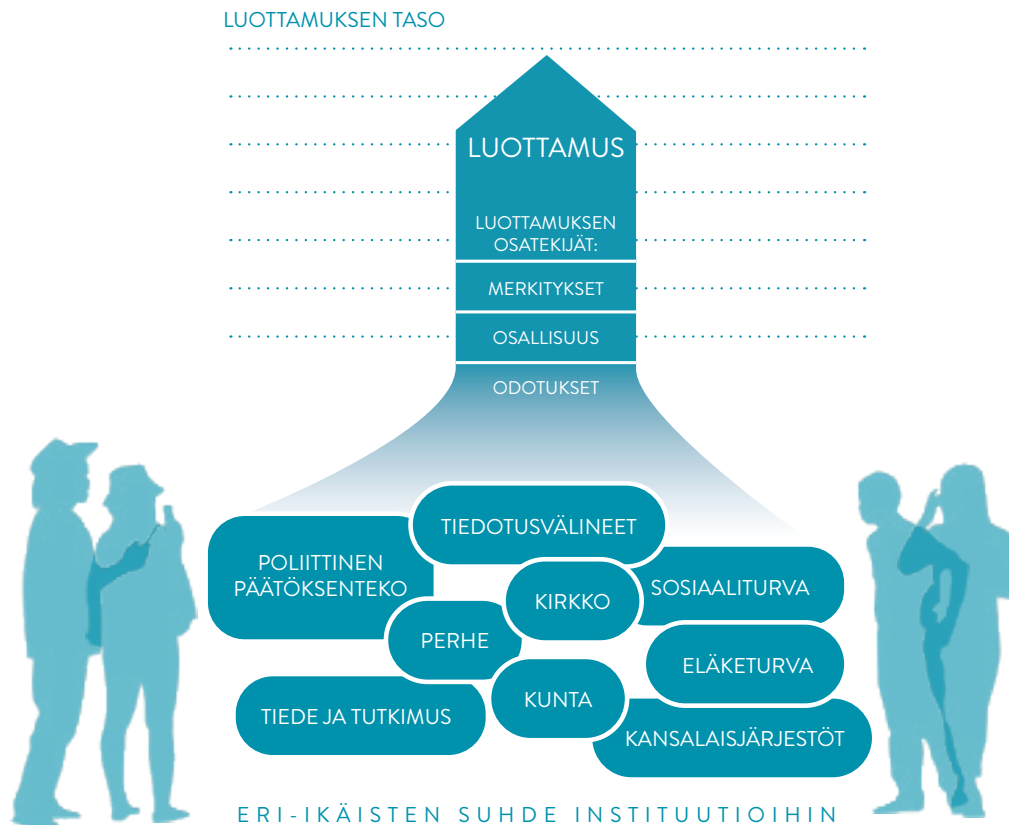
Yhteistä monille luottamukseen keskittyville tutkimuksille on, että niissä tarkastellaan yleistä eli diffuusia ja erityistä eli spesifiä luottamusta. Tämä jako on poliittisen luottamuskirjallisuuden tunnetuimpia kategorisointeja³¹. Siihen nojaavissa tutkimuksissa tarkastellaan kansalaisten yleistä luottamusta instituutioihin ja erityistä luottamusta instituutioita edustaviin yksilötason toimijoihin ja ammattilaisiin.

Tavallisesti luottamusta tutkitaan kysymällä, kuinka paljon kansalaiset luottavat tai eivät luota yhteiskunnan instituutioihin tai niitä edustaviin toimijoihin. Harvemmin tarkastellaan, mistä luottamus rakentuu.

Tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita kansalaisten instituutioihin kohdistaman luottamuksen ohella erityisesti luottamusta rakentavista tekijöistä. Usein luottamusta on tarkasteltu joko yksilön lähtökohdista (mitkä tekijät saavat yksilön luottamaan) tai kohteen ominaisuuksina (mitkä ominaisuudet tekevät kohteesta luotettavan). Tässä raportissa lähestymme luottamusta yksilön ja kohteen välisenä suhteena, ei jommankumman osapuolen ominaisuutena³². Se tarkoittaa, että molemmat osapuolet luovat luottamusta yhdessä ja molempien ominaisuudet vaikuttavat sen syntymiseen.

Sovellamme tarkastelussa van der Meerin ja Dekkerin (2011) luottamuksen käsitettä³³. Sen mukaan luottamus rakentuu kansalaisen arvioidessa kolmea tekijää: 1) instituution johdonmukaisuutta (*predictability*), 2) pätevyyttä (*competency*), ja 3) sitoutumista (*commitment*).³⁴ Havainnollistamme instituutioiden ja luottamuksen osatekijöiden tarkastelua oheisella havainnekuvalla.

Johdonmukaisuus tarkoittaa kansalaisen arviota siitä, kuinka loogisesti ja järjestelmällisesti instituutio toimii. Kansalainen arvioi instituutiota ajallisella jatkumolla ja muodostaa käsityksen instituution merkityksestä. Luotettavuuteen vaikuttaa se, kuinka johdonmukaista instituution toiminta on ja kuinka se toteuttaa yhteiskunnallista tehtäväänsä. Erityistä huomiota kiinnitämme siihen, mikä merkitys instituutiolla on kansalaiselle tai laajemmin

suomalaisten hyvinvoinnille. Kiinnitämme analyysissämme huomiota instituutiolle annettuihin **merkityksiin** ja siihen, näyttäytyykö sen toiminta kansalaiselle tarkoituksenmukaisena.³⁵

Pätevyydellä eli kompetenssilla tarkoitetaan kansalaisen arviota siitä, kuinka hyvin instituutio pystyy vastaamaan siihen kohdistuneisiin odotuksiin ja kuinka onnistuneita instituution toimet ovat suhteessa yksilön etuihin. Arvio vaikuttaa siihen, kuinka luotettavana hän instituutiota pitää. Van der Meerin ja Dekkerin ajattelua seuraten kiinnitämme huomiota myös instituutioita koskeviin **odotuksiin**.

Sitoutuminen viittaa kansalaisen arvioon siitä, miten sitoutunut instituutio on yhteiskunnalliseen tehtäväänsä, tavoitteisiinsa ja toimiiko se niiden mukaisesti pitäen samalla kansalaisia mukana toiminnassaan. Osallisuus ja instituution kyky osallistaa rakentaa kansalaisen luottamusta instituutioon. Tarkastelemme instituutioita siksi myös luottamusta rakentavan **osallisuuden** kannalta.³⁶

Kokonaisvaltaisen kuvan muodostamiseksi tarkastelemme edellä kuvattujen kolmen tekijän lisäksi sitä, kuinka eri-ikäiset luottavat keskeisiin yhteiskunnan instituutioihin ja niitä edustaviin yksilötason toimijoihin ja ammattilaisiin. Lähestymme luottamusta määrällisiä ja laadullisia aineistoja hyödyntämällä.

2. TUTKIMUKSEN AINEISTOT

2.1 MÄÄRÄLLISET JA LAADULLISET AINEISTOT TÄYDENTÄVÄT TOISIAAN

Monimenetelmällinen lähestymistapa (mixed method) on tullut tutkimuksessa suosituksi viime vuosina³⁷. Monimenetelmällinen tutkimusote perustuu oletukseen, että yksittäiset lähestymistavat täydentävät vuorovaikutuksessa toisiaan ja tuottavat syvemmän, laajemman ja kokonaisvaltaisemman ymmärryksen kohteesta³⁸. Sen keskeisenä elementtinä pidetään erilaisten aineistojen – yleensä laadullisten ja määrällisten – yhdistämistä.

Monimenetelmällisen tutkimuksen leimallisena piirteenä on aineistojen aito vuorovaikutuksellisuus³⁹. Tärkeimpänä monimenetelmällisyyden perusteena pidetään sitä, että määrällisen ja laadullisen lähestymistavan yhdistäminen tuottaa tutkimusongelmasta paremman ja kokonaisvaltaisamman ymmärryksen kuin lähestymistapojen soveltaminen yksinään⁴⁰.

Joillakin tieteenaloilla, kuten sosiaalitieteissä, monimenetelmällisyyden hyödyntäminen on ollut yleistä jo pitkään⁴¹. Yhteiskunnallisia instituutioita ja luottamusta koskevat tutkimukset, joissa yhdistetään esimerkiksi määrällisiä ja laadullisia aineistoja ovat kuitenkin harvassa. Määrällistä ja laadullista tutkimusotetta yhdistämällä saadaan syvällistä ymmärrystä eri-ikäisten ajattelusta⁴². Näkemysten yleisyyden lisäksi päästään myös numeroiden taakse ja kuullaan perusteluja niiden taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Raportin aineistoina käytetään syksyllä 2020 kerättyä kyselyaineistoa ja keväällä 2021 kerättyä ryhmähaastatteluaaineistoa. Tutkimuksen asetelma on rakennettu siten, että tutkimuskysymyksistä johdettuja tutkimusteemoja tarkastellaan molemmilla aineistoilla⁴³. Pääteemat liittyvät instituutioita koskevaan luottamukseen, instituutioihin liittyviin odotuksiin, merkityksiin ja osallisuuteen, luottamukseen korona-aikana sekä eri ikäryhmien ja instituutioiden väliseen suhteeseen. Teemojen pohjalta on luotu kysymyspatteristo ja haastattelurunko ryhmähaastatteluihin.

Aineistojen keruu aloitettiin kyselyaineistosta. Kyselyn tuottamia havaintoja on hyödynnetty haastattelurungon suunnittelussa. Aineistoja on analysoitu samanaikaisesti. Myös raportti on rakennettu vuoropuhelulle: kysely- ja ryhmähaastatteluaaineistoa hyödynnetään rinnakkain.

2.2 AINEISTOJEN KUVAUS

Tutkimus kuuluu E2 Tutkimuksen Sukupolvien huolet ja voimat – hankekokonaisuuteen, jossa tarkastellaan eri sukupolvien näkemyksiä⁴⁴. Tutkimuksessa käytetään kysely- ja ryhmähaastattelua aineistoa. Aineistoja analysoitaessa kiinnitetään huomiota siihen, millä tavoin eri ikäryhmien näkemykset luottamuksesta eroavat toisistaan.

Kyselyaineisto kerättiin Taloustutkimuksen internetpaneelissa 27.10. – 3.11.2020 ([Liite 1](#)). Kyselyyn vastasi 4 101 henkilöä. Kyselylomake on esitetty [liitteessä 2](#). Tulokset painotettiin iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan väestötilastoja vastaaviksi. Otos edustaa Suomen aikuisväestöä. Virhemarginaali on keskimäärin noin 1,5 prosenttiyksikköä suuntaansa. Aineiston analyysistä vastasi E2 Tutkimus.

Raportin toisena aineistona käytetään maaliskuussa 2021 kerättyä ryhmähaastattelua aineistoa. Koska tutkimus kiinnittyy sukupolvinäkökulmaan, haastatteluihin valittiin kaksi ikäryhmää, nuoret ja keski-ikäiset, jotka kuuluvat eri sukupolviin. Haastatteluihin valitut ikäryhmät muistuttavat kyselyaineiston ikäryhmiä. Nuorten ryhmissä (4 ryhmää) osallistujat olivat 25–29-vuotiaita ja keski-ikäisten ryhmissä (4 ryhmää) 50–55-vuotiaita. Siten haastatteluihin osallistuvat nuoret ovat kyselyaineiston nuorten ikäryhmän (18–29-vuotiaat) yläpäästä ja ikänsä puolesta heitä voisi luonnehtia myös nuoriksi aikuisiksi. Silti heidän näkemyksiensä voi tulkita esimerkiksi nuoren sukupolven ajattelusta.

Haastateltavia oli 41 (nuoret aikuiset n=21, keski-ikäiset n=20). Kussakin ryhmässä oli 4–6 osallistujaa. Molemmissa ikäryhmissä haastattelut toteutettiin sukupuolen mukaan sekaryhmissä (naiset n=20, miehet n=21). Puolet haastatelluista toteutettiin korkeammin koulutetuille ja puolet vähemmän koulutetuille ryhmille. Korkeammin koulutettujen ryhmissä osallistujat olivat suorittaneet alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Vähemmän koulutettujen ryhmiin osallistui perusasteen tai ammatillisen koulutuksen saaneita.

Haastattelurungon pääteemat liittyivät yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja luottamukseen, instituutioiden rooliin hyvinvoinnissa, kansalaisten luottamukseen instituutioiden toimintaan koronavirusepidemian torjunnassa, instituutioiden merkityksiin ja niihin liittyviin odotuksiin sekä yhteiskuntaan ja osallisuuteen. Hankkeen tutkijat loivat haastattelurungon ja määrittelivät haastateltavien ikä- ja koulutuskriteerit. Teknisesti haastattelut toteutti Taloustutkimukseen kuuluva Inspirans Oy. Inspirans rekrytoi haastateltavat omista vastaajaverkostoistaan. Haastateltuja voi luonnehtia tavallisiksi korkeammin ja vähemmän koulutetuiksi nuoriksi ja keski-ikäisiksi. Osallistujat saivat vaivanpalkaksi 40 euron lahjakortin.

Koronan vuoksi ryhmähaastattelut toteutettiin Zoom-kokousalustalla. Hankkeen tutkija seurasi jokaista haastattelua. Etätoteutus tuotti rikkaan aineiston, jonka etuna oli, että osallistujia oli eri puolelta Suomea (ks. myös vastaavista aineistonkeruista Simonen ym. 2020). Haastattelujen luonne ei poikennut kasvokkaisesta toteutuksesta. Haastattelut kestivät 100–120 minuuttia. Haastattelut videoitiin ja litteroitiin analysointia varten.

Haastatteluihin osallistuneiden anonymiteetti on suojattu tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Raportissa esitetyissä haastattelulainauksissa käytetään peitenimiä. Lainauksissa on eritelty haastattelun numero (haast. 1–8), puhujan ikäryhmä (nuoret, keski-ikäiset) ja koulutustausta (kork. koul. / väh. koul.). Analyysi on aloitettu aineiston esikäsittelyllä, jonka jälkeen aineisto on koodattu tiettyjen pääluokkien mukaan tutkimuskysymyksiä palvelevalla tavalla. Analyysissä on hyödynnetty teemoitteluja ja sisällönerittelyä. Seuraavaksi tarkastellaan, mitä kysely- ja haastatteluaineistot kertovat kansalaisten instituutioita ja luottamusta koskevista näkemyksistä.

3. LUOTTAMUS YHTEISKUNNAN INSTITUUTIOIHIN

Eri-ikäisten suomalaisten ja instituutioiden välisen suhteen määrittäminen edellyttää ensin yleiskuvan muodostamista yhteiskunnallisen luottamuksen tilasta. Tarkastelemme kysely- ja ryhmähaastatteluaineiston perusteella kansalaisten luottamusta instituutioihin.

Luottamustutkimuksissa vakiintuneiden yhteiskunnallisten instituutioiden ohella tuomme tarkasteluun myös sellaisia instituutioita, joilla on keskeinen asema ja rooli kansalaisten kiinnittämisessä yhteiskuntaan, vaikka niitä on yleensä käsitelty erillään muista hyvinvointiyhteiskunnan instituutioista. Tällainen instituutio on esimerkiksi perhe. Lisäksi tarkastelemme, miten paljon kansalaiset luottavat instituutioita edustaviin yksilötason toimijoihin.

3.1 KOULUTUS JA TURVALLISUUTTA YLLÄPITÄVÄT INSTITUUTiot HERÄTTÄVÄT LUOTTAMUSTA

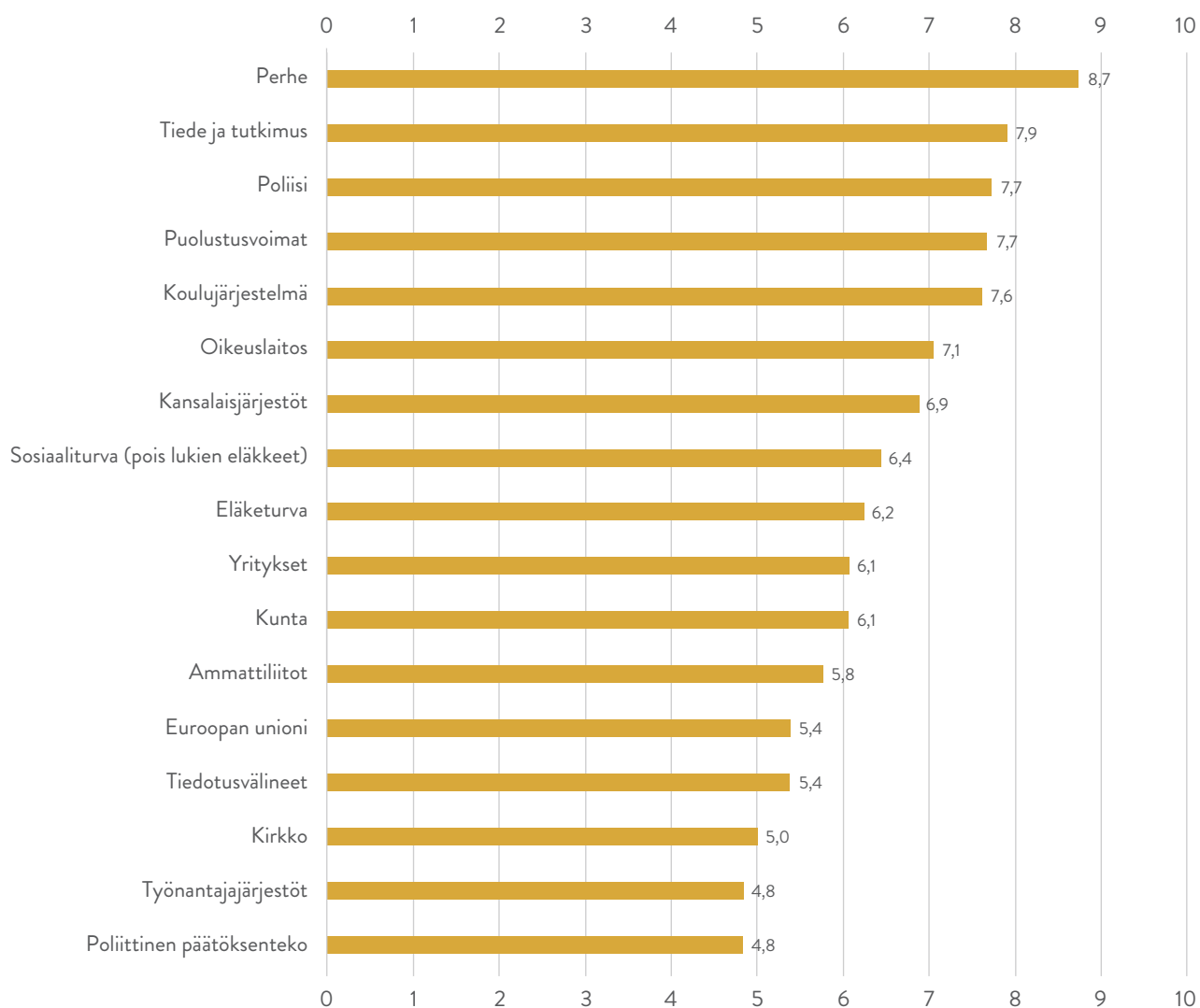
Instituutioiden aseman, legitimitetin ja tulevaisuuden kannalta on olennaista tarkastella, miten eri sukupolvet suhtautuvat niihin ja sitoutuvat hyvinvointiyhteiskunnan arvopohjaan. Erityisen kiinnostavaa on tietää nuorten näkemyksistä. Jos nuorten sukupolvien luottamus instituutioihin on heidän ikääntyessään selvästi edeltäviä sukupolvia heikompaa, instituutioihin kohdistuu merkittäviä muutospaineita.

Luottamus instituutioihin ja yksilötason toimijoihin määrittää olennaisesti sitä, millainen eri-ikäisten suhde yhteiskuntaan on. Tätä yleistä luottamusta tarkastellaan tutkimusta varten kerätyllä kyselyaineistolla. Suomalaisilta kysyttiin, kuinka paljon he luottavat eri instituutioihin asteikolla 0 – 10 (0 = en luota ollenkaan ja 10 = luotan täysin).

Suomalaisten luottamus yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan on korkealla tasolla ([kuvio 1](#)). Suomalaiset luottavat erityisesti perheeseen, tieteeseen ja tutkimukseen, poliisiin, puolustusvoimiin ja koulujärjestelmään. Poliittinen päätöksenteko, työnantajajärjestöt, kirkko, tiedotusvälineet^V ja Euroopan unioni herättävät vähiten luottamusta.

V Raportissa tiedotusvälineiden rinnalla puhutaan mediasta ja viestimistä (ks. myös alaviite 1).

KUVIO 1: MISSÄ MÄÄRIN LUOTAT SEURAAVIIN INSTITUUTIOIHIN? (KESKIMÄÄRÄ
ASTEIKKOLA 0–10, JOSSA 0=EN LUOTA OLLENKAAN JA 10=LUOTAN TÄYSIN)

Aineisto osoittaa, etteivät sukupuoli ja ikä tuo erityisen suuria eroja kansalaisten suhtautumiseen moniin eri instituutioihin. Kuten [kuvioista 1](#) voi havaita, suomalaiset luottavat perheeseen enemmän kuin muihin tarkasteltuihin instituutioihin. Perheen vahvasta asemasta kertoo se, ettei iän ohella esimerkiksi sukupuoli, asuinpaikka tai koulutustausta tuo perheeseen kohdistuvan luottamuksen osalta merkittäviä eroja vastaajaryhmien välille.

Suhde omiin perheenjäseniin vaikuttaa sen sijaan ratkaisevasti. Luottamus perheeseen on kaikkein vahvinta niillä, joiden suhde omaan perheeseen on kunnossa (keskiarvo 9,2). Heikompaa luottamus on niillä, joiden suhde omaan perheeseen ei ole täysin kunnossa (keskiarvo 6,1). Perheen turvaa kuvataan myös haastatteluissa: *”Mun mielestä perhe on kuitenkin tosi iso tukipilari ja yleensä se lähin porukka, joka on susta huolissaan ja joka pystyy auttamaan”* (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.)^{VI}.

Luottamus on vahvaa kaikissa ikäryhmissä tieteseen ja tutkimukseen, poliisiin, puolustusvoimiin, koulutusjärjestelmään ja oikeuslaitokseen. Vastaavat instituutiot ovat nauttineet suomalaisten luottamusta myös aiemmissa tutkimuksissa⁴⁵. Luottamus työntajajärjestöihin (keskiarvo 4,8) ja poliittiseen päätöksentekoon (keskiarvo 4,8) on hieman epäluottamuksen puolella asteikolla 0–10. Moni suhtautuu epäilevästi myös kirkkoon, Euroopan unioniin ja mediaan.

Haastatteluaineistokin nostaa esiin samoja vahvaa ja heikkoa luottamusta nauttivia instituutioita. Perinteisten koulutukseen, turvallisuuteen ja oikeuslaitokseen liittyvien instituutioiden ohella erityisesti tiede ja tutkimus mainitaan luottamusta herättävänä instituutiona: *”Ihmiset arvostaa sitä enemmän, niin kuin kansalaiset yleensä arvostaa enemmän ja ottaa vakavammin tieteelliset perustelut”* (Tiina, haast. 4, nuoret, kork. koul.). Tiedettä koskeva arvostus ja kiinnostus on havaittu myös Tiedebarometrissä⁴⁶. Haastatteluissa näkyy kyselyaineiston mukaisesti myös tiedotusvälineisiin, kirkkoon ja erityisesti poliittiseen päätöksentekoon kohdistuva heikompi luottamus: *”Ainakaan poliittisiin toimijoihin ja lehdistöön ei nyt ole ihan hirveesti luottoa”* (Niko, haast. 7, nuoret, väh. koul.).

Suhtautuminen eläketurvaan paljastaa kyselyaineistossa selkeimmät ikäryhmien väliset erot. Keskimääräistä enemmän eläketurvaan luottavat 60–65-vuotiaat (7,2) sekä 66–79-vuotiaat (7,7). Heidän luottamuksensa eläketurvaan on lähes yhtä vahvaa kuin luottamus poliisiin ja puolustusvoimiin. Heikointa luottamus eläketurvaan on 31–44-vuotiailla (5,3) eli työelämässä paikkansa jo

VI Lainauksissa on eritelty haastattelun numero (haast. 1–8), puhujan ikäryhmä (nuoret, keski-ikäiset) ja koulutustausta. Korkeasti koulutetuilla (kork. koul.) on korkeakoulututkinto ja vähemmän koulutetuilla (väh. koul.) on perusasteen tai ammatillinen koulutus. Lisää haastatteluaineistosta voit lukea luvusta 2.1.

vakiinnuttaneiden sekä nuorten, alle 30-vuotiaiden keskuudessa (5,5). Havainto saa vahvistusta muistakin kyselyistä, joissa on havaittu, että nuorempien ikäryhmien luottamus eläketurvaan on iäkkäämpiä heikompaa⁴⁷. Keski-ikäisten eli 45–59-vuotiaiden (6,0) luottamus eläketurvaan on hieman korkeampi kuin nuorten, mutta selvin ero ikäryhmien välillä on silti yli 60-vuotiaiden ja tätä nuorempien välillä. Vanhuuseläkeikää lähellä olevat tai eläköityneet luottavat eläkejärjestelmään huomattavasti enemmän kuin muut.

Myös haastatteluaineisto tuo esiin ikäryhmien eroja suhtautumisessa eläketurvaan. Haastatteluissa 25–29-vuotiaat nuoret ja 50–55-vuotiaat keski-ikäiset epäilevät järjestelmän kykyä kestää väestön ikääntymisen aiheuttamaa eläkera-situsta. Keski-ikäiset suhtautuvat epäluuloisesti järjestelmän kykyyn toimia tulevaisuudessa. Nuorten luottamus eläketurvaan on erityisen heikkoa. Valtaosa nuorista epäili, ettei saa nykymallin mukaista eläkettä tulevaisuudessa tai että tuleva eläke riittäisi elämiseen: *”Mä en tuu uskoo siihen, että mä tuun saamaan minkäänlaista eläkettä”* (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Nuoret myös kyseenalaistivat järjestelmän oikeudenmukaisuuden eri sukupolvien välillä: *”Me maksetaan tällä hetkellä niitä nykyisten eläkeläisten eläkkeitä, mutta kuka ne meidän eläkkeet maksaa?”* (Julia, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Riittävän suureksi kasvaessaan epäluottamuksella on voimaa vaikuttaa ihmisten päätöksiin. Aiemmin on havaittu, että säästäminen on nuorille tärkeää ja vanhuuteen varautuminen toimii osalla säästämisen motivaattorina⁴⁸. Jää nähtäväksi, onko yksilöiden omilla ratkaisuilla vaikutusta tulevaisuuden eläkejärjestelmään.

Myös luottamus kirkkoon on sukupolvikysymys. Kyselyaineistossa alle 45-vuotiaiden luottamus kirkkoa kohtaan on hieman keskimääräistä heikompaa ja yli 66-vuotiailla hieman keskimääräistä vahvempaa. Yli 66-vuotiaista huomattava enemmistö (70 %) kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, kun 31–44-vuotiaiden ikäryhmässä osuus on alle puolet (45 %). Myös haastattelut tuovat esiin kirkon roolin kaventumisen erityisesti nuorten elämässä. Kirkkoa kommentoitiin molemmissa ikäryhmissä toteamalla: *”Kirkko --- on ajasta jälkeen jäänyt eikä oikein halua olla tässä ajassa mukana, se on vanhojen ihmisten juttu, josta nuoret ei ole kiinnostunut ollenkaan”* (Timo, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.).

Sen sijaan luottamus poliittiseen päätöksentekoon on keskimääräistä korkeammalla tasolla alle 30-vuotiaiden keskuudessa (5,5). Muissa ikäryhmissä luottamus on alhaisempaa (4,5–4,8). Haastatteluaineisto kertoo, että poliittiseen päätöksentekoon liittyvä heikko luottamus juontuu erityisesti tekojen ja puheiden ristiriidasta: *”Siihen [poliittiseen päätöksentekoon] mä en luota ollenkaan, ne puhuu toista kun tekee toista”* (Timo, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.). Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että ikä, sukupuoli ja sosioekonomiset

muuttajat, kuten koulutus tai ammattiasema ovat perinteisesti selittäneet vain heikosti yksilöiden välisiä eroja poliittisessa luottamuksessa⁴⁹.

Kyselyaineistossa eläketurvan, kirkon ja poliittisen päätöksenteon lisäksi ikäryhmien erot näkyvät myös suhtautumisessa Euroopan unioniin. Alle 30-vuotiaiden nuorten luottamus Euroopan unioniin on muita ikäryhmiä vahvempaa. Puolustusvoimiin luottamus on sen sijaan vahvinta yli 66-vuotiaiden (8,2) ja heikointa alle 30-vuotiaiden keskuudessa (7,1). Muilta osin ikäryhmien väliset erot ovat kyselyssä melko vähäisiä.

Miesten havaitaan luottavan hieman naisia vähemmän lähes kaikkiin tarkasteltuihin instituutioihin. Ainoan poikkeuksen muodostaa puolustusvoimat. Suurimmat sukupuolen mukaiset luottamuserot koskevat poliittista päätöksentekoa, Euroopan unionia, ammattiliittoja ja mediaa. Näihin instituutioihin miehet luottavat selvästi naisia vähemmän. Miesten naisia alhaisempi luottamus tiedotusvälineisiin on tullut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa⁵⁰. Tuoreen, suomalaisten työelämäasenteita käsittelevän tutkimuksen mukaan naisten suhtautuminen ammattiliittoihin on miehiä myönteisempää, joten tässäkin suhteessa tulokset ovat odotettuja⁵¹.

Eri sukupuolten Euroopan unionia koskevat asenteet ovat mielenkiintoisia, sillä EVA:n arvo- ja asennetutkimuksen mukaan miesten suhtautuminen Suomen EU-jäsenyyteen on ollut hieman myönteisempää kuin naisten⁵². Naisten luottamus unioniin on kuitenkin omassa aineistossamme hieman miehiä korkeammalla tasolla.

Yhteiskunnallisen koheesion kannalta kiinnostavaa on, että kyselyaineistossa taloudellisella tilanteella^{VII} on suora yhteys luottamukseen. Erinomaisesti tai melko hyvin toimeentulevien luottamus kaikkiin instituutioihin on vahvempaa kuin niiden, jotka joutuvat tinkimään ajoittain ostoksistaan tai joutuvat tinkimään lähes kaikesta. Erot ovat suurimpia suhtautumisessa eläketurvaan ja oikeuslaitokseen. Myös OECD:n tuoreessa luottamusta koskevassa raportissa havaittiin, että taloudellinen turvattomuus tuottaa institutionaalista epäluottamusta⁵³.

Myönteistä on, että koulutustason yhteys luottamukseen on melko vähäinen. Korkeasti koulutettujen luottamus lähes kaikkiin instituutioihin on hieman vahvempaa kuin peruskoulun tai ammattikoulun käyneiden. Kokonaisuudessaan

VII Taloudellista tilannetta on tarkasteltu subjektiivisella mittarilla, jossa vastaaja on saanut itse määrittää kotitaloutensa taloudellisen tilanteen. Vastausvaihtoehdot olivat ”tulee erinomaisesti toimeen”, ”tulee melko mukavasti toimeen”, ” pärjää, kun tekee ostokset harkiten”, ”joutuu ajoittain tinkimään ostoksista” ja ”joutuu tinkimään lähes kaikesta”. Jatkossa ne vastaajat, jotka ovat valinneet vastausvaihtoehdot ”joutuu ajoittain tinkimään ostoksista” tai ”joutuu tinkimään lähes kaikesta” on nimetty ”heikosti toimeentuleviksi”.

erot ovat silti melko pieniä. Kokemus yhteiskunnallisten instituutioiden luotettavuudesta on siis samansuuntainen kaikilla koulutusasteilla. Selvimpiä erot ovat suhtautumisessa mediaan ja tieteisiin. Korkeasti koulutetut (8,4) luottavat tieteeseen ja tutkimukseen enemmän kuin ammattikoulun käyneet (7,4). Haastatteluissa koulutustaustan vaikutus näkyi vastaavasti. Yleisesti ottaen korkeammin koulutetut haastatteluryhmät suhtautuivat myönteisemmin instituutioihin, kun taas vähemmän koulutetuilla oli enemmän epäilyksiä useita instituutioita, erityisesti juuri mediaa tai poliittista päätöksentekoa kohtaan.

Myös alueiden väliset luottamuserot ovat kyselyaineistossa melko vähäisiä. Luottamus Euroopan unioniin on heikointa Pohjanmaan maakunnissa ja vahvinta Uudellamaalla. Kaupungeissa asuvat luottavat viestimiin hieman enemmän kuin kuntataajamissa, kirkonkylissä tai maaseudun haja-asutusalueilla asuvat. Kokonaisuudessaan maantieteellinen sijainti ja kuntakoko vaikuttavat luottamuksen tasoon melko vähän.

Puoluetausta sen sijaan vaikuttaa luottamukseen merkittävästi. Perussuomalaisten kannattajien luottamus on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta huomattavasti keskimääräistä alhaisempaa. Erityisen vähän perussuomalaiset luottavat mediaan (3,4) ja poliittiseen päätöksentekoon (2,7). Keskimääräistä selkeästi alhaisempaa luottamus on myös ammattiliittoihin (4,3) ja työnantajajärjestöihin (4,2). Eniten persusuomalaiset luottavat poliisiin (7,3) ja puolustusvoimiin (7,9), mutta niidenkin kohdalla puolueen kannattajien luottamus on pikemminkin keskimääräistä kuin erityisen vahvaa. Kuvaavaa on, että luottamus puolustusvoimiin on vahvinta keskustan ja kokoomuksen kannattajilla ja poliisiin luottavat perussuomalaisia vähemmän vain vasemmistoliiton kannattajat.

Luottamus poliittiseen päätöksentekoon on jossain määrin yhteydessä hallitus – oppositio -asetelmaan. Hallituspuolueiden SDP:n (6,0), keskustan (5,5), vihreiden (6,1), RKP:n (5,5) ja vasemmistoliiton (5,9) kannattajien luottamus poliittiseen päätöksentekoon on selvästi vahvempaa kuin oppositiopuolueiden kokoomuksen (4,7), kristillisdemokraattien (4,3), perussuomalaisten (2,7) ja Liike Nytin (3,2) kannattajien.

Yleiskuva suomalaisten luottamuksen tasosta yhteiskunnallisiin instituutioihin on myönteinen. Useimpien instituutioiden kohdalla ikäryhmien välillä ei ole suuria luottamuseroja. Nuorten sukupolvi luottaa yhteiskunnan rakenteisiin siinä missä aiemmatkin sukupolvet. Seuraavaksi tarkastellaan luottamusta instituutioiden alaisuudessa toimiviin ammattilaisiin.

3.2 INSTITUUTIOIHIN LUOTETAAN ENEMMÄN KUIN NIITÄ EDUSTAVIIN YKSILÖIHIN

Monissa tutkimuksissa luottamusta on tarkasteltu instituutioiden tasolla, mutta kattavat patteristot toimijatasosta ovat harvinaisia. Tosin esimerkiksi politiikan tutkimuksessa on pitkä perinne eri rooleissa toimiviin poliitikkoihin kohdistuvasta luottamuksesta⁵⁴. Näissä tutkimuksissa on havaittu, että mitä alemmas toimijatasolle tullaan korkealta instituutiotasolta, sitä vähäisempää luottamus on. Esimerkiksi eduskuntaan luotetaan enemmän kuin kansanedustajiin, jotka muodostavat eduskunnan⁵⁵.

Tämän tutkimuksen kyselyaineistossa selvitettiin, missä määrin suomalaiset luottavat eri toimijoihin asteikolla 0 – 10 (0 = en luota ollenkaan, 10 = luotan täysin). [Kuvio 2](#) osoittaa, että luottamus perheenjäseniin on selvästi korkeammalla tasolla kuin muihin yksilötason toimijoihin. Poliisit, tutkijat ja opettajat tulevat listassa seuraavina selkeällä erolla muihin. Koulutuksen parissa toimivat ja virkavallan edustajat ovat siis toimijoina suomalaisten mielestä erityisen luotettavia. Tosin myös tuomareihin ja upseereihin luotetaan verrattain paljon. Muut toimijat yltävät korkeintaan keskiarvoon 6,1. Vakuutuslääkäreihin luotetaan mainituista toimijoista vähiten (keskiarvo 3,6). Työnantajajärjestöjen johtajat (4,4) ja poliittiset päättäjät (4,7) eivät myöskään nauti korkeaa luottamusta.

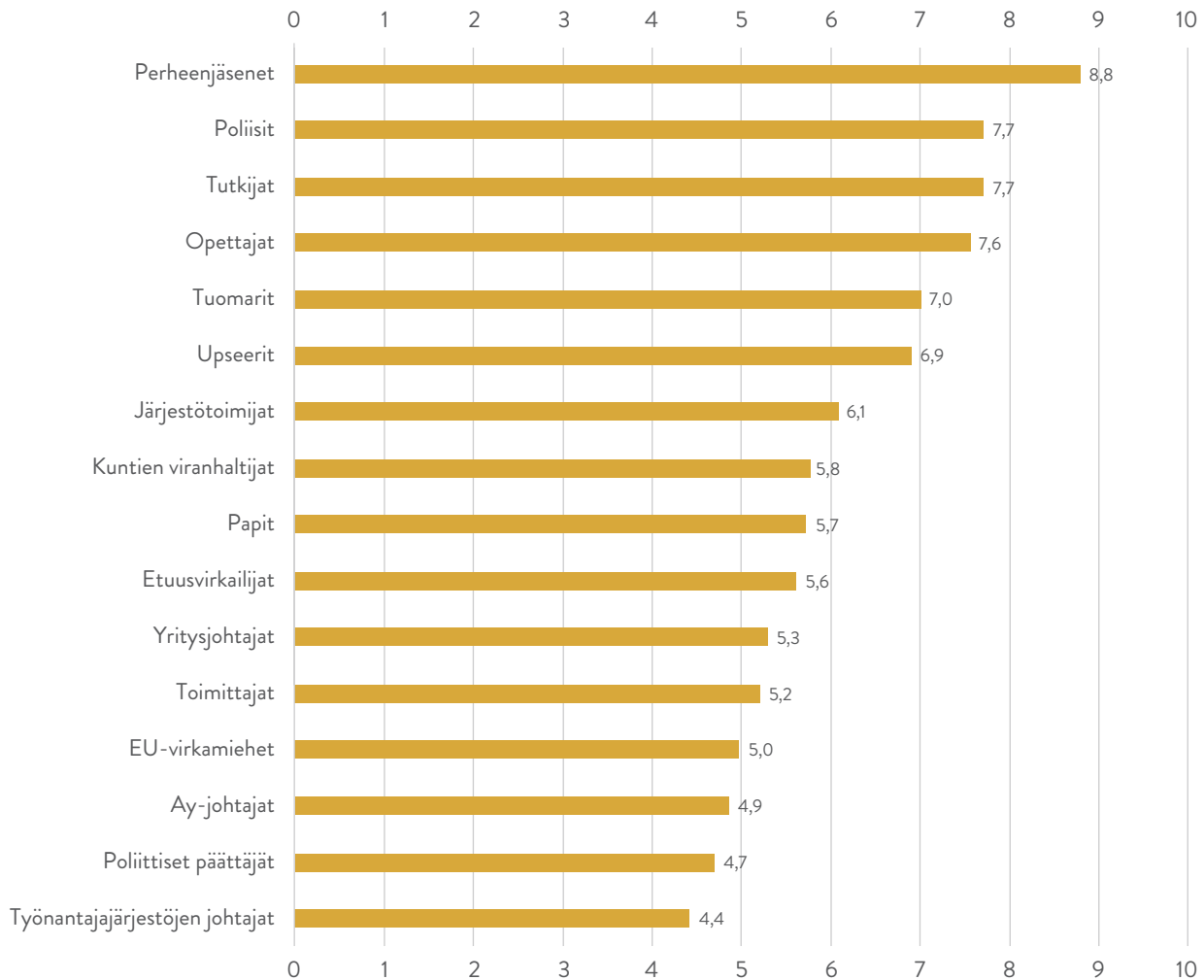
Ikäryhmittäin tarkasteltuna suurimmat erot ilmenevät suhtautumisessa vakuutuslääkäreihin. Alle 30-vuotiaat suhtautuvat heihin neutraalisti (keskiarvo 5,1), kun muut ikäryhmät, erityisesti keski-ikäiset (45–59-vuotiaat), kokevat epäluottamusta (3,0) heitä kohtaan. Tuloksessa voi olla osin kyse siitä, että vakuutusasiat ovat todennäköisesti vieraampia nuorille, mutta iän myötä niistä voi kertyä negatiivisia kokemuksia.

Nuoret luottavat muita ikäryhmiä enemmän myös poliittisiin päättäjiin, järjestötoimijoihin ja EU-virkamiehiin. Nuorten EU-toimielimiä kohtaa tuntema luottamus ollut aiemmissa tutkimuksissa jopa hämmästyttävän korkeaa⁵⁶. Papit ovat puolestaan ainoa ryhmä, jonka suosio on sitä suurempi, mitä vanhemmas-ta ikäryhmästä on kyse.

Naisten toimijatasoon luottamus on lähes kauttaaltaan miehiä vankempaa. Esitetyistä 17 toimijakategoriasta miehet luottavat naisia enemmän vain upseereihin. Suurimmat erot sukupuolten välillä näkyvät siten, että naiset luottavat miehiä enemmän toimittajiin, poliittisiin päättäjiin, ay-johtajiin ja järjestötoimijoihin. Keskiarvoero on lähes yhden yksikön verran.

Luottamus eri toimijoihin on lähes poikkeuksetta sitä suurempaa, mitä parempi taloudellinen tilanne vastaajalla on. Ainoan poikkeuksen sääntöön muodostaa luottamus ay-johtajiin. Sekä erinomaisesti toimeentulevat (4,6)

KUVIO 2: MISSÄ MÄÄRIN LUOTAT SEURAAVIIN TOIMIJOIHIN? (KESKIARVO
ASTEIKOLLA 0–10, JOSSA 0=EN LUOTA OLLENKAAN JA 10=LUOTAN TÄYSIN)

että heikosti toimeentulevat (4,5) luottavat heihin keskimääräistä vähemmän. Heikosti toimeentulevilla on erinomaisesti toimeentulevia heikempi luottamus kaikkiin toimijoihin.

Koulutustason mukaiset erot ovat suurimmillaan EU-virkamiehiin, tutkijoihin, poliittisiin päättäjiin ja kuntien viranhaltijoihin kohdistuvassa luottamuksessa. Virkamiehet, tutkijat ja päättäjät nauttivat suurinta luottamusta yliopiston käyneiden ja vähäisintä luottamusta ammatillisesti koulutettujen keskuudessa.

Puoluekannalla on itsenäinen, muista tekijöistä riippumaton yhteys luottamustasoihin, mikä todennettiin lineaarisella regressioanalyysillä.^{VIII} Perussuomalaisten kannattajien luottamus toimijoihin on lähes poikkeuksetta keskimääräistä alhaisempaa. Tulos kertoo perussuomalaisissa olevasta perusvireestä, jota kuvaa epäluuloisuus, tyytymättömyys asioiden hoitoon ja tulevaisuuskuvien pessimistisyys⁵⁷. Eniten he luottavat toimijoista upseereihin ja poliiseihin, mutta niihin luottavat myös muiden puolueiden kannattajat. Perussuomalaiset eivät siis erotu näiden toimijoiden osalta keskimääräistä korkeammalla luottamuksella. Yritysjohtajiin luottavat eniten kokoomuksen, keskustan ja RKP:n kannattajat. Myös perussuomalaisten kannattajien luottamus on hieman korkeammalla tasolla kuin vasemmistopuolueiden ja vihreiden, mikä kielii puolueen yrittäjämyönteisyydestä⁵⁸.

Asuinympäristö heijastuu vastauksissa niin, että suurissa kaupungeissa asuvat luottavat kuntataajamissa, kirkonkylissä ja erityisesti maaseudulla asuvia enemmän EU-virkamiehiin, toimittajiin, tutkijoihin ja vakuutuslääkäreihin. Kolmea ensimmäistä ryhmää voidaan jossain määrin pitää eliittinä⁵⁹. Tulosten voidaan arvioida olevan jatkumoa maaseudulla ja pikkukunnissa kytevästä epäluuloisuudesta eliittejä kohtaan⁶⁰. Erityisesti EU-virkamiehiin suhtaudutaan suopeammin suurissa kaupungeissa (5,3) kuin maaseudun haja-asutusalueilla (4,1).

Aluejako ei näy suomalaisten luottamuksessa yksilötason toimijoihin, kuten ei pääosin instituutioihinkaan. Ainoastaan luottamus EU-virkamiehiin tuo hieman eroja Uudenmaan ja muiden alueiden välille. Alueellisia eroja on havaittu muissakin tutkimuksissa⁶¹.

Seuraavaksi tarkastellaan, miltä luottamus yksilötason toimijoihin näyttää, kun sitä verrataan koko instituution nauttimaan luottamukseen. Instituutioihin ja yksilötason toimijoihin kohdistuvaa luottamusta verrataan [kuvioiden 1 ja 2](#) pohjalta. Yhtä poikkeusta, työeläkevakuuttajia, lukuun ottamatta kustakin instituutiosta on kysytty vastaavaa toimijataso luottamusta.

Kuvio 3 osoittaa, että luottamus yksilötason toimijoihin on matalampaa kuin luottamus instituutioihin. Erityisesti se pätee viiteen instituutio-toimijapariin: Luottamus ammattiliittoihin on korkeampaa kuin luottamus ay-johtajiin, luottamus sosiaaliturvaan on korkeampi kuin luottamus etuusvirkailijoihin, luottamus puolustusvoimiin on korkeampi kuin luottamus upseereihin,

VIII Vaikutuksien tarkastelua varten tehtiin lineaarinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä muuttujana oli kussakin mallissa kuhunkin toimijaan kohdistuvan luottamuksen taso (asteikolla 0–10). Selittävinä muuttujina, joista muodostettiin kategorioiden mukainen määrä dummy-muuttujia, olivat sukupuoli (vertailuryhmä mies), asuinpaikka (suuri kaupunki), ikäryhmä (alle 30-vuotiaat), koulutus (ylipistotutkinnon suorittaneet), taloudellinen toimeentulo (erinomaisesti toimeentulevat), puoluekanta (kokoomus).

KUVIO 3. INSTITUUTIOIHIN JA TOIMIJOIHIN KOHDISTUVAN
LUOTTAMUKSEN VÄLINEN EROTUS (MITTAYKSIKKÖÄ ASTEIKOLLA 0–10)

luottamus kansalaisjärjestöihin on korkeampi kuin luottamus järjestötoimijoihin ja luottamus yrityksiin on korkeampi kuin luottamus yritysjohtajiin.

Ainoa selvä poikkeus on se, että kirkkoon luotetaan vähemmän kuin pappeihin. Tulos selittynee sillä, että evankelisluterilaisella kirkolla on ollut vaikeuksia mukautua yhteiskunnan muuttumiseen esimerkiksi naispappeus- ja seksuaalivähemmistökysymyksissä, vaikka monet papit ovat esiintyneet julkisuudessa ihmisarvon puolustajina⁶².

Julkisuuskuva voi vaikuttaa myös siihen, miksi ay-johtajat nauttivat vähäisempää luottamusta kuin ammattiliitot. Tiukat neuvottelut palkoista ja muista työehdoista henkilöityvät usein ay-johtajiin. Ammattiyhdistysliikettä puolestaan

pidetään jokseenkin suuressa arvossa Suomessa⁶³. Toisaalta myös yritysjohtajiin luotetaan vähemmän kuin yrityksiin, mikä voi liittyä siihen, että monet suur-yritysjohtajat kuuluvat palkkaeliittiin. Suomalaiset ovat perinteisesti tunteneet epäluottamusta eri eliittien jäseniä kohtaan⁶⁴. Etuusvirkailijoiden ja järjestötoimijoiden sosiaaliturvaa ja kansalaisjärjestöjä matalampi luottamus voi puolestaan kertoa inhimillisen kanssakäymisen vaikutuksista: ihmiset ovat ehkä kokeneet tulleen väärin kohdelluiksi tukipäätöksissä tai yhdistystoiminnassa.

Vaikka tutkimuksen aineisto osoittaa luottamuksen olevan yleisesti hyvällä tasolla, on siinä tunnistettavissa joitakin säröjä. Tämän vuoksi on tarpeen tarkastella, millaisista tekijöistä luottamus muodostuu.

3.3 OMAT KOKEMUKSET, MEDIAN VÄLITTÄMÄ KUVA JA TOIMINNAN LÄPINÄKYVYYS HEIJASTUVAT LUOTTAMUKSEEN

Tässä luvussa tarkastellaan luottamusta rakentavia tekijöitä sekä sitä, mistä luottamus syntyy. Kyselyssä suomalaisilta kysyttiin, mihin luottamus eri instituutioita kohtaan perustuu, ja he saivat valita kuudesta eri vaihtoehdosta 1–2 tärkeintä. Kuusi tarjottua vaihtoehtoa olivat: luottamus perustuu ”omakohtaisiin kokemuksiin”, ”kotona opittuihin asioihin”, ”kasvatukseen”, ”tiedotusvälineistä välittyneeseen kuvaan”, ”läheisten kokemuksiin”, ”sosiaaliseen mediaan” sekä ”ei omaa kokemusta tai läheisten kokemuksia asiasta, mutta koen tahon yleisesti luotettavaksi tai epäluotettavaksi”.

Kyselyaineistomme osoittaa, että luottamuksen taso rakentuu useimmiten kahdesta tekijästä: omakohtaisista kokemuksista (kaikkien instituutioiden keskiarvo 52 %) ja mediasta välittyvästä kuvasta (45 %). Läheisten kokemukset (18 %) sekä kotona opitut asiat ja kasvatusta (13 %) ovat huomattavasti harvemmin luottamuksen pohjana. Vain kuusi prosenttia mainitsee sosiaalisen median tärkeäksi luottamuksen perustaksi. Suhteellisen harva kokee tarkastellut instituutiot yleisesti luotettaviksi tai epäluotettaviksi (13 %).

Myös haastatteluissa osallistujat pohtivat tekijöitä, joihin luottamus yhteiskuntaan ja sen instituutioihin perustuu. Henkilökohtaisilla ja muiden kokemuksilla, tiedotusvälineillä sekä perheen asenteella kuvattiin olevan yleisesti vaikutusta luottamuksen rakentumiseen: ”[Luottamus syntyy] kotoa saadusta opista ja mallista, ja mitä on ite kokenut ja kuullut uutisista ja muualta” (Minna, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Omien kokemusten ohella erityisesti median roolia kuvailtiin keskeiseksi, sillä se välittää kuvaa instituutioista ja niitä edustavista toimijoista sekä hyvässä että pahassa: ”Tiedotusvälineet ei kuvia kumarralla, että jos

siellä on ---minkälainen huumepoliisi tahansa, niin sieltä tuodaan esiin ja narautetaan” (Tuija, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.).

Kyselyaineistossa suomalaiset arvioivat vielä erikseen sitä, mihin luottamus kunkin yksittäisen instituution kohdalla perustuu. Läheisten kokemukset ovat tärkeitä erityisesti sosiaaliturvaan (39 %), eläketurvaan (35 %) ja koulujärjestelmään (31 %) liittyvässä luottamuksessa. Median seuraaminen vaikuttaa poliittista päätöksentekoa ja EU:ta kohtaan muodostuvaan luottamukseen. Instituutiokohtaiset tulokset ovat [liitteessä 3](#).

Luottamus perheeseen (31 %) kirkkoon (24 %), poliisiin (21 %) ja puolustusvoimiin (20 %) perustuu ensisijaisesti kotona opittuihin asioihin ja kasvatukseen. Näin ollen voidaan sanoa, että kodilla on vaikutusta suhtautumisessa vanhoihin peruspilareihin – kotiin, uskontoon ja isänmaahan⁶⁵. Osa omaksuu lapsuudenkodistaan joko korkean luottamuksen tai kriittisen asenteen järjestystä ylläpitäviä tahoja ja kirkkoa kohtaan.

Vain harvan instituution kohdalla sosiaalinen media on tärkeimmäksi tai toiseksi tärkeimmäksi koettu luottamusta rakentava tekijä. Lievästi somen merkitys korostuu tiedotusvälineiden (13 %), poliittisen päätöksenteon (12 %) ja EU:n (11 %) osalta. Lisäksi oikeuslaitos (24 %), työnantajajärjestöt (21 %) ja puolustusvoimat (21 %) koetaan useimmin yleisesti joko luotettavaksi tai epäluotettavaksi.

Haastatteluissa kuvattiin yleisemmällä tasolla luottamusta rakentavia periaatteita. Luottamus koettiin osin sisäsyntyiseksi, sillä siihen kasvatetaan: ”Sehän on myös kasvatuksen tulos, meidät kasvatetaan luottamaan siihen, että se on varmaan se perusluonto siellä, että opelle voi kertoa ja poliisi auttaa ja palokunta auttaa” (Anne, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.). Luottamuksen taustalla on sosiaalistuminen luottamuksen kulttuuriin: ”On luonnostaan kasvanut auktoriteettiuskouvaiseksi, niin sitä kans toivoo, että ne lunastaa sen” (Juuso, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Rehdin kansanluonteen on havaittu olevan yhteiskuntaamme leimaava kulttuurinen piirre suomalaisten identiteettejä tutkittaessa⁶⁶. Rehellisen kansanluonteen nähtiin olevan eduksi myös instituutioiden toiminnassa: ”Me suomalaiset ollaan jotenkin vaan niin perirehellisiä --- ihmisiin luotetaan” (Tuija, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.).

Rehellisyyttä siis edellytetään. Molemmat ikäryhmät kokivat asioiden paikansäilytyksen yhdeksi tärkeimmäksi luottamuksen rakentajaksi: ”Se totuuden puhuminen on varmaan pääasia” (Anna, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Sovitusta kiinnipitäminen on oleellista luottamuksessa: ”Kyllähän meillä yhteiskunta mun mielestä toimii niin, että kun sanotaan, että näin tehdään, niin sit niin tehdään, että mun mielestä se [luottamus] lähtee ihan sieltä” (Marko, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Näiden tekijöiden on muissakin selvityksissä todettu olevan keskeisiä

vahvassa institutionaalisessa luottamuksessa⁶⁷. Kaikki haastateltavat kokivat yksiselitteisesti, että ”heti kun sanotaan toista ja tehdäänkin toista niin kyllähän se luottamus kärsii” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Sovitun rikkominen johtaa pettymykseen ja luottamuksen rikkoutumiseen:

”Me ollaan Suomessa totuttu siihen, että suomalaisen yhteiskuntaan voi luottaa. Ja se lähtee siitä, että kun me keskenämme jotain asioita sovitaan, niin me pystytään siihen luottamaan, että tavalla tai toisella ennen pitkää niistä lupauksista pyritään pitämään ja pystytään pitämään valtaosa. Mutta sitten kun joku poliitikko tai joku pyrkyri ilmoittaa televisiossa tai jossain mediassa, että mä lupaan tehdä sitä ja mä lupaan tehdä tota, niin kas kummaa, kun se asema on saavutettu, niin se alkaa kummasti unohtumaan ---Tästä tulee se pettymys, kun sä joudut kerta toisensa jälkeen pettymään siihen. Siitä se tulee.” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.)

Rehellisyyden ohella oleellisimmiksi luottamusta rakentaviksi tekijöiksi miellettiin toiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys: ”Luottamus syntyy tai säilyy siinä, että on läpinäkyvää ja avointa” (emt.). Myös kansalaisten tasapuolisen kohtelun, päätösten julkisuuden ja niihin liittyvän valitusoikeuden koettiin lisäävän luottamusta.

Luottamus on tärkeää yhteiskunnan toimintakyvylle ja vakaudelle⁶⁸. Haastateltavat korostivat luottamuksen merkitystä juuri näistä lähtökohdista. Kaikki pitivät sitä erittäin tärkeänä ja pohtivat: ”Miten hyvinvointiyhteiskunta voisi toimia, jos kukaan ei luottais niihin instituutioihin ja ei-luottamus johtais siihen, että kaikki vaan pelais omaan pussiin” (Tuomas, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Siksi haastateltavat totesivat yksimielisesti, että ”ilman luottamusta meillä ei ole yhteiskuntaa” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.).

Luottamuksen puutteesta seuraisi ”varjoyhteiskunta ---jos asioita ei saa viranomaisten kautta hoidettua, niin aletaan sitten hoitaa jollain toisella tavalla” (Timo, haast. 5, keski-ikäiset, kork. koul.). Se olisi hyvinvointiyhteiskunnan sekä sen instituutioiden toimivuuden ja vakauden kannalta kestävä tie. Seurauksista todettiin, että ”pahimmassa tapauksessa instituutio romahtaa ihan kokonaan” (Juuso, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Tällainen kehityssuunta vaarantaa instituutioiden legitimitetin ja toimintakyvyn. Se nähdään kasvualustana myös ääri-ilmiöille:

”Kun tarpeeksi paljon ihmiset menettää luottamuksen siihen toimivaan instituutioon --- niin valtahan on aina sellainen, että kun joku sen menettää niin joku sen ottaa. --- Suomalainen kyllä aika paljon sietää, mutta kun se menee sen tietyn rajan ylitse, niin sitten on pirun paha enää ottaa takaisin sitä luottamusta. Että näiden asioiden kanssa ei olis hirveesti leikkimistä.” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.)

Vaikka kyselyn perusteella kansalaisten luottamus instituutioihin on suhteellisen hyvällä tasolla, haastatteluaineisto tuo esiin joitain huolestuttavia piirteitä, jotka voimistuessaan voivat heikentää luottamusta.

3.4 VASTAKKAINASETTELU JA POLARISAATIO HORJUTTAVAT LUOTTAMUSTA

Haastatteluissa keskusteltiin yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, joka osaltaan vaikuttaa luottamukseen yhteiskuntaa ja sen instituutioita kohtaan. Huolestuttavana piirteenä haastateltavat nostivat esiin polarisaation ja yhteiskunnallisen ilmapiirin kiristymisen. Huoli oli kaikissa haastatteluryhmissä painava ja akuutti. Monet kuvasivat, että *”vastakkainasettelu on musta lisääntynyt”* (Kari, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Kaikki nuorten ja keski-ikäisten ryhmät puhuivat asiasta spontaanisti kysymättä: *”Ilmapiiri on muuttunut kärjistyneeksi ja jakautuneeksi, sen sijaa, että puhuttaisiin saman asian aspekteista, niin ollaan hyvin kärkkäästi vastakkaista mieltä”* (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.).

Kärjekkyyks liitettiin erityisesti keskustelukulttuuriin. Se luonnehti haastateltavien mukaan mediaa, erityisesti somea. Keskustelukulttuurin ohella haastateltavat luonnehtivat yhteiskunnallista ilmapiiriä yleisemminkin jakautuneeksi. Haastateltavat arvioivat jakautumisen voimistuneen viime vuosina:

*”Ilmapiiri on polarisoitunut mun nähdäkseni ---, että ei ole sitä yhteishenkeä.
Et mun mielestä vähän tää jako meihin ja niihin ---, must ainakin tuntuu,
että yhteiskunta on vähän enemmän tässä jakaantunut viime vuosina.”*
(Markus, haast. 1, nuoret, kork. koul.)

Jakolinjoja paikannettiin yhteiskunnan eri alueille. Yhtäältä tunnistettiin jako *”maaseutu vastaan kaupunki”* (Markus, haast. 1, nuoret, kork. koul.), toisaalta vastakkainasettelu eri ihmisryhmien kesken: *”Puhutaan pitäiskö panostaa opiskelijoihin vai vanhuksiin vai lapsiperheisiin, --- ettei edes yritetä sellaista kultaista keskitietä”* (Sofia, haast. 1, nuoret, kork. koul.). Haastateltavat liittivät eriytymisen myös tuloeroihin, hyvinvoinnin epätasaiseen jakautumiseen, nuorten tilanteeseen, maahanmuuttajakeskusteluun ja työmarkkinoihin. Esimerkit kuvastavat, että polarisaatio koetaan yleisesti yhteiskunnallista ilmapiiriä luonnehtivaksi piirteeksi, josta lähes kaikki haastateltavat olivat huolissaan. Myös muissa selviyksissä on tunnistettu eriytymistä yhteiskunnan eri alueilla⁶⁹.

Haastateltavat yhdistivät jakautumisen myös poliittiseen järjestelmään, joka nähtiin keskeisenä yhteiskunnallisen ilmapiirin mittarina ja eräänlaisena keskustelukulttuurin esikuvana:

”Eduskunnastakin tulee sitä vastakkainasettelua, sielläkin ollaan tosi riitaisia mun mielestä, että ei yritetä löytää sellaista yhteistä ymmärrystä. Ja sitten mun mielestä se heijastuu koko kansaan.”

(Elina, haast. 1, nuoret, kork. koul.)

Haastateltavat kokivat poliittiset päättäjät suunnannäyttäjinä, jotka riitaisella keskustelutavalla lisäävät eripuraa ja vastakkainasettelua myös kansalaisten keskuudessa: *”poliitikkojen avaukset twitterissä on tosi sotaisia”* (Eetu, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Valtaosa haastateltavista molemmissa ikäryhmissä oli turhautunut ja väsynyt eripuraan. Ärtymystä herätti myös se, että päättäjät sättivät toisiaan eivätkä edes pyri löytämään yhteisymmärrystä: *”Tuntuu vähän semmoiselta päiväkotimeiningiltä, että tuo sanoi sitä ja se sanoi silloin näin, ja se on semmosta köydenvetoa, kinastellaan pikkuasioista”* (Teresa, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Tällainen käytös ei lisää luottamusta päätöksenteosta vastaaviin instituutioihin.

Poliittisen keskustelun repivyys koettiin kielteiseksi yhteiskunnalliselle ilmapiiirille ja sitä myötä myös luottamukselle. Siltä toivottiin rakentavampaa otetta:

”Politiikkaa pitäisi kehittää semmoseen suuntaan, että he näyttää meille mallia siitä, miten asioita voidaan hoitaa järkevästi, nopeasti ja kustannustehokkaasti. Mutta tällä tavalla se ei onnistu, kun tapellaan ja riidellään jokaisesta asiasta.” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.)

Korona-ajan arvioitiin kiristäneen entisestään ilmapiiriä. Vastakkainasettelun lisääntyminen koettiin kielteisenä kehityskulkuna. Ennen pitkää sen koettiin vaikuttavan yhteiskunnan kestävyYTEEN ja luottamukseen. Jo nyt tunnistettiin riitasointuja, joiden syvenemisen arvioitiin heikentävän yhteiskunnallista luottamusta: *”Ihmiset alkaa kääntyä kaikkea vastaan, netissäkin näkee, että järjettömästi riidellään ja haukutaan, ettei luoteta niin kun mihinkään julkiseen sektoreihin”* (Nea, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Haastateltavat korostivat, että kehitys on pysäytettävä ennen kuin ollaan tiellä, jossa monet muut maat, kuten USA tai Venäjä jo ovat: *”Joskus tulee fiilis, että ollaanko me menossa samaa tietä, että ehkä ois syytä oppia?”* (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Moni pohti varoittavana esimerkkinä Yhdysvaltojen kongressirakennuksen valtausta tammikuussa 2021. Vastaavaa ei tosin koettu suomalaisessa yhteiskunnassa todennäköiseksi, sillä tavallisesti *”suomalaiset jää kotiin kun niitä vituttaa tai menee kaljalle, ei niinkään marssi eduskuntatalolle”* (Juuso, haast. 2, nuoret, väh. koul.). Turvallisuuden tunteeseen ei tule kuitenkaan tuudittautua, sillä *”ei demokratia ole mikään automaatio, että se pysyis se hyvä”* (em). Vastaavanlaista kärjistymistä pidettiin mahdollisena, jos *”tarpeeksi pitkälle mennään”* (Aleksi, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Se edellyttäisi, että *”joku ihminen*

tai ryhmä radikalisoituu tai alkaa tavallaan ajatella vastakkaista ajattelua kuin mitä demokratiassa ajatellaan” (Laura, haast.2, nuoret, väh. koul.).

Nuoret ja keski-ikäiset jakoivat näkemyksen siitä, että ilmapiirin riitasoinnista huolimatta suomalainen yhteiskunta koetaan toistaiseksi turvalliseksi ja vakaaksi. Haastateltavat huomauttivat: ”Meidän yhteiskuntahan on todella vakaa --- meillä on pirun hyvä yhteiskunta ja niistä asioista kannattaa kyllä pitää kiinni mitä me ollaan täällä aikaan saatu” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.). On huolehdittava, että luottamus ja yhteiskunnan vakaus säilyvät myös tulevaisuudessa.

Kielteisten kehien katkaisu ja vakaasta kehityksestä huolehtiminen lisäävät osaltaan uskoa yhteiskuntaan ja vahvistavat yhteiskunnallista luottamusta. Luottamusta punnitaan erityisesti ennakoimattomissa, yllättävissä tilanteissa. Vuoden 2020 alkupuolella alkanut maailmanlaajuinen koronapandemia osoitti, kuinka tärkeää yhteiskunnan toimintakyky ja kansalaisten luottamus instituutioihin on myös poikkeusoloissa. Seuraavaksi tarkastellaan, kuinka pandemia on vaikuttanut suomalaisten luottamukseen yhteiskuntaa ja sen instituutioita kohtaan.

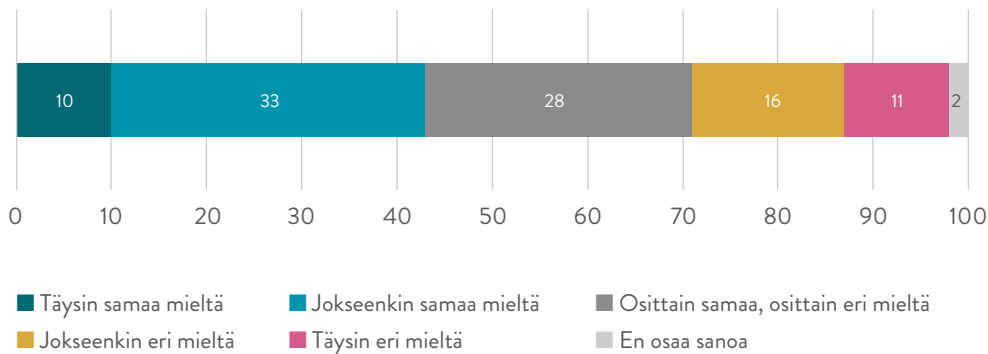
3.5 KORONA-AJAN PÄÄTÖKSENTEKOA KRITISOIDAAN, MUTTA RAJOITUKSET HYVÄKSYTÄÄN

Vuoden 2020 alkupuolella Suomeenkin iskenyt koronapandemia on merkinnyt vakavaa haastetta yhteiskunnan toimivuudelle ja eri instituutioiden nauttimalle luottamukselle. Lukuisat käänteet muun muassa kasvomaskien ja rokotteiden hankinnassa sekä ihmisten liikkumisen ja elinkeinotoiminnan rajoitukset ovat voineet vaikuttaa kansalaisten tuntoihin eri tavoin pandemian eri vaiheissa.

Kyselyssä ja ryhmähaastatteluissa tarkasteltiin koronan vaikutusta luottamukseen sekä kollektiivisen rajoittamisen ja yksilönvapauksien väliseen tasapainoiluun. On huomattava, että kyselyaineisto on kerätty loppuvuodesta 2020 ja ryhmähaastatteluaineisto pandemian pitkittyessä keväällä 2021. Näin aineistot tarjoavat monipuolisen kuvan asenteista korona-ajan pitkittyessä.

Kyselyaineistosta ilmenee, että 43 prosenttia suomalaisista koki, että korona-aika ja epidemian hoito on lisännyt heidän luottamustaan yhteiskunnan instituutioiden toimivuuteen ([kuvio 4](#)). Noin neljäsosa (27 %) oli päinvastaista mieltä, ja yhtä suuri osuus (28 %) oli asiassa kahden vaiheilla. Alle 60-vuotiaista noin 40 prosenttia koki loppuvuodesta 2020, että epidemian hoito on lisännyt heidän luottamustaan instituutioiden toimivuuteen. Yli 60-vuotiaissa osuus oli hieman yli 50 prosenttia. Alle 30-vuotiaiden näkemykset eivät eroa 31–44- ja 45–59-vuotiaista.

KUVIO 4: ”KORONA-AIKA JA EPIDEMIAN HOITO ON LISÄNNYT LUOTTAMUSTANI YHTEISKUNNAN INSTITUUTIOIDEN TOIMIVUUTTA KOHTAAN” (%)

Pääministeri Sanna Marinin hallitus on ollut ministeriöiden sekä Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) ohella keskeinen toimija pandemian hoidossa. Ei yllätä, että poliittinen kanta vaikuttaa eniten kysymyksen arviointiin. Hallituspuolueiden kannattajat, erityisesti SDP:n (69 %), vihreiden (62 %) ja vasemmistoliiton (60 %) kannattajat kokevat epidemian hoidon vahvistaneen heidän luottamustaan instituutioihin. Oppositiossa olevan perussuomalaisten kannattajista vain 13 prosenttia ja kokoomuksen kannattajista 33 prosenttia oli tätä mieltä. Toisaalta tuloksessa voi olla kyse myös kollektiivisuuden perinteestä poliittisen vasemmiston piirissä⁷⁰. Epidemian hoito on kasvattanut valtion roolia elinkeinoelämän kustannuksella, kun valtiolla on ollut oikeus puuttua liiketoiminnan harjoittamiseen ja muihin vapauksiin. Tämä on todennäköisesti lähtökohtaisesti vieraampaa oikeistolaisille kuin vasemmistolaisille.

Sosioekonominen polarisaatio näkyy siten, että erinomaisesti toimeentulevat (50 %) ovat useammin samaa mieltä väittämästä kuin heikosti toimeentulevat (34 %). Yrittäjistä peräti 41 prosenttia oli väittämästä eri mieltä, mikä ei ole yllättävää. Koronatoimet olivat ajaneet monet yrittäjät ahtaalle jo loppuvuodesta 2020.

Puoli vuotta kyselyaineiston jälkeen toteutetuissa ryhmähaastatteluissa osallistujat pohtivat koronan vaikutusta luottamukseensa yhteiskuntaa ja sen instituutioita kohtaan. Suurin osa koki, että poikkeusajasta huolimatta yhteiskunta ja sen keskeiset instituutiot ovat toimineet hyvin. Valtaosa molemmista ikäryhmistä oli pääosin kyennyt luottamaan yhteiskunnan toimintakykyyn. Kyselyn tuloksia muistuttavalla tavalla moni haastateltu koki koronan jopa vahvistaneen luottamustaan yhteiskuntaan: *”Mun mielestä se on vahvistanut sitä, kyllä tää ensimmäinen vuosi tätä koronaa, mun täytyy ihan rehellisesti nostaa hattua tolle meidän hallituksen viisikolle”* (Marko, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.).

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että yhteiskunnan toimintakyky on säilynyt ennakoimattomassa poikkeustilanteessa, mikä on lisännyt uskoa ja luottamusta yhteiskunnan kestävyYTEEN myös muissa kriiseissä.

Osa haastateltavista puolestaan koki luottamuksen horjuneen erityisesti pandemian pitkittymisen myötä: ”Nyt nää viimeiset koronaan liittyvät uutiset, niin on ehkä alkanut vähän herjaamaan se mun luottamus, että onks se nyt kuitenkin homma näin” (Sara, haast. 8, nuoret, väh. koul.). On odotettua, että pandemian jatkues-
sa myös kriittisemmät äänenpainot kuuluvat vahvemmin. Nuoret ja keski-ikäiset kritisoivat erityisesti koronatoimiin liittyvän päätöksenteon hitautta ja instituutioiden välisen yhteistyön heikkoutta. Ne ovat vähentäneet luottamusta:

”Luottamus ei ole hirveästi lisääntynyt, koska tämä näyttää olevan hirveän jäykkää tämä instituutioiden välinen toiminta. Ja yksi instituutio puhuu tästä ja yksi tuosta ja kolmas yrittää jotain lakeja laatia, ja se että asiat kestää kauhean kauan eikä saada sellaisia nopeita päätöksiä, mitä ehkä olisi pitänyt saada. Yllättävän jäykäksi on mennyt tämä homma.”
(Minna, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.)

Luottamusta on horjuttanut etenkin ristiriitainen tieto ja päätösten pyörtäminen. Moni haastateltava mainitsi yhtenä esimerkkinä vuoden 2020 koronakevään epävarmat ja vaihtuvat lausunnot maskien käytön hyödyistä:

”Suomessa todetaan, ettei maskeista mitään hyötyä ole, kun se oikea kommentti ois ollut, että ‘maskeista on erittäin paljon hyötyä, mutta meillä ei vain ole niitä tarpeeksi paljon saatavana’. Eli puhuttiin ihan puppua. Mutta sitten kun menttiin muutama kuukausi eteenpäin, niin sitten se maski olikin hyödyllinen? --- Kun suomalainen on tottunut siihen, että antakaa nyt tulla sieltä ja pysykää sitten sen linjan takana, jonka olette ottaneet. Eikä niitä ruveta vaihtelemaan viikottain tai päivittäin.”
(Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.)

Erityisesti poikkeusoloissa luottamusta syö virheellinen tieto tai tiedon pimittäminen. Esimerkkinä virheistä mainittiin ”paniikissa tehdyt maskikaupat silloin viime keväänä --- ei oo hirveen luottamusta herättäviä ollut” (Tiina, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.). Virheitäkin siedetään paremmin, jos niiden käsittely on avointa ja läpinäkyvää kuten eräs keski-ikäinen nainen kuvasi: ”Mutta niiden [virheiden] tuominen keskusteluun ja avoin puinti on ollut mun mielestä luottamusta lisäävää” (em.).

Haastateltavat kritisoivat erityisesti ristiriitaista viestintää korona-aikana. Nuoret antoivat karkeaa palautetta kevään 2021 koronan hoitoon liittyvästä tiedottamisesta: ”Mulla on ainakin mennyt kaikki usko siihen, että kukaan osaa

Suomessa viestiä yhtään mistään yhtään minnekään, meillä hallitus ei saa mitään sanottua kerralla oikein ja tuntuu siltä, että asioita ei valmistella pitkälle” (Miikka, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Ristiriitaiset viestit horjuttavat luottamusta. Haastateltavat luettelivat esimerkkejä koronapandemian hoitoon liittyvistä tilanteista, joissa päättäjien kanta vaihtui keväällä 2021 useaan kertaan. Esimerkiksi liikkumisrajoituspäätöksen osalta todettiin: ”Ensin ollaan, että ehdottomasti nyt laitetaan [rajoitus] ja sitten ollaan että ei, ei me laitetakaan ja sit ollaan taas laittamassa, mutta ei laiteta kuitenkaan, että joku päätös nyt johonkin, menee uskottavuus nyt ihan kaikkeen” (Sara, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Yhtenäisen linjan puuttuminen luo epäluuloa ja horjuttaa uskoa päätöksentekojärjestelmään.

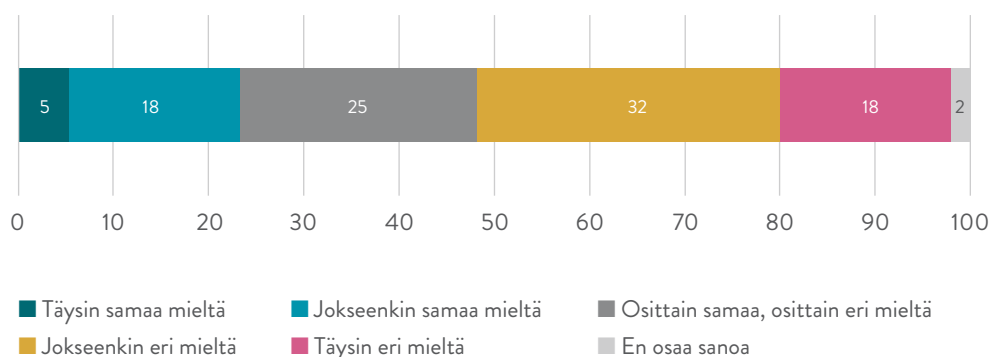
Haastateltavat toivoivat päätöksissä nopeampaa ja suoraviivaisempaa toimintaa, eikä ”ees taas jahkaamista” (Miikka, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Koronatoimenpiteet ovat vaikuttaneet voimakkaasti nuorten elämään ja erityisesti nuoret olivat kriittisiä koronapolitiikan tempoilevuuteen. Molemmat ikäryhmät peräänkuuluttivat päättäjien keskinäisiä selkeitä ohjaus- ja vastuusuhteita sekä eri instituutioiden välistä parempaa koordinaatiota. Valtaosa haastateltavista koki, etteivät päättäjät ole olleet johdonmukaisia vastuunkannossa. Työnjaon tai vastuualueiden tiedottaminen kansalaisille ei ole onnistunut sen paremmin: ”Siitäkään ei ole kenelläkään tietoa, että kuka johtaa, ministeri syyttää jotain ihmistä ja sit joku syyttää jotain ihmistä, niin toi on ihan vitsi, jos mä tekisin tolleen duunissa, että mä ottaisin iteltäni välillä vastuun pois, niin mä saisin monoa heti” (Eetu, nuoret, haast. 7, väh. koul.). Poikkeustilanteesta ja vaikeista päätöksistä huolimatta päättäjiltä odotetaan suoraselkäisyyttä ja vastuunkantoa omista alueistaan.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että poikkeusolojen päätöksenteossa toimitaan avoimesti ja sovittua linjaa noudattaen. Se rakentaa luottamusta, jota tarvitaan erityistilanteessa sekä instituutioita että kanssaihmiä kohtaan. Vastaajilta kysyttiin, onko korona-aika vähentänyt heidän yleistä luottamustaan muita ihmisiä kohtaan ([kuvio 5](#)). Vain noin joka neljäs (23 %) kokee oman luottamuksensa muita ihmisiä kohtaan vähentyneen ja puolet (50 %) on päinvastaista mieltä.

Suomi on maailman kärkimaita ihmisten keskinäisessä luottamuksessa. Suomalaisten luottamus toisiin ihmisiin on korkeaa ja luottamus ulottuu myös ihmisiin, joita he eivät tunne.⁷¹ Koska Suomen tartuntaluvut ovat olleet globaalisti katsottuna hyvin matalia, ja koska suomalaiset ovat noudattaneet viranomaisten määräyksiä varsin kuuliaisesti, ei ole yllättävää, että melko harva kokee korona-ajan vähentäneen keskinäistä luottamusta. Se on myönteistä yhteiskunnan koheesiolle.

Myös haastatteluaineisto osoittaa, että vaikka korona on joiltain osin voinut lisätä toisiin ihmisiin kohdistuvaa epäluuloisuutta, joka ilmenee esimerkiksi

KUVIO 5. ”KORONA-AIKA ON VÄHENTÄNYT YLEISTÄ LUOTTAMUSTANI MUITA IHMISIÄ KOHTAAN” (%)

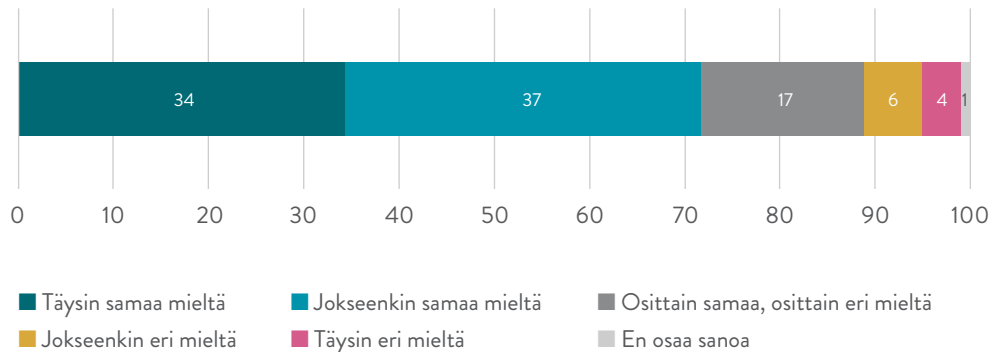
lähikontaktien välttämisenä tai maskin ja turvavälien vaatimisena, on se kuitenkin vahvemmin luonut tunteen samassa veneessä olemisesta: ”Mä koen, että se on enemmän yhdistänyt kaikkia, kaikki on kuitenkin samassa veneessä” (Eetu, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Sen ei kuitenkaan koeta ainoastaan lisänneen solidaarisuutta, vaan mahdollistaneen myös kansalaisten jakautumisen rajoitusten puolustajiin ja vastustajiin: ”Ihmiset ottaa puolia ja saattaa tulla kahtiajakoja, kun osa on tätä mieltä ja toiset toista” (Joni, haast. 8, nuoret, väh. koul.).

Koronantapaiset poikkeusolot aiheuttavat yksilön oikeuksien ja yhteisen hyvän suhteen arviointia. Kyselyssä ja haastatteluissa teemaa lähestytään tarkastelemalla yksilön oikeuksien ja yhteisen hyvän painoarvoa koronapandemian aikana. Kyselyssä vastaajille esitettiin väittämä ”korona-aikana yhteinen hyvä ja yleinen turvallisuus ovat tärkeämpiä asioita kuin yksilönvapaus”. Peräti 71 prosenttia oli väittämästä täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Vain kymmenen prosenttia oli eri mieltä (kuvio 6). Kuudesosa oli osittain samaa ja osittain eri mieltä.

Ikämuuttuja tuo esiin jonkin verran eroja: alle 30-vuotiaista väittämästä samaa mieltä on 62 prosenttia, kun yli 66-vuotiaista tätä mieltä on jopa 82 prosenttia. Nuorten terveydelle koronavirus on ollut vähemmän vaarallinen kuin iäkkäille ihmisille. Rajoitukset ovat vaikeuttaneet nuorten liikkuvuutta ja elämishakuista elämää enemmän kuin senioreiden toimintaa. Toisaalta nuoristakin vain 15 prosenttia on väittämästä eri mieltä. Puoluekanta näkyy myös tässä kysymyksessä: perussuomalaisista 23 prosenttia asettaa yksilönvapaudet yhteisen hyvän ja yleisen turvallisuuden edelle korona-ajassa.

Yllä oleva kokonaisjakauma kuvaa hyvin sitä, että yksilönvapaudet saavat suomalaisten mielestä joustaa, kun vaihtoehtona on terveys ja yleinen turvallisuus. Yleisellä turvallisuudella perusteltujen rajoitusten ja yksilönvapauden

KUVIO 6: ”KORONA-AIKANA YHTEINEN HYVÄ JA YLEINEN TURVALLISUUS OVAT TÄRKEÄMPIÄ ASIOITA KUIN YKSILÖNVAPAAUS” (%)

välisen jännitteen olisi olettanut syvenevän kyselyn jälkeisenä aikana maaliskuussa 2021. Hallitus julisti tuolloin sulkutilan, joka esti muun muassa ravintolassa syömisen, lähiopetuksen ja harrastustoiminnan suuressa osassa maata.

Taloustutkimuksen maaliskuussa 2021 julkaiseman kyselyn mukaan kuitenkin peräti 36 prosenttia piti sulkua alimitoitettuna ja 49 prosenttia järeydeltään sopivana eli 75 prosenttia piti sitä tarpeellisena toimenpiteenä. Vain 10 prosenttia piti sulkua ylimitoitettuna.⁷² Myöhemmin hallitus kaavaili poliisien valvomaan ulkonaliikkumiskieltoa tietyille alueille. Peräti 72 prosenttia suomalaisista oli tuohon aikaan sitä mieltä, että ihmisten liikkumista pitää rajoittaa koronaviruspandemian takia⁷³. Tulokset kertovat, että rajoituksia on kannatettu vahvasti pandemian eri aikoina.

Kootusti voi todeta, että omassa kyselyaineistossamme noin kolme neljäsosaa suomalaisista on ajankohdasta ja kysymyksestä riippumatta kannattanut kollektiivisuutta yksilön-, elinkeino- ja muiden vapauksien sijaan. Kolme neljäsosaa kansasta on asettanut yhteisen hyvän ja turvallisuuden yksilönvapauden edelle, kannattanut sulkutoimia ja puoltanut ihmisten liikkumisen rajoittamista Suomessa. Myös tämän voidaan tulkita ilmaisevan kansalaisten korkeaa luottamusta instituutioihin. Luottamuksen nähdään lisäävän ihmisten halukkuutta noudattaa säädöksiä ja rajoituksia⁷⁴.

Haastatteluissa valtaosa koki yksilön oikeuksien joustaneen yhteisen hyvän eteen ja piti sitä kyselyaineiston tuloksia vastaavasti toivottuna ja tarpeellisenä korona-ajan poikkeusoloissa. Muutama keski-ikäinen totesi, että joihinkin muihin maihin verrattuna Suomessa vahvat yksilönoikeudet ovat kuitenkin rajoittaneet yhteisen hyvän edistämistä:

”Päätöksenteon perustana pitäisi olla yhteisen hyvän ymmärtäminen ja nostaminen, tässä on sellainen ongelma vaan, että nyt kun tämä Suomen lainsäädäntö on mikä on, niin puhutaan ettei voi maskipakkoa laittaa, --- että yksilön vapauksia ei voi lähteä rajoittamaan. --- Mä oon sitä mieltä, että nyt on menty se yksilö edellä ja se yhteisen hyvän hakeminen kärsii niistä yksilön oikeuksista.” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.)

Haastateltavat arvioivat, että Suomessa yksilönoikeuksien vahva asema on vaikeuttanut ja hidastanut monia koronahoitoon liittyviä välttämättöminä pidettyjä päätöksiä ja rajoituksia. Kyselytuloksien mukaisesti myös haastatteluaineistossa kannatettiin määrätietoista ja tiukkaa linjaa yhteisen hyvän edistämiseksi. Valtaosa haastateltavista koki, että yhteistä hyvää turvallisuuden ja terveyden nimissä olisi pitänyt edistää vielä nopeammilla ja ponnekkaammilla päätöksillä.

Tasapaino yksilönoikeuksien ja yhteisen hyvän välillä edistää luottamusta yhteiskunnan toimintakykyyn, joka on välttämätöntä erityisesti äkillisissä ja yllättävissä kriiseissä. Luottamus ei kuitenkaan synny pelkästään yksittäisistä tekijöistä tai kokemuksista, vaan yksilön ja yhteiskunnan jatkuvassa vuorovaikutuksessa⁷⁵. Luottamusta instituutioon lisää kokemus toiminnan merkityksellisyydestä sekä myönteiset arviot onnistumisista niin poikkeustilanteissa kuin muussakin toiminnassa⁷⁶.

Seuraavaksi tarkastellaan kansalaisten instituutioille antamia merkityksiä. Merkitysten tarkastelu tuottaa tietoa eri-ikäisten suhteesta instituutioihin ja antaa viitteitä siitä, mihin luottamus on mahdollisesti kehittymässä.

4. MITÄ MERKITYKSIÄ INSTITUUTIOILLE ANNETAAN?

Kansalaiset muodostavat käsityksensä instituutioista monen eri tekijän perusteella ([luku 3.3](#)). Muun muassa omakohtaisilla kokemuksilla ja medialla on suuri vaikutus näkemysten muokkaajina. Kokemukset sijoittuvat ajalliselle jatkumolle ja käsitys instituution merkityksestä muodostetaan arvioimalla instituution toiminnan onnistumista ja johdonmukaisuutta. Luottamus uhkaa horjua, jos instituution toiminta ei vastaa kansalaisen muodostamaa ymmärrystä sen yhteiskunnallisesta merkityksestä ja tarkoituksesta⁷⁷.

Luottamuksen arvioimiseksi tässä luvussa tarkastellaan suomalaisten hyvinvointiyhteiskunnalle ja sen instituutioille antamia merkityksiä. Aluksi selvitetään, millaiseksi hyvinvointiyhteiskunnan merkitys itsessään nähdään. Yhteiskunta instituutioineen tähtää kansalaisten hyvinvoinnin tukemiseen. Sen vuoksi hyvinvointiyhteiskunnan merkitystä lähestytään tarkastelemalla ensin hyvinvointia ja analysoimalla sitä, mikä merkitys valtion julkisilla tukiverkoilla on hyvinvoinnin ylläpitämisessä verrattuna yhteisvastuuseen ja yksilön omaan vastuuseen.

Seuraavaksi kansalaisten suhdetta instituutioihin tutkitaan tarkastelemalla, kuinka tärkeänä eri instituutiot koetaan suomalaisten yleiselle ja yksilön henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. Tämä kertoo instituutioiden yhteiskunnallisesta merkityksestä. Lopuksi selvitetään, kuinka eri-ikäiset arvioivat sitä, miten instituutioiden merkitys on muuttunut ajassa ja millaisia ominaisuuksia he instituutioihin liittävät.

4.1 JULKISTA TUKIVERKKOA ARVOSTETAAN

Kysely- ja ryhmähaastatteluaineiston avulla tarkastellaan toisaalta valtion ja kuntien, toisaalta yksityisten ja yhteisöllisten tukiverkkojen roolia hyvinvoinnissa. Tarkoituksena on selvittää nykymuotoisen hyvinvointiyhteiskunnan merkitystä kansalaisille. Kyselyssä vastaajille esitettiin väittämiä, joissa heitä pyydettiin arvioimaan yhteisöjen ja perheiden roolia suomalaisten hyvinvoinnin tukemisessa erityisesti suhteessa julkisiin tukiverkkoihin.

Ensimmäisessä väittämässä vastaajat saivat arvioida, tulisiko suomalaisten hyvinvoinnin rakentua yhä enemmän keskinäiselle auttamiselle ja yhteisöllisyydelle julkisen tukiverkon sijaan ([kuvio 7](#)). Kuvio 7 osoittaa, että vain noin

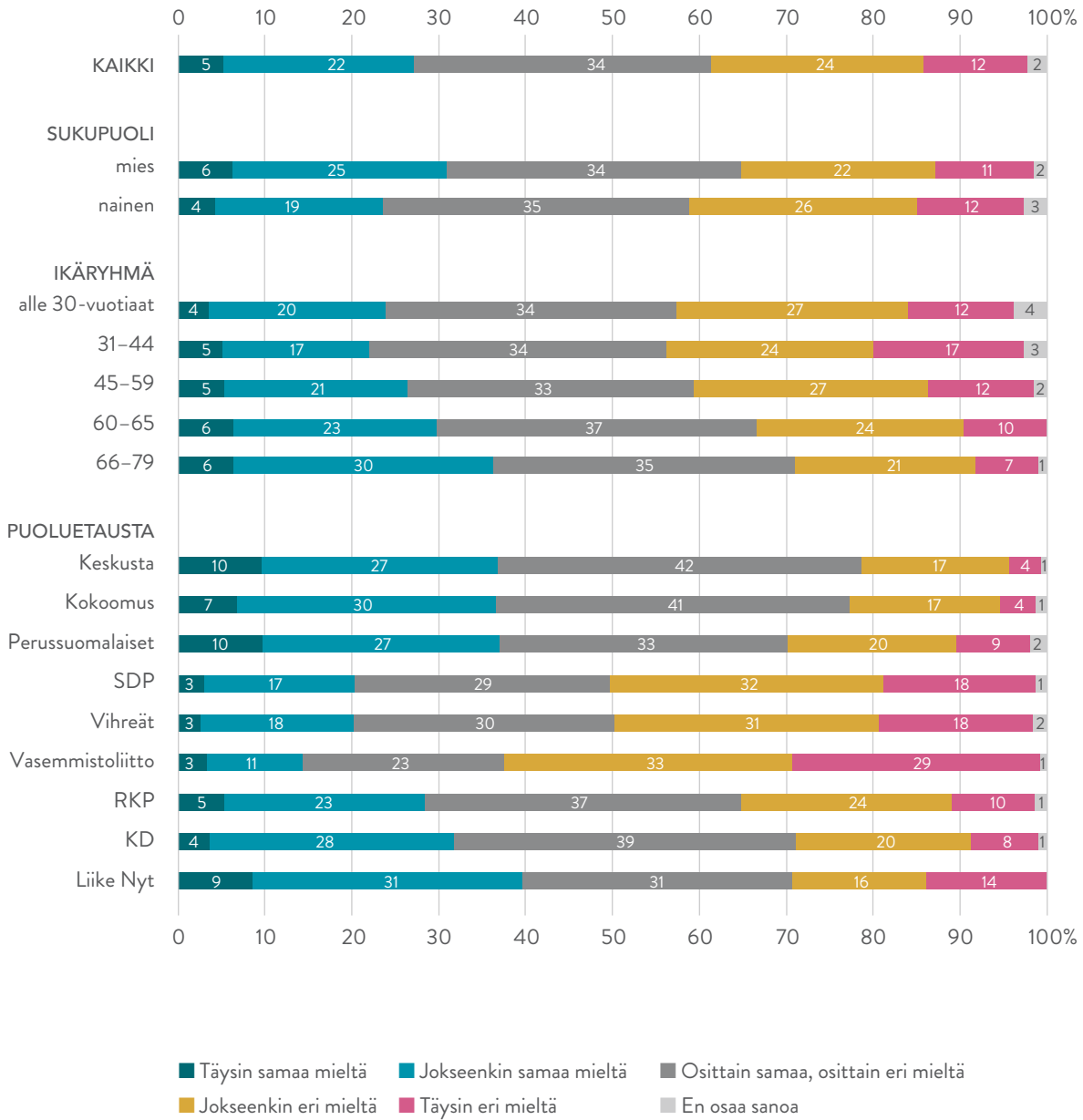
neljännes (27 %) suomalaisista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Yli kolmannes on osittain samaa, osittain eri mieltä (34 %) ja yli kolmannes (36 %) jokseenkin tai täysin eri mieltä. Tulos on odotettu, sillä suomalaisten suuri enemmistö on perinteisesti tukenut julkista tukiverkkoa ylläpitävää hyvinvointivaltiota. Vaikka yhteisöllisyyden vahvistaminen saa monien tuen, vain harva on valmis karsimaan julkista tukiverkkoa. Valtion roolin kannatus on havaittu myös Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) vuonna 2020 tekemässä selvityksessä, jonka mukaan noin 80 prosenttia suomalaisista ajatteli, että vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, hyvinvointivaltio on hintansa arvoinen. Vain noin joka kymmenes oli asiasta eri mieltä.⁷⁸

Sukupuoli, asuinpaikka, koulutus tai ammattiasema eivät tuo kyselyaineistossamme eroja vastaajien välille. Ikäryhmien välinen tarkastelu osoittaa, että yhteisöllisyyden vahvistamista julkisen tukiverkon kustannuksella toivovia on kaikkein vähiten alle 40-vuotiaissa. Nykymuotoinen julkinen tukiverkko on siis merkityksellinen nuoremmille sukupolville. Se kertoo, että nuorilla on lähtökohtaisesti uskoa järjestelmään, mutta luottamukseen vaaditaan myös, että järjestelmä toteuttaa riittävän johdonmukaisesti tehtävänsä kansalaisten hyvinvoinnin turvaajana.

Suhtautuminen julkisiin palveluihin on perinteisesti jakanut suomalaisia vasemmisto–oikeisto-akselilla. Väittämä saa odotetusti eniten tukea oikealle itsensä sijoittavien joukossa, kun taas itsensä vasemmalle sijoittavat ovat keskimääräistä useammin väittämästä eri mieltä. Puoluetausta tuo esiin vastaavat erot: keskustaoikeistoon kuuluvien puolueiden kannattajat tukevat keskimääräistä useammin ajatusta yhteisöllisyyden lisäämisestä julkisten palveluiden sijaan. Noin kaksi kolmasosaa (62 %) vasemmistoliiton kannattajista on väittämästä eri mieltä ja vihreiden ja SDP:n kannattajista noin puolet. Vastausjakaumissa näkyy ylipäätään eri puolueiden painotukset. SDP, vasemmistoliitto ja vihreät ovat ohjelmallisesti painottaneet enemmän julkisia tukiverkkoja, kun taas keskustaoikeistolaiset puolueet ovat korostaneet enemmän myös yksilön vastuunottoa hyvinvoinnistaan⁷⁹.

Myös haastatellut puntaroivat valtion, ihmisten keskinäisen auttamisen, perheen ja yksilön merkitystä suomalaisten hyvinvoinnille. Arvio siitä, kuinka eri tahot hyvinvointitehtävänsä täyttävät, vaikuttaa niihin kohdistuvaan luottamukseen. Haastateltavat pitivät kyselytuloksen tavoin valtion roolia merkittävänä hyvinvoinnin rakentumisessa: *”Kyl mä tota näen, että yhteiskunnan tai valtion rooli on vahva ja se on toivottavasti myös vahva tulevaisuudessa”* (Markus, haast. 1, nuoret, kork. koul.). Valtion koettiin muodostavan perustan, jonka päälle

KUVIO 7. ”SUOMALAISTEN HYVINVOINNIN TULISI RAKENTUA YHÄ ENEMMÄN KESKINÄISELLE AUTTAMISELLE JA YHTEISÖLLISYYDELLE JULKISEN TUKIVERKON SIJAAN.” (%)

yhteisöllisten ja yksilöllisten tukiverkkojen tulisi rakentua. Eräs nuori kuvasi toimijoiden keskinäistä painoarvoa ja vastuunjakoa seuraavasti:

Julia: Mä näen ton sellasena pyramidina. Että se valtio on siellä pyramidin perustana ja lähdetään siitä ylöspäin, et jos sieltä valtion tasolta on asiat suht reilassa, niin se kannattelee sitä muuta.

H: Ja kuka siellä pyramidin huipulla on?

Julia: Yksilö. Sen yksilön on vaikea voida hyvin, periaatteessa, jos kaikki muu lahoaa sieltä alta. Jos ei ole sitä perheen tukea ja sitä ihmisten keskinäistä auttamista. (Haast. 7, nuoret, väh. koul.)

Hyvinvoinnin rakentuminen nähtiin ketjuna, jossa jokaisella taholla on tehtäväänsä. Osa haastateltavista antoi julkiselle vallalle pienemmän merkityksen ja korosti enemmän yksilön ja yhteisöjen vastuuta. Kaikki tahot koettiin kuitenkin tarpeellisiksi hyvinvoinnin takaamisessa.

Kun kyselyaineiston ja ryhmähaastatteluiden tuloksia tarkastellaan rinnan, huomataan suomalaisten pitävän julkisia tukiverkkoja, yhteisöä ja yksilöä merkittävinä hyvinvoinnin tukemisessa. Siitä, että julkinen tukiverkko koetaan tärkeäksi, voi päätellä, että suomalaiset antavat lähtökohtaisen hyväksyntänsä järjestelmän olemassaololle. Luottamus kuitenkin edellyttää, että kukin instituutio pystyy toimimaan johdonmukaisesti siinä tehtävässä, joka niillä katsotaan olevan.

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan, vastaako toimijoiden keskinäinen vastuunkanto ihanteellista tilannetta. Monen mielestä ihanne ei tällä hetkellä toteudu. Ongelmaksi nähtiin, ettei kunnilla ja valtiolla ”ole rahaa ja pikkuhiljaa alkaa kaikki vähän heikkenemään, että pitäis olla enemmän sitä rahaa, että pystyttäis käyttämään hyvinvointiin” (Kimmo, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Kuntien määrän vähentyminen tulkittiin merkiksi julkisen roolin kaventumisesta. Valtion tehtävän koettiin poikkeavan selvimmin ihanteelliseksi koetusta tilanteesta. Moni totesi, ettei valtio nykyisellään ole sellainen turvaverkko, joka kykenisi pitämään kaikki kansalaiset yhteiskunnan kehityksen mukana:

”Valtion tulisi olla se tukiverkko siellä, mutta se ei ihan tasaisesti sitä kaikille ole, että se riippuu aika paljon lähtökohdista, että ottaako se kiinni tai mikä ottaa kiinni, jos menee huonosti --- että nyt tuntuu, että on liian isot kolot, että ihmisiä ja nuoria varsinkin tippuu paljon välistä” (Juuso, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

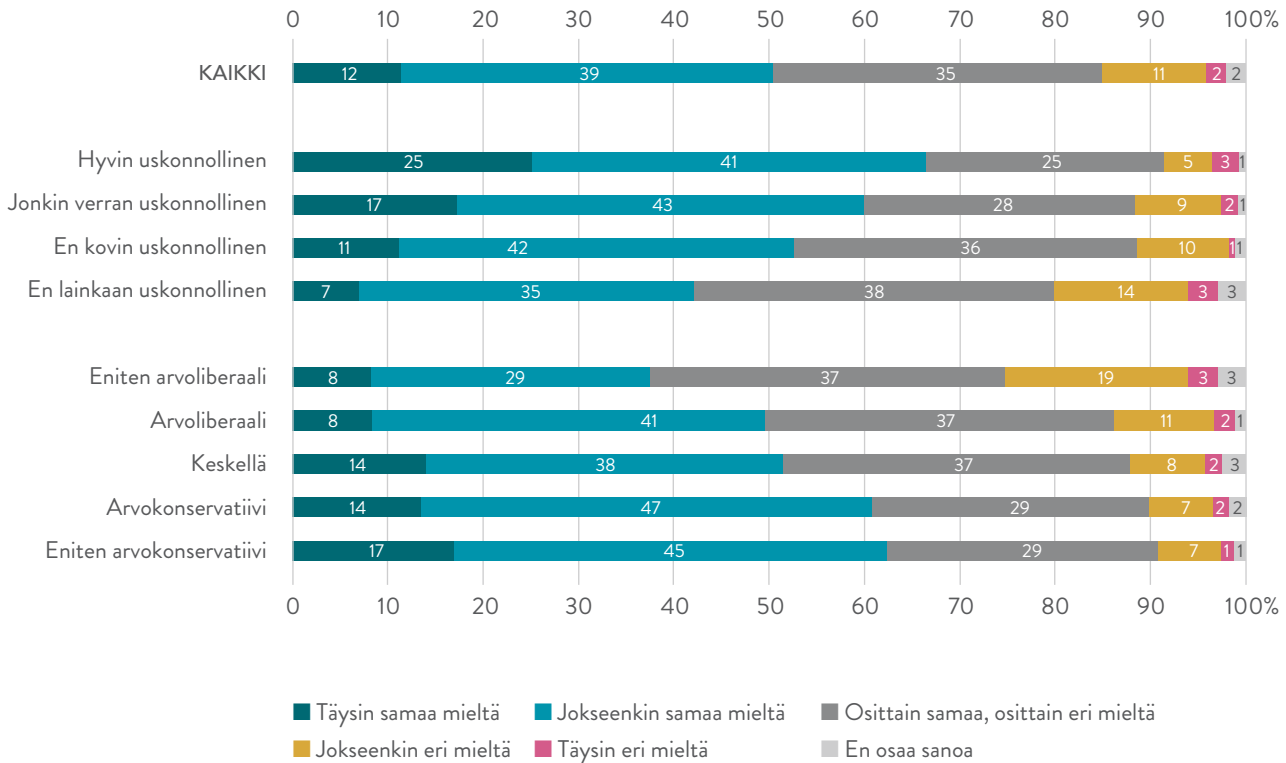
Siitä voi päätellä, etteivät julkiset toimijat kykene nuorten ja keski-ikäisten mielestä nykyisellään toteuttamaan merkitystään optimaalisimmalla ja johdonmukaisimmalla tavalla. Ennen pitkää se voi heikentää niihin kohdistuvaa luottamusta. Vaikka moni haastateltavista arvioi, että julkisen sektorin painoarvo on vuosikymmenten myötä kaventunut, valtion ja kuntien roolista ja hyvinvointiyhteiskunnan ideologiasta haluttiin kuitenkin pitää kiinni. Toisaalta haastateltavat totesivat realistisesti, ettei julkinen sektori voi huolehtia kaikesta. He muistuttivat, että ”kyllähän yksilöllä on valtava rooli --- että kyllähän sä päättät, miten sä sun elämää elät ja millä tavalla hyvinvointia saat” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Julkisen ja yksityisen painoarvoa arvioitiin haastatteluissa myös keskusteltaessa siitä, mikä on valtion ja erityisesti kuntien tulevaisuuden näkymä. Osa uskoi, että esimerkiksi kunnissa lähi- ja paikallisyhteisöjen ja naapuriavun merkitys korostuu tulevaisuudessa, vaikka kunta tarjoaa tietyt peruspalvelut: ”Maailma muuttuu, että tavallaan naapurit ja itse yksilöinä ruvetaan toisista mieluumin hakemaan apua kuin kunnasta --- että ehkä enemmän alkaa yksilö ratkaisemaan niitä omia asioita” (Kimmo, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Se voi luoda tilaa uudentalaiselle yhteisöllisyydelle.

Koska perhe on keskeinen yhteisö, kyselyaineistossa arvioitiin sen merkitystä hyvinvoinnin rakentajana ja ylläpitäjänä. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa väittämään ”Mielestäni perheenjäsenten tulisi keskittyä nykyistä enemmän toisistaan huolehtimiseen kuin omiin asioihinsa ja menoihinsa”. Sukupuolella, iällä tai koulutustaustalla ei ollut suurta vaikutusta näkemyskykyyn, mutta kuten [kuvio 8](#) osoittaa, vastaajien uskonnollisuuden aste ja arvo-orientaatio vaikuttavat olennaisesti näkemyskykyyn. Arvoliberaalit ovat aiempien kyselytutkimusten mukaan individualistisempia kuin arvokonservatiivit⁸⁰, joten tulos ei tältä osin ole kovin yllättävä.

Suomalaisten suhtautumista määrittää erityisesti heidän arvo-orientaationsa ja poliittinen orientaationsa. Seuraavaksi tarkastellaan, miten hyvinvoinnin koetaan jakautuvan yhteiskunnassa ja mikä merkitys eri instituutioilla on sen ylläpitämisessä.

KUVIO 8. ”MIELESTÄNI PERHEENJÄSENTEN TULISI KESKITTYÄ NYKYISTÄ ENEMMÄN TOISISTAAN HUOLEHTIMISEEN KUIN OMIIN ASIOIHINSA JA MENOIHINSA” (%)

4.2 INSTITUUTIOITA PIDETÄÄN TÄRKEINÄ YLEISEN HYVINVOINNIN KANNALTA

Edellä havaittiin, että suomalaiset kokevat julkisen tukiverkon merkityksen keskeiseksi kansalaisten hyvinvoinnin rakentamisessa. Seuraavaksi analysoidaan suomalaisten suhdetta yksittäisiin instituutioihin ja sitä, millaiseksi suomalaiset instituutioiden merkitystä arvioivat.

Kansalaisten ja instituutioiden välisen suhteen arvioiminen aloitetaan tarkastelemalla yleisesti sitä, kuinka hyvinvointiyhteiskunnan koetaan onnistuvan tehtävässään, tasa-arvoisen hyvinvoinnin edistämisessä. Hyvinvointiyhteiskunnalla tarkoitetaan julkista tukiverkkoa laajempaa kokonaisuutta, jossa on mukana myös muita hyvinvointia tukevia toimijoita.

Hyvinvointiyhteiskunnan onnistumista lähdettiin selvittämään pyytämällä ryhmähaastatteluissa osallistujia kuvaamaan, kuinka hyvinvointi yhteiskunnassamme jakautuu. Vaikka hyvinvoinnin jakautuminen on Suomessa

tasaisempaa kuin monessa muussa maassa, enemmistön mielestä hyvinvointi on eriytynyt: ”Valtaosa ihmisistä voi hyvin ---, mutta sitten meillä on ihmisiä, jotka voi entistä huonommin ja musta tuntuu, että sellainen huono-osaisuuden kasautuminen on nähtävissä” (Anne, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.).

Moni totesi, että vaikka täydellistä tasa-arvoa on mahdotonta saavuttaa, hyvinvoinnin tasaisempaan jakautumiseen on silti syytä pyrkiä: ”Sen hyvinvoinnin eteen pitäis enempi koko aika tehdä töitä ja edistää sitä” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Tämä asettaa vaatimuksia myös yhteiskunnan instituutioille. Ilman hyvinvoinnin tasapuoliseen jakoon tähtäävää päämäärää on riski menettää se perusta, jonka varaan hyvinvointiyhteiskunta rakentuu⁸¹. Moni näkikin hyvinvoinnin tasaamisen välttämättömänä, jotta ”tulevaisuudessakin voitaisiin puhua hyvinvointiyhteiskunnasta” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.).

Nuoret ja keski-ikäiset kokivat myönteisenä suomalaista yhteiskuntaa luonnehtivan mahdollisuuksien tasa-arvon, mutta tunnistivat, etteivät yhtäläiset mahdollisuudet realisoidu käytännössä. Osa kansalaisista jää syrjään: ”Ainahan tietysti on ihmisiä, jotka on vähän niin kuin pudonnut yhteiskunnan ulkopuolelle” (Teresa, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Siitä huolimatta valtaosa haastateltavista koki, että suomalainen yhteiskunta on hyvinvoinnin osalta pääpiirteissään reilu erityisesti kansainvälisesti vertaillen: ”Varmaan suhteessa moniin muihin yhteiskuntiin suomalainen yhteiskunta on hyvin tasa-arvoinen ja solidaarinen” (Tuomas, haast. 8, nuoret, väh. koul.).

Hyvinvoinnin tasaaminen nähtiin haastatteluissa yhteiskunnan keskeiseksi tehtäväksi. Kyselyaineistossa yksittäisten instituutioiden roolia ja merkitystä tarkastellaan juuri hyvinvoinnin kautta. Vastaajilta kysyttiin, kuinka tärkeinä he pitävät kyseisiä instituutioita suomalaisten yleiselle hyvinvoinnille sekä omalle hyvinvoinnilleen ([kuviot 9 ja 10](#)). [Kuvio 9](#) osoittaa, että vähintään kolme neljästä pitää kirkkoa lukuun ottamatta tarkasteltuja instituutioita erittäin tai jokseenkin tärkeinä suomalaisten hyvinvoinnille. Kirkon kokee tärkeäksi vain noin joka kolmas (37%). Tarkastelluista instituutioista erityisen merkitykselliseksi nousivat eläketurva, perhe, tiede ja tutkimus sekä sosiaaliturva.

Kun [kuvion 9](#) jakaumia verrataan kuvion 10 jakaumiin, havaitaan, että suomalaiset arvioivat instituutioiden merkityksen suuremmaksi suomalaisten yleiselle hyvinvoinnille kuin omalle hyvinvoinnilleen. Ainoastaan perhe ja media koetaan lähes yhtä merkittävaksi omalle kuin suomalaisten hyvinvoinnille. Myös haastatteluissa perhettä pidettiin oleellisena hyvinvoinnille: ”No kyllä perhe on aina ykkönen ja se on mun tukipilari” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Instituutioiden pitäminen merkityksellisinä suomalaisten yleiselle hyvinvoinnille kertonee siitä, että ihmiset painottavat omaa selviytymistään: muut

ihmiset tarvitsevat enemmän hyvinvointiyhteiskunnan instituutioita oman hyvinvointinsa tueksi kuin he itse. Vastaava omaa pärjäämistä korostava ajatustapa on tuttu muistakin tutkimuksista. On havaittu, että ihmiset arvioivat selviytymistään ja tulevaisuuttaan tavallisesti myönteisemmin kuin kanssaihmiesten menestymistä tai esimerkiksi oman kunnan tai Suomen tulevaisuutta⁸². Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että vastaajiksi on valikoitunut suhteessa koko väestöön melko hyvin toimeentulevia ihmisiä: Kyselyyn vastaajista vain 13 prosenttia määrittelee itsensä heikosti toimeentuleviksi eli joutuu tinkimään ostoksistaan tai säästämään lähes kaikesta, ja vain neljä prosenttia on työttömänä.

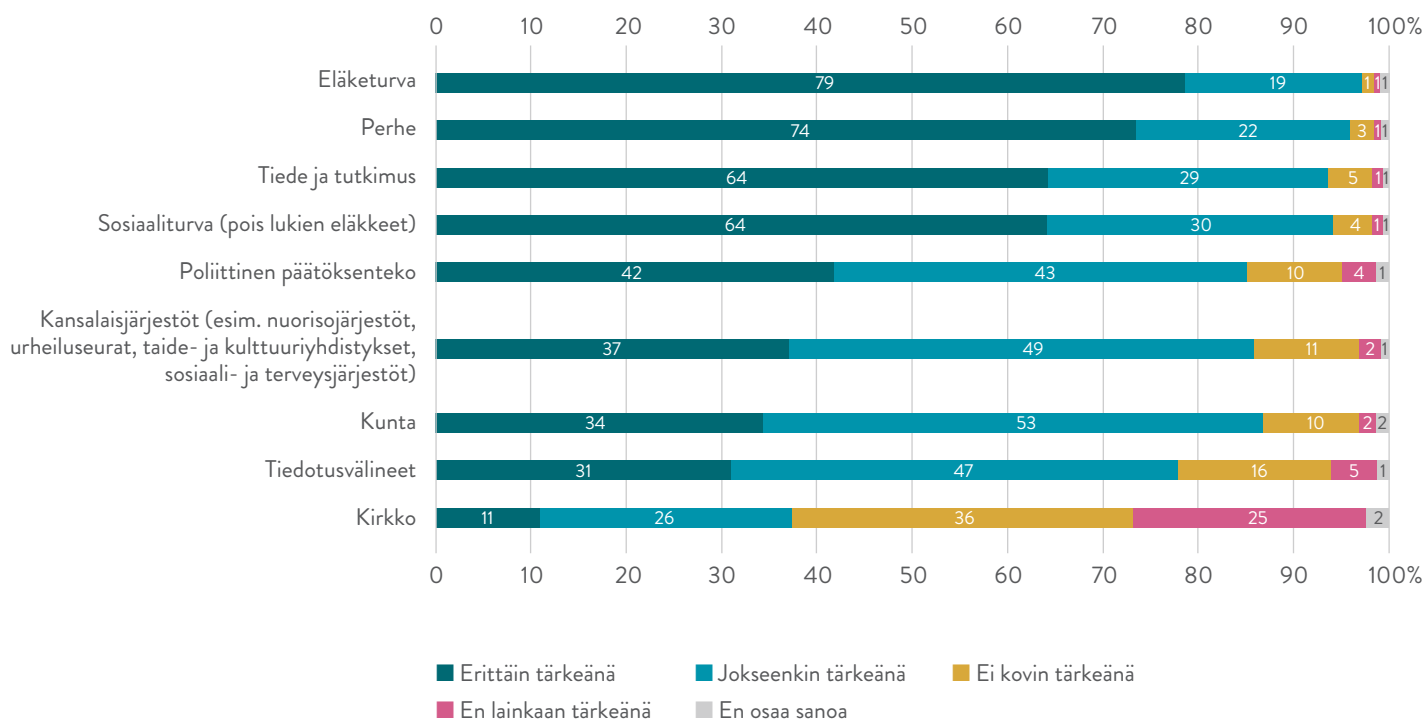
Sosiaaliturva ja eläketurva ovat esimerkkejä instituutioista, joiden vaikutus ihmisten elämään voi olla vähäinen, jos eläkeikä ei ole lähellä ja jos sosiaaliturvaan ei ole tarvinnut tukeutua. Siksi on luonnollista, että niiden merkitystä korostetaan erityisesti yleisen hyvinvoinnin kohdalla. Myös haastatteluissa toimeentuloa turvaavia instituutioita, sosiaaliturvaa ja eläketurvaa, pidettiin yleisesti tärkeinä suomalaisten hyvinvoinnin tukemisessa: *"Sosiaaliturva --- tavallaan huojentaa sitä ajatusta, että jos mulle joskus jotain tapahtuu, niin on sitä yhteiskunnallista turvaa"* (Aleksi, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Myös tiede ja tutkimus, poliittinen päätöksenteko ja kansalaisjärjestöt tuottavat sellaista yleistä hyvinvointia, jota ei välttämättä koeta kouriintuntuvaksi yksilötasolla. Vaikka kunta tarjoaa palveluja ja ylläpitää välttämätöntä infrastruktuuria, kunnan merkitys koetaan vahvemமாகsi yleiselle hyvinvoinnille kuin omalle. Kunnat nähtiin haastatteluissa palvelun tarjoajina ja etenkin suuret kunnat kasvottomina ja etäisinä: *"Mä käytän ihan hirveen vähän kunnan tarjoamia palveluja, mulle lähtökohta on, että kunta on mahdollistaja infrassa --- ja sinne maksetaan jonkin verran rahaa"* (Juuso, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

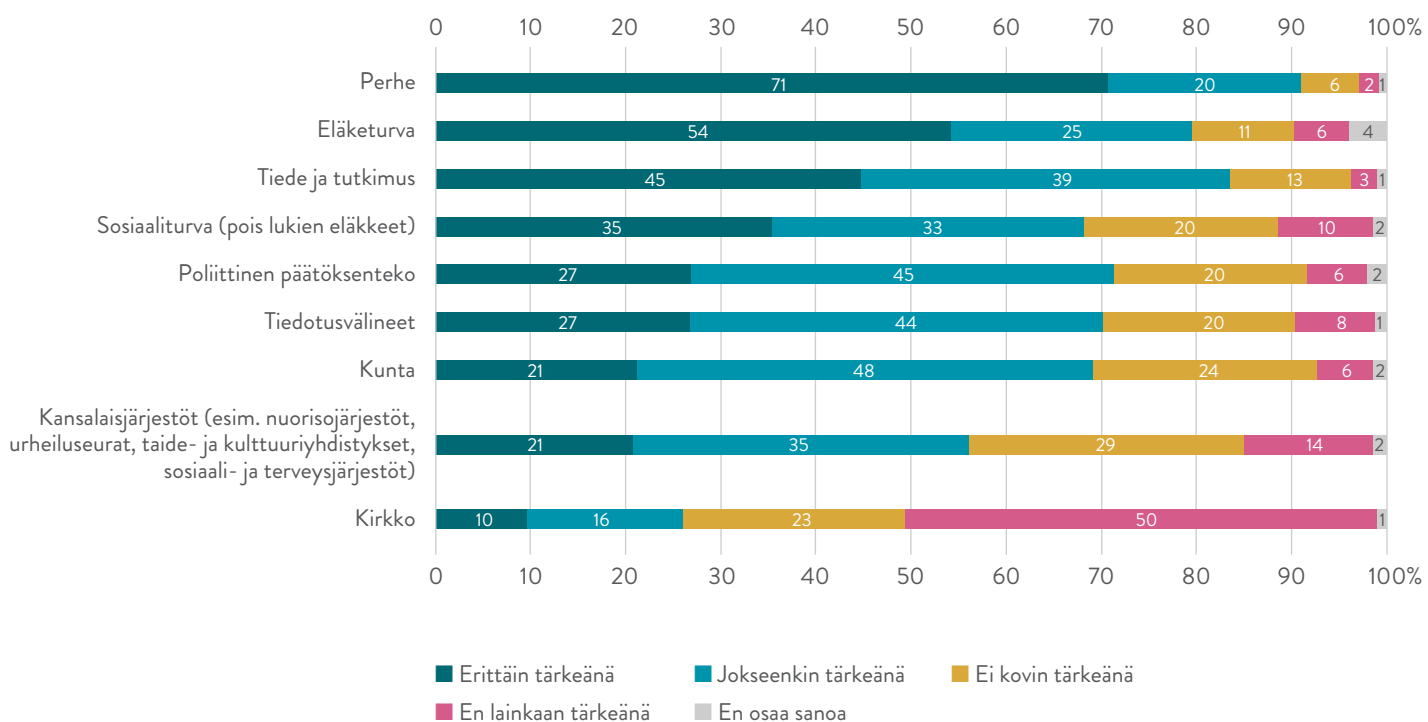
Kyselyn perusteella naiset korostavat instituutioiden merkitystä suomalaisen hyvinvoinnille kauttaaltaan miehiä vahvemmin: naiset valitsevat useammin vaihtoehdon "erittäin tärkeä". Ainoana poikkeuksena on tiede ja tutkimus, jossa miesten ja naisten vastausjakaumat ovat lähes identtisiä. Tulosta voi osin selittää kysymyksen linkittäminen hyvinvointiin, sillä naisten on havaittu painottavan politiikassa miehiä enemmän hyvinvointikysymyksiä. Miehet taas korostavat esimerkiksi taloutta ja turvallisuuspolitiikkaa⁸³. Enemmistö kansakunnan hyvinvoinnille keskeisien sosiaali-, terveys- ja opetusalojen työntekijöistä on naisia, joten ammatilliset erot voivat osin selittää sukupuolien välisiä eroja⁸⁴. Ero miesten ja naisten välillä on suurimmillaan juuri sosiaaliturvan korostamisessa: naisista 73 ja miehistä 55 prosenttia pitää sitä erittäin tärkeänä.

Koska instituutioiden merkitys omalle hyvinvoinnille koetaan systemaattisesti vähemmän tärkeäksi kuin yleiselle hyvinvoinnille, miesten ja naisten

KUVIO 9. KUINKA TÄRKEÄNÄ PIDÄT SEURAAVIA INSTITUUTIOITA
SUOMALAISTEN HYVINVOINNIN KANNALTA? (%)

KUVIO 10. KUINKA TÄRKEÄNÄ PIDÄT SEURAAVIA INSTITUUTIOITA
OMAN HYVINVOINTISI KANNALTA? (%)

näkemyserot ovat niissä pienempiä. Pääkuva säilyy silti samana: naiset kokevat instituutiot miehiä useammin erittäin tärkeiksi myös omalle hyvinvoinnilleen. Eläketurvan, kirkon ja poliittisen päätöksenteon sekä tieteen ja tutkimuksen kohdalla eroja ei juuri ole.

Mitä iäkkäämpi vastaaja on, sitä enemmän hän painottaa eläketurvan, kirkon ja kunnan merkitystä sekä yleiselle että henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. Mielenkiintoista on, että alle 30-vuotiaista jopa 46 prosenttia kokee sosiaaliturvan erittäin tärkeäksi omalle hyvinvoinnilleen. Tulos on tulkittavissa niin, että moni nuori on muuttanut kotoaan ja kohtaa työelämän epävarmuuden. Moni on pienituloinen, ja osa elää opintotuen varassa, jolloin sosiaalieläetuksilla voi olla iso merkitys⁸⁵. Nuoret arvostavat poliittisen päätöksenteon merkitystä omalle hyvinvoinnilleen yhtä paljon kuin muutkin, vaikka nuorten kiinnostus ja kiinnittyminen politiikkaan sekä heidän poliittinen tietotasonsa ovat muita ryhmiä heikompia⁸⁶.

Tasa-arvoiselle yhteiskunnalle on myönteistä, että taloudellinen toimeentulo ei merkittävästi selitä, kuinka tärkeänä ihminen kokee instituutiot omalle hyvinvoinnilleen. Erinomaisesti toimeentulevista vain 18 prosenttia kokee sosiaaliturvan tärkeäksi hyvinvoinnilleen, kun taas heikosti toimeentulevista 58 prosenttia. Vaikka kansalaisten sosioekonomiset asemat eroavat, eikä heillä ole yhtäläisiä menestymismahdollisuuksia, instituutiot rakentavat kansalaisten hyvinvointia samansuuntaisesti.

Alueellinen tarkastelu ei tuo esiin merkittäviä eroja siinä, millaiseksi instituutioiden merkitys hyvinvoinnille arvioidaan. Yksi poikkeus kuitenkin on: pohjoissuomalaiset (Lapissa ja Kainuussa asuvat) pitävät muita harvemmin poliittista päätöksentekoa erittäin tärkeänä hyvinvoinnilleen (16%). Tulos voi kertoa osin siitä, että pohjoiset maakunnat ovat kaukana valtakunnallisen päätöksenteon ytimestä ja suhtautuminen ”herroihin” on epäileväistä. Koulutustausta vaikuttaa puolestaan siten, että korkeasti koulutetut kokevat tieteen ja tutkimuksen merkityksen suuremmaksi ja sosiaaliturvan merkityksen pienemmäksi omalle hyvinvoinnilleen kuin vähemmän koulutetut. Silti korkeasti koulutetut pitävät sosiaaliturvaa suomalaisten yleiselle hyvinvoinnille yhtä tärkeänä kuin muutkin.

Puoluekanta erottelee selvästi näkemyksiä hyvinvointiyhteiskunnan instituutioista. Vasemmistoliiton (90%), Vihreiden (81%) ja SDP:n (80%) kannattajat pitävät sosiaaliturvaa huomattavasti useammin erittäin tärkeänä suomalaisten hyvinvoinnille kuin perussuomalaisten (42%) ja kokoomuksen (42%) kannattajat. Perussuomalaisten ja kokoomusten kannattajat painottavat myös kuntien merkitystä yleiselle hyvinvoinnille vähemmän kuin muiden puolueiden

kannattajat. Perussuomalaisten kannattajat ovat lisäksi mediakriittisiä: peräti 44 prosenttia ei pidä tiedotusvälineitä tärkeinä suomalaisten hyvinvoinnille.

Kokoomuksen ja perussuomalaisten kannattajien arvo- ja asennemaailmaa leimaa omillaan pärjäämisen eetos, kun erityisesti vasemmistolle ja jossain määrin myös vihreille on ominaista turvaverkkojen ja valtion painottaminen⁸⁷.

Suomalaiset painottavat instituutioiden merkitystä hieman eri tavoin riippuen omasta taustastaan. Valtaosa tarkastelluista instituutioista koetaan silti tärkeiksi omalle ja suomalaisten hyvinvoinnille. Poikkeuksen muodostaa kirkko, jonka merkitystä selvästi harvempi pitää tärkeänä. Kirkon kannalta erityisen huolestuttavaa on, että alle 30-vuotiaat nuoret arvioivat sen merkityksen vähäiseksi. Jos kirkko ei pysty osoittamaan merkitystään nuorille edes heidän ikääntyessään, heikkenee sen asema entisestään luonnollisen sukupolven vaihdoksen myötä. Seuraavaksi tarkastellaan, miten suomalaiset arvioivat instituutioiden yhteiskunnallisen merkityksen ajallista muutosta.

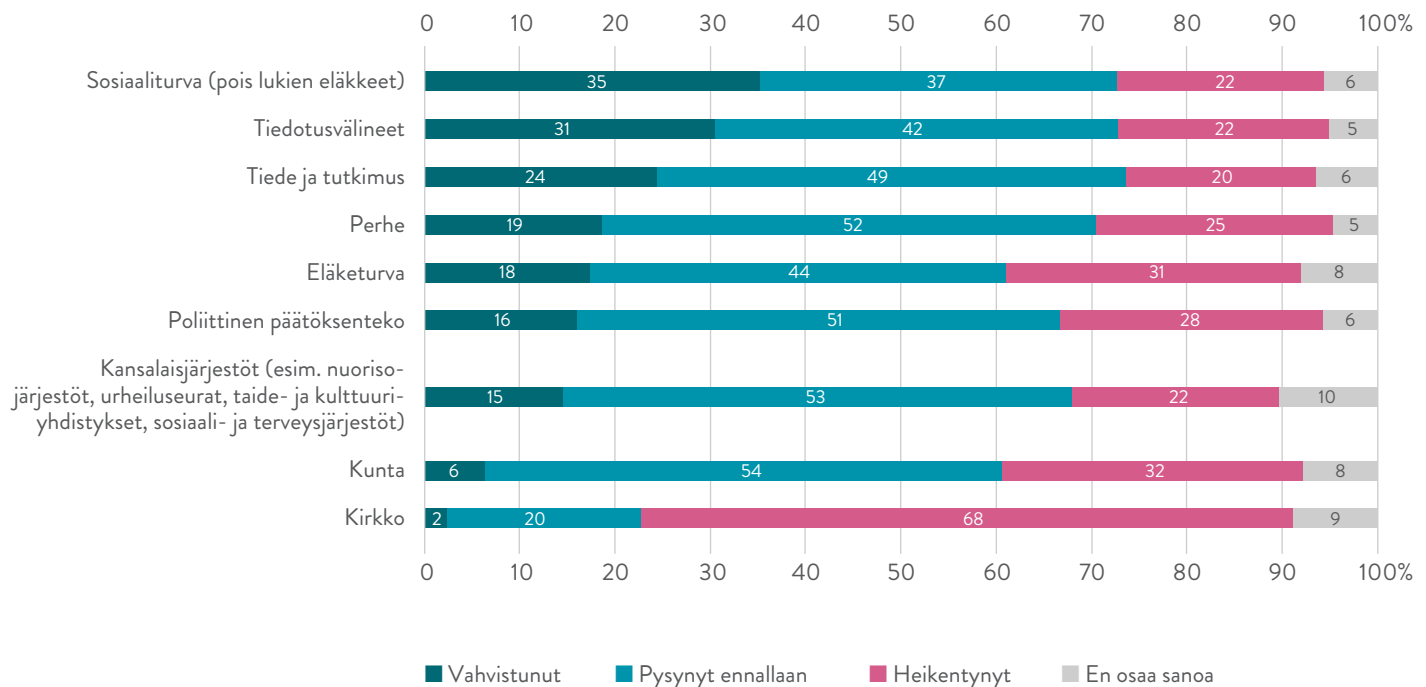
4.3 SOSIAALITURVAN MERKITYS ON VAHVISTUNUT, KIRKON HEIKENTYNYT

Hyvinvointiyhteiskunnan instituutioiden tulevaisuuden kannalta on kiinnostavaa, miten niiden merkityksen arvioidaan muuttuneen ajassa. Kehitys ei välttämättä jatku samansuuntaisena, mutta tapahtunut kehitys voi ennustaa tulevaa, jos instituution toiminta ei merkittävästi muutu.

Kyselyssä vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, onko tarkasteltavien instituutioiden merkitys viime vuosina vahvistunut, heikentynyt vai pysynyt ennallaan ([kuviot 11](#)). Kolmasosa vastaajista arvioi sosiaaliturvan ja median merkityksen vahvistuneen, ja noin viidesosa heikenneen. Myös tieteen ja tutkimuksen merkityksen arvioidaan pikemmin vahvistuneen kuin heikentyneen. Kirkon merkityksen heikentyminen on kansalaisten mielestä selvää (68%). Myös kuntaa arvioidaan samoin: vain 6 prosenttia arvioi sen vankistaneen asemiaan ja 32 prosenttia arvioi sen menettäneen merkitystään. Noin puolet arvioi useimpien instituutioiden merkityksen pysyneen ennallaan.

Naiset (38%) ajattelevat huomattavasti miehiä (23%) useammin, että tiedotusvälineiden merkitys yhteiskunnassa on vahvistunut. Miehet (29%) puolestaan kokevat median merkityksen heikentyneen naisia (15%) useammin. Sukupuolten välillä on eroa myös suhtautumisessa tieteeseen ja tutkimukseen: naisista 29 prosenttia ajattelee tieteen ja tutkimuksen vahvistuneen, miehistä 20 prosenttia. Miehet (33%) sen sijaan ajattelevat naisia (22%) useammin, että

KUVIO 11. ALLA LUETELLUT INSTITUUTTIOT TUKEVAT KANSALAISTEN HYVINVOINTIA ERI TAVOIN. ONKO NIIDEN MERKITYS YHTEISKUNNASSA VAHVISTUNUT, HEIKENTYNYT VAI PYSYNYT ENNALLAAN?

poliittisen päätöksenteon merkitys yhteiskunnassa on heikentynyt. Muilta osin sukupuolten väliset näkemyserot ovat vähäisiä.

Eri ikäryhmien näkemykset instituutioiden merkityksen muutoksista eroavat selvästi. Alle 30-vuotiaista vain noin 14 prosenttia kokee sosiaaliturvan merkityksen heikentyneen, 45–59-vuotiaista eli keski-ikäisistä suomalaista näin ajattelee huomattavasti useampi, noin 29 prosenttia ja 60–65-vuotiaista noin 28 prosenttia. Näissäkin ikäryhmissä kuitenkin enemmistö ajattelee sosiaaliturvan pysyneen ennallaan tai pikemminkin vahvistuneen.

Erityisesti nuoremmat sukupolvet, alle 30-vuotiaat (75 %) sekä 31–44-vuotiaat (74 %) ajattelevat kirkon merkityksen heikentyneen. Yli 65-vuotiaista näin ajattelee 58 prosenttia. Kunnan aseman ajattelee heikentyneen nuorista noin joka viides (22 %) ja 60–65-vuotiaista 40 prosenttia. Hieman keskimääräistä useammin näin ajattelevat myös keski-ikäiset eli 45–59-vuotiaat (37 %). Lisäksi alle 30-vuotiaista keskimääräistä useampi ajattelee, että median (42 %) sekä tieteen ja tutkimuksen (40 %) merkitys on vahvistunut.

Toimeentulo vaikuttaa odotetusti kokemukseen sosiaaliturvan ja eläketurvan merkityksestä. Heikosti toimeentulevat eli ne, jotka joutuvat tinkimään

ajoittain ostoksista tai lähes kaikesta (36 %) kokevat erinomaisesti toimeentulevia (14 %) selkeästi useammin, että sosiaaliturvan merkitys on heikentynyt. Heikosti toimeentulevista 39 prosenttia kokee eläketurvan merkityksen heikentyneen, erinomaisesti toimeentulevista 22 prosenttia.

Puoluetaustan mukaan tarkasteltuna omaksi ryhmäkseen erottuvat erityisesti perussuomalaisten kannattajat. He kokevat keskimääräistä useammin, että eläketurvan (44 %), kunnan (41 %), perheen (36 %), median (40 %) sekä poliittisen päätöksenteon (49 %) merkitys on heikentynyt. Sen sijaan vihreiden kannattajat ajattelevat muita harvemmin, että tarkasteltujen instituutioiden merkitys olisi vähentynyt. Ainoan selvän poikkeuksen muodostaa kirkko, jonka merkityksen heikentymiseen vihreiden kannattajat uskovat keskimääräistä useammin (77 %).

Sosiaaliturvan merkityksen kokevat kaventuneen muita useammin vasemmistoliiton kannattajat (31 %), perheen merkityksen puolestaan kristillisdemokraatit (42 %). Kristillisdemokraattien suhtautumista selittää suurelta osin puolueen kannattajien uskonnollisuus. Hyvin uskonnollisista vastaajista 45 prosenttia kokee perheen merkityksen heikentyneen, keskimäärin näin ajattelee noin neljännes vastaajista. Muilta osin perhettä koskeviin arvioihin vastaajien tausta vaikuttaa yllättävän vähän. Esimerkiksi sukupuoli, iällä, koulutuksella tai asuinpaikalla ei ole vaikutusta.

Instituutioiden merkityksen muutosta perusteltiin tarkemmin haastatte-
luissa. Nuorten ja keski-ikäisten näkemykset muistuttivat pitkälti toisiaan. Kyselyaineiston tavoin myös molemmat haastatellut ikäryhmät kokivat median vahvistaneen merkitystään. Tiedotusvälineiden vahva rooli herätti runsaasti keskustelua: ”Mun mielestä ihan se valta mikä tiedotusvälineillä on, on iso ja ihan uutisoinnissa joku yksittäisen media-yhtiön esiintuoma asia, sillä voi olla valtavat yhteiskunnalliset vaikutukset” (Tuomas, haast. 8, nuoret, väh. koul.).

Median valta jakoi mielipiteitä. Osa haastateltavista koki, että se on mer-
ki tiedon kasvaneesta roolista, mitä lähtökohtaisesti pidettiin myönteisenä. Valtaosa mielsi kehityksen kuitenkin kielteiseksi. Median valtaa ja journalis-
min muuttumista klikkiotsikoiksi kommentoitiin molemmissa ikäryhmissä negatiiviseen sävyyn:

”Laatujournalismi on kyllä kadonnut aika täysin, on sellaista niin sanottua
klikkijuttua. Asiapainotteisuus on kadonnut ja sitä kautta se [median mer-
kitys] on mun mielestä vahvistunut, koska niillä tietyillä jutuilla luodaan
aika paljon mielikuvia ihmisille.”

(Eetu, haast. 7, nuoret, väh. koul.)

Vaikka suomalainen media koetaan pääsääntöisesti luotettavaksi, kykyä mediakriittisyyteen korostettiin. Informaatiotulvan kasvaessa ongelmaksi koettiin ”mediataidon vaje, joka on huomattavasti yleisempi kuin haluttaisiin uskoa” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.).

Valtaosa haastateltavista arvioi myös tieteen ja tutkimuksen roolin vahvistuneen viime vuosina. Arvioon vaikuttanee tutkimustiedon tärkeys korona-aikana. Haastateltavat kokivat myös yleisesti, että rahoitusleikkauksista huolimatta tiede ja tutkimus on instituutiona vahvistanut asemaansa yhteiskunnassa: ”Tiede ja tutkimus ehkä rahoituksen puolesta on vähentynyt, mutta ihmiset arvostaa sitä enemmän, niin kuin kansalaiset yleensä arvostaa enemmän ja ottaa vakavammin tieteelliset perustelut” (Tiina, haast. 6, keski-ikäiset, kork. koul.).

Haastatteluissa, samoin kuin kyselyssä, myös sosiaaliturvan merkityksen koettiin vahvistuneen. Arvio perustui koronan aiheuttamasta epävarmuudesta ja lomautuksista johtuvalle sosiaaliturvan tarpeelle: ”Sosiaaliturva tulee tulevaisuudessa olemaan tärkeempi ihmisille ja näin, kun on pätkätöitä ja työttömyyttä ja epävarmuutta työmarkkinoilla” (Markus, haast. 1, nuoret, kork. koul.).

Toinen toimeentuloa turvaava instituutio, eläketurva, jakoi haastatteluisissa enemmän mielipiteitä. Vaikka sen ajankohtaisuuden koettiin kasvaneen väestön ikääntymisen myötä, instituutiona eläketurvan vahvuuteen liitettiin varauksia. Etenkin nuoret kokivat sen merkityksen heikentyneen. He kyseenalaistivat järjestelmän kyvyn huolehtia ikäryhmänsä eläkkeistä tulevaisuudessa: ”Eläketurva on niin ja näin, mä en jaksa uskoa siihen, että kun me ollaan eläkeiässä, niin me enää hirveesti saadaan” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Nuorten ohella myös keski-ikäiset suhtautuivat epäluuloisesti järjestelmän toimintakykyyn ja tulevaisuuden merkitykseen. Nuoret ja keski-ikäiset perustelivat näkemystään järjestelmän kantokyvyllä väestön ikääntyessä, eläkkeiden tasolla ja eläkeiän nostoilla. Moni ajatteli, että järjestelmä ei kestä, ja vaihtoehtoina ovat: ”Eläkevakuutus, jota itse säästää taikka sitten joku rahasto” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.). Molemmat ikäryhmät kokivat, että eläkejärjestelmän merkitys heikkenee jatkossa. Erityisesti valtaosa nuorista varautui eläkevuosiin säästämisellä ja sijoittamalla: ”En ainakaan itse usko siihen, että pääsis valtion maksamalle eläkkeelle ja sen takia säästän itse sitä varten rahaa” (Niko, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Nuorten epävarmuus on havaittu myös muissa tutkimuksissa⁸⁸.

Nuorilla ja keski-ikäisillä oli yhtenäinen näkemys myös muista merkitystään menettäneistä instituutioista. Kyselyn tuloksia vastaavalla tavalla molemmat ikäryhmät kokivat, että erityisesti kirkon rooli instituutiona on heikentynyt. Sitä perusteltiin toteamalla, että ”ihmisten määrä, jotka on kirkossa, on pienentynyt koko ajan ja kirkon valta on vähentynyt” (Tuomas, haast. 8, nuoret, väh. koul.).

Maallistumiskehityksen on yleisesti todettu heikentäneen kirkon yhteiskunnallista asemaa⁸⁹. Useat haastateltavat kokivat, ettei kirkko ole lunastanut paikkaansa korona-ahdingonkaan aikana: ”Vaikka tämä korona tuli, niin mä jollain lailla odotin, että se [kirkko] nostais jotenkin arvoansa tai päätänsä, mutta se ei ole tavallaan lähtenyt nousuun sillä lailla” (Kimmoo, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.).

Kirkon merkityksen vähentyminen liitettiin vanhakantaisuuteen: ”Kirkko on ajastaan jälkeenyäännyt” (Timo, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.) ja toisaalta kirkon pyrkimykseen miellyttää kansaa laajemmin: ”Yrittää olla liian hajuttomia ja mauttomia ja lopulta suututtaa kaikki, niiden pitäis tehdä arvovalinta” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Kirkon merkityksen vähentymistä selitettiin myös näkymättömyydellä:

”Miksi kirkko ei ota isompaa roolia, miksei se nousis sieltä esiin tällöisenä tukijana ja antais vähän enemmän selkärankaa. Kyllä mä ihmettelen kirkon roolia, että se on noin olematon.”

(Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.)

Myös kunnan painoarvon koettiin haastatteluissa heikentyneen. Valtaosa haastateltavista totesi: ”Kunnilla on mennyt huonosti ja niitä on yhdistetty, kun ne on ollut niin pieniä, ja se rooli on ollut vähän sellainen, että niillä on ollut vaikeuksia ylläpitää sitä” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Moni koki, että kuntien yhdistämisen ja palvelujen lakkauttamisen myötä niiden merkitys hyvinvoinnille on heikentynyt: ”Kuntaliitoksen yhteydessä oon huomannut, että miten merkittävää oli, kun oli se pieni oma kunta --- kaikki on tosiaan huonontunut, --- kaikki lähipalvelut on käytännössä kadonnut” (Helena, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.).

Samoin tärkeäksi koetun kuntaidentiteetin arvioitiin menettäneen merkitystään: ”Mä veikkaan, että tosi monelle kunta merkitsee identiteettiä, --- mutta kun ihmiset muuttaa enemmän ja enemmän --- niin sen takia sen kunnankin merkitys ihmisille ehkä vähenee” (Tuomas, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Aikaisempi tutkimus osoittaaakin, että noin kolmelle neljästä suomalaisesta oma kotikunta tai lapsuuden kasvuympäristön kotikunta on tärkeä osa heidän identiteettiään⁹⁰. Tiuhaan muuttaminen heikentää tätä kokemusta.

Moni haastateltava arvioi kuntien merkityksen vähenemisen jatkuvan: ”Kunnilla on todella paljon vastuuta, mutta kun ei ihmisetkään enää miellä sitä kuntaa lähimmäksi viitekehikseen, ei se kunnan rooli tästä ainakaan vahvistu enää” (Tuomas, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Merkityksen vähentymistä perusteltiin kuntien eriarvoisella asemalla, elinvoimalla ja eri sukupolville tarjoutuvina erilaisina mahdollisuuksina: ”Tää on kuoleva kylä, johon jää vaan vanhukset” (Nea, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Kuntien kehittämisessä ja merkityksen

säilyttämisessä elinvoima koettiin oleelliseksi: ”No onhan ihan ehdottomasti kunnan tärkein tehtävä olla houkutteleva paikka” (Juuso, haast. 8, nuoret, väh. koul.). Yhtenä keskeisenä päättäjiltä tällä hetkellä liian heikolle huomiolle jäävänä asiana mainittiin se, ”ettei nähdä kaikkia kuntatason asioita, niin kuin vaikka ihmisten katoa kunnista kasvukeskuksiin, nähdään se kasvukeskusten mahdollisuutena, muttei nähdä sitä kuinka kunnat kuolee” (Niko, haast. 7, nuoret, väh. koul.).

Toisaalta osa haastateltavista arveli, että kuntainstituution merkityksen vähentymisestä huolimatta ”sellainen tietynlainen paikallisuuden nouseminen tulee joskus tän kaiken jälkeen” (Liisa, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.). Se voi kasvattaa kuntien roolia. Kuntien merkityksellisuuden säilyttämiseksi ja kuntien kehittämiseksi osallistava ote koettiin tärkeäksi: ”Kyseltäis just enemmän kunnissa asuvien mielipiteitä ja yritettäis sitten sitä kautta edistää heidän hyvinvointia ja selvittää sitä, mitä siellä kunnassa oikeesti tarvitaan ja mitä ne ihmiset toivoo” (Iida, haast. 1, nuoret, kork. koul.). Myös pitkäjänteisyyttä kuntien merkityksen vahvistamiseksi peräänkuulutettiin:

”Kuntapoliitikot on niitä iäkkäämpiä, niin ne ei näe kun sinne 5 vuoden päähän, kun pitäis katsoa sinne 10:n, 20:n vuoden päähän. Ne kunnat nimittäin menestyy, jotka on kattonut sinne, luonut työpaikkoja ja koulutusta, terveydenhoitoa ja kaikkea. Jotka on kehittynyt määrätietoisesti.” (Kimmo, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.)

Haastatteluissa tunnistettiin myös kansalaisjärjestöjen heikentynyt instituutionaalinen merkitys. Kilpailevien aktiviteettien koettiin vieneen suosiota järjestöiltä. Järjestöjen ongelmaksi arvioitiin jäsenten houkuttelu ja erityisesti nuorten ikäryhmien kiinnostuksen herättäminen, jota kuvattiin toteamalla: ”Siellä on enää semmonen vanhempi, sanotaanko ukkokerho” (Aleksi, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Haastateltavat perustelivat näkemystään näin:

”Todella vaikeasti on saatavissa henkilöitä, vapaaehtoisia noihin järjestöihin, se näkyy ihan älyttömän hyvin, kun kattoo sitä ikärakennettakin, niin ne on plus 60-vuotiaita, jotka istuu noissa järjestöissä” (Kimmo, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.).

Haastateltavat keskustelivat myös perheinstituutiosta. Kyselyssä noin puolet vastaajista (52 %) koki, että perheinstituution merkitys on säilynyt ennallaan. Hieman suurempi osuus vastaajista arvioi perheen merkityksen pikemmin heikentyneen (25 %) kuin vahvistuneen (19 %). Haastatteluissa molemmat ikäryhmät tunnistivat perheen aseman kaventumisen arvioidessaan sitä pidemmällä aikajänteellä: ”Mun mielestä mitä ite ajattelee ja vertaa omiin vanhempiin ja

isovanhempiin, niin kyllä heidän aikana perhe on ollut isommassa roolissa ja jotenkin tärkeämpi” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Arviota perusteltiin syntyvyyden laskulla ja perheen aseman heikkenemisellä sukupolvien ketjussa. Myös perheiden moninaistumisen ja perhesiteiden erilaistumisen koettiin vaikuttaneen sen asemaan: ”Perheet voi olla nykyään aika hajanaiset, että asutaan erillään ja on just etäyhteydet, mun mielestä se on edelleen hyvin tärkeä kaikille, mut se on erilainen” (Sara, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Silti perhettä pidetään tärkeänä ja siihen luotetaan kyselyaineiston perusteella muita instituutioita enemmän.

Instituutioiden merkityksen vahvistumiseen tai heikentymiseen vaikuttaa se, millaisiksi niiden asema koetaan kunakin aikana. Niiden asemaan vaikuttaa myös se, millaisia määritelmiä niihin yhdistetään. Seuraavaksi tarkastellaan, millaisia ominaisuuksia yhteiskunnan eri instituutioihin liitetään.

4.4 NUORET LIITTÄVÄT INSTITUUTIOIHIN MYÖNTEISIÄ OMINAISUUKSIA MUITA USEAMMIN

Instituutiot kiinnittävät kansalaisia yhteiskuntaan ja vaikuttavat mielikuvaan koko hyvinvointiyhteiskunnasta. Instituutioita koskeviin arvioihin liittyy oleellisesti se, millaisina kansalaiset instituutiot ja niiden toiminnan kokevat.

Kyselyssä suomalaisia pyydettiin arvioimaan, kuvaavatko annetut määritelmät (tasa-arvoa luova, turvaa tuova, yhteenkuuluvuutta vahvistava, oikeudenmukainen, välinpitämätön ihmisiä kohtaan, uudistumiskykyinen) kyseistä instituutiota ([taulukko 1](#)).

Kelaa pidetään ennen kaikkea turvaa tuovana (83 %) ja tasa-arvoa luovana (58 %), mutta melko harva pitää sitä uudistumiskykyisenä (23 %) ja yhteenkuuluvuutta vahvistavana (22 %). Oikeudenmukaiseksi Kelan arvioi noin 40 prosenttia ja kolmannes pitää sitä välinpitämättömänä ihmisiä kohtaan.

Tasa-arvoa luovaan vaikutukseen luottavat erityisesti nuoret (66 %), korkeasti koulutetut (69 %), opiskelijat (72 %) sekä ne, jotka tulevat erinomaisesti toimeen (66 %). Huomattavasti harvemmin näin ajattelevat heikommassa taloudellisessa asemassa olevat (41 %) eli ne, jotka joutuvat tinkimään ostoksistaan. Opintotuen avulla kouluttautuneille nuorille esimerkiksi opintotuki on oletettavasti konkreettinen esimerkki Kelan tasa-arvoa lisäävästä vaikutuksesta. Talousvaikeuksissa oleville suomalaisille tilanne näyttäytyy oletettavasti erilaisena.

Havahduttavaa on, että erinomaisesti toimeentulevista Kelan kokee oikeudenmukaiseksi peräti 50 prosenttia, kun heikosti toimeentulevista näin ajattelee vain 23 prosenttia. Heikoimmin toimeentulevat kokevat myös useimmin

TAULUKKO 1: INSTITUUTIOIHIN LIITETTYT OMINAISUUDET (%)

	KELA	TYÖELÄKE- VAKUUTTAJAT	KIRKKO	KUNTA/ KOTIKUNTA	TIEDOTUS- VÄLINEET	POLIIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO	TIEDE JA TUTKIMUS	KANSALAIIS- JÄRJESTÖT
TASA-ARVOA LUOVA	58	44	36	48	37	33	66	61
TURVAA TUOVA	83	82	57	60	26	29	67	62
YHTEENKUULUVUUTTA VAHVISTAVA	22	24	53	57	23	18	38	76
OIKEUDENMUKAINEN	39	42	41	44	26	18	67	53
VÄLINPITÄMÄTÖN IHMISIÄ KOHTAAN	33	27	14	22	36	43	13	7
UUDISTUMISKYKYINEN	23	22	22	44	57	29	77	55

Kelan välinpitämättömäksi (48%) ja parhaimmin toimeentulevat harvimminkin (26%). Perussuomalaisten kannattajat ovat erityisen kriittisiä Kelan oikeudenmukaisuuteen (22 %) ja hanakoita pitämään Kelaa välinpitämättömänä (53%).

Työeläkevakuuttajia pidetään ennen kaikkea turvaa tuovana tahona. Noin 40 prosenttia kokee työeläkevakuuttajat tasa-arvoa luovaksi ja oikeudenmukaiseksi. Vajaa neljäsosa pitää työeläkevakuuttajia yhteenkuuluvuutta vahvistavana ja uudistumiskykyisenä. Hieman suurempi osa (27%) kokee työeläkevakuuttajat välinpitämättömäksi. Ennen kaikkea yli 66-vuotiaat kokevat työeläkevakuuttajat turvaa tuovaksi, tasa-arvoa luovaksi, yhteenkuuluvuutta vahvistavaksi ja oikeudenmukaiseksi.

Oikeudenmukaisuusarvioihin vaikuttaa myös taloudellinen toimeentulo: erinomaisesti toimeentulevat arvioivat asiaa myönteisemmin kuin ne, joiden toimeentulo on tiukassa. Puoluetasolla suurin erimielisyys tästä on kokoomuksen (56%) ja vasemmistoliiton (33%) kannattajien keskuudessa. Ikä puolestaan erottelee näkemyksiä työeläkevakuuttajien välinpitämättömyydestä: tämän arvion antaa 35 prosenttia keski-ikäisistä, mutta vain 20 prosenttia sekä alle 30-vuotiaista tai yli 66-vuotiaista.

Kirkko arvioidaan ennen kaikkea turvaa tuovaksi (57%) ja yhteenkuuluvuutta vahvistavaksi (53%). Noin 40 prosenttia kokee sen myös tasa-arvoa luovaksi ja oikeudenmukaiseksi. Vain harva (14%) kokee kirkon olevan välinpitämätön

ihmisiä kohtaan, mutta harva myöskään kokee kirkon uudistumiskykyiseksi (22 %). Vaikka kirkon merkitys turvaa tuovana instituutiona tunnistetaan, sen merkitys ei ole korostunut koronapandemian aiheuttaman kriisin aikana. Vain 24 prosenttia arvioi Kirkon tutkimuskeskuksen kyselyssä, että kirkolla oli hyvin suuri tai melko suuri merkitys turvallisuuden tunteen lisäämisessä, kun kriisi oli alkutekijöissään⁹¹.

Kirkon ominaisuuksien arviointi ei ole juuri sidoksissa vastaajan taustaan. Sukupuoli, ikäryhmä, koulutustaso ja asuinpaikka eivät erittele arvioita. Toimeentulon vaikutus näkyy siten, että hyvin toimeentulevat kokevat kirkon edistävän paremmin yhteenkuuluvuutta kuin heikosti toimeentulevat. Puoluekannan mukaan positiivisimmin kirkkoa arvioivat kristillisdemokraattien ja keskustan kannattajat.

Kotikuntaan liitettiin tasaisesti eri ominaisuuksia. Ennen kaikkea kotikunta koetaan turvaa tuovaksi (60 %) ja yhteenkuuluvuutta vahvistavaksi (57 %), mutta vajaa puolet kokee oman kuntansa myös oikeudenmukaiseksi, tasa-arvoa luovaksi ja uudistumiskykyiseksi. Vain viidennes kokee kotikuntansa välinpitämättömäksi. Erityisesti nuoret kokevat kotikuntansa oikeudenmukaiseksi (57 %). He kokevat sen myös uudistumiskykyiseksi (60 %), kun taas yli 66-vuotiaista näin kokee keskimääräistä harvempi (33 %).

Mediaa pidetään ennen kaikkea uudistumiskykyisenä (57 %). Runsas kolmannes pitää sitä tasa-arvoa tuovana, runsas kolmannes välinpitämättömänä ihmisiä kohtaan. Vain neljäsosa pitää mediaa yhteenkuuluvuutta vahvistavana, turvaa tuovana tai oikeudenmukaisena. Maaseudulla asuvat (28 %) pitävät mediaa suurissa kaupungeissa asuvia (41 %) harvemmin tasa-arvoa luovana. Hienoisia eroja näiden kahden ryhmän välille syntyy myös arvioissa median oikeudenmukaisuudesta ja yhteenkuuluvuuden vahvistamisesta.

Perussuomalaisten kannattajien arviot mediasta ovat systemaattisesti keskimääräistä kielteisempiä. Heidän mielestään media ei luo turvaa

eikä tasa-arvoa. Perussuomalaisten kannattajat eivät liioin koe mediaa oikeudenmukaiseksi tai kansalaisten yhteenkuuluvuutta vahvistavaksi. He näkevät, etteivät viestimet välitä ihmisistä, eivätkä kykene uudistumaan. Tulos on luonteva siinä mielessä, että monien perussuomalaisten kannattajien on jo aiemmin havaittu menettäneen luottamuksensa perinteiseen mediaan⁹².

Vihreiden kannattajat asettuvat suhtautumisessaan mediaan perussuomalaisten vastapooliksi. He ovat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että tiedotusvälineet vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta, ovat oikeudenmukaisia ja uudistumiskykyisiä. Vihreiden kannattajat ovat keskimääräistä harvemmin sitä mieltä, että media olisi välinpitämätön ihmisiä kohtaan.

Heikosti toimeentulevien näkemys mediasta on pääosin muita toimeentulo-ryhmiä negatiivisempi. Nuoret näkevät median oikeudenmukaisempana (35 %) kuin muut ikäryhmät. Sukupuolten ero näkyy siinä, että miehet (45 %) kokevat naisia (27 %) useammin median olevan välinpitämätön ihmisiä kohtaan.

Vajaa puolet (43 %) pitää poliittista päätöksentekoa välinpitämättömänä ihmisiä kohtaan. Positiivisia ominaisuuksia siihen liitetään harvemmin. Noin 30 prosenttia pitää sitä tasa-arvoa luovana, turvaa tuovana tai uudistumiskykyisenä. Vain noin joka kuudes (18 %) pitää poliittista päätöksentekoa oikeudenmukaisena tai yhteenkuuluvuutta vahvistavana. Nuoret pitävät muita useammin poliittista päätöksentekoa tasa-arvoa luovana (42 %) ja oikeudenmukaisena (27 %). Nuoria erottaa muista ikäryhmistä myös se, että peräti 47 prosenttia nuorista uskoo poliittisen päätöksenteon uudistumiskykyyn (28 %).

Perussuomalaiset näkevät poliittisen päätöksenteon keskimääräistä negatiivisemmin ([taulukko 1](#)). Hallituspuolueiden kannattajat arvioivat poliittista päätöksentekoa myönteisemmin kuin oppositiopuolueiden kannattajat. Tulos kertonee siitä, että poliittista päätöksentekoa ei arvioida vain yleisellä tasolla, vaan se liitetään nykyisen hallituspohjan aikaansaannoksiin ja tapaan tehdä politiikkaa.

Arviot poliittisesta päätöksenteosta ovat pääsääntöisesti sitä myönteisempiä, mitä parempi vastaajan taloudellinen tilanne on. Suurissa kaupungeissa asuvat puolestaan näkevät poliittisen päätöksenteon useammin tasa-arvoa luovana kuin maaseudulla asuvat.

Tiedettä ja tutkimusta arvioidaan myönteisesti. Kaksi kolmasosaa pitää tiedettä ja tutkimusta tasa-arvoa luovana, turvallisuutta tuovana ja oikeudenmukaisena ja kolme neljäsosaa uudistumiskykyisenä. Noin 40 prosenttia kokee tieteen ja tutkimuksen vahvistavan yhteenkuuluvuutta ja vain 13 prosenttia ajattelee tieteen olevan välinpitämätön ihmisiä kohtaan.

Nuoret korostavat muita useammin, että tiede ja tutkimus luovat tasa-arvoa. Korkeasti koulutetut uskovat tieteen ja tutkimuksen tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen vähän koulutettuja useammin. Samat jakolinjat toteutuvat myös suurten kaupunkien ja maaseudun asukkaiden välillä, mikä heijastelee pitkälti eroja koulutustasossa. Perussuomalaiset näkevät tieteen ja tutkimuksen keskimääräistä negatiivisemmin⁹³.

Kansalaisjärjestöt saavat tieteen ja tutkimuksen tavoin varsin myönteisiä arvioita. Kolme neljästä pitää niitä yhteenkuuluvuutta vahvistavina ja yli puolet tasa-arvoa luovina, turvaa tuovina, oikeudenmukaisina ja uudistumiskykyisinä. Nuoret arvioivat kansalaisjärjestöt muita useammin tasa-arvoa luoviksi, oikeudenmukaisiksi, yhteenkuuluvuutta vahvistaviksi ja

uudistumiskykyisiksi. Perussuomalaiset näkevät myös kansalaisjärjestöt kauttaaltaan keskimääräistä negatiivisemmin.

Kun instituutioille annettuja luonnehdintoja tarkastellaan kokonaisuutena, piirtyy esiin kolme melko selvää trendiä. Ensinnäkin taloudellisissa vaikeuksissa olevat liittävät instituutioihin myönteisiä ominaisuuksia melko säännönmukaisesti muita harvemmin. Erityisesti tämä näkyy Kelan ja työeläkevakuuttajien kohdalla. He eivät koe näiden instituutioiden tuovan turvaa tai tasa-arvoa yhtä usein kuin keskiverto suomalainen. Sosioekonominen asema heijastuu kaikille instituutioille paitsi medialle annettuihin arvioihin.

Toinen trendi liittyy epäluottamukseen politiikkaa, mediaa ja jossain määrin myös tiedettä ja tutkimusta kohtaan. Arvokonservatiiviset suomalaiset liittävät myönteisiä määritelmiä näihin instituutioihin keskimääräistä harvemmin. He kokevat keskimääräistä useammin, että poliittinen päätöksenteko on välinpitämätöntä ihmistä kohtaan.

Puoluetaustan mukaan muista erottuvat erityisesti perussuomalaisten kannattajat. Poliitiikan, tieteen ja median edustajia voidaan pitää eliittinä, joten juopa kertonee siitä, että konservatiivien mielestä vääränlaiset näkemykset ovat saaneet näissä instansseissa näkyvyyttä.⁹⁴

Kolmas mielenkiintoinen trendi liittyy ikäryhmiin. Nuorten suhtautuminen tarkasteltuja instituutioita kohtaan on monelta osin keskimääräistä myönteisempää. Erityisesti tämä näkyy suhteessa kansalaisjärjestöihin, tieteeseen ja tutkimukseen sekä mediaan. Kriittisyys näitä tahoja kohtaan lisääntyy melko lineaarisesti ikäryhmittäin. Nuorten (alle 30-vuotiaiden) vastaajien näkemykset poikkeavat eniten yli 66-vuotiaista vastaajista, kun taas 31–44-vuotiaiden vastaajien näkemykset ovat lähempänä nuorten kuin eläkeikäisten näkemyksiä.

Instituutioihin liitetään siis sekä myönteisiä että kielteisiä ominaisuuksia. Kielteisistäkin ominaisuuksista huolimatta instituutiot arvioidaan pääosin merkityksellisiksi. Merkityksellisyys ei kuitenkaan yksin riitä luottamuksen ylläpitämiseksi. Luottamus edellyttää, että instituutiot vastaavat myös niihin kohdistuviin odotuksiin. Seuraavaksi tarkastellaan, millaisia odotuksia niihin liitetään ja kuinka odotukset täyttyvät.

5. MITÄ INSTITUUTIOILTA ODOTETAAN?

Yleisellä tasolla yhteiskunnan instituutioilta odotetaan, että ne ottavat kansalaiset huomioon päätöksenteossaan ja toiminnassaan⁹⁵. Odotusten täyttyminen on merkki siitä, että instituutio pystyy toteuttamaan yhteiskunnallista tehtäväänsä ja vahvistamaan kansalaisten sitä kohtaan tuntemaa luottamusta. Seuraavaksi analysoidaan, kuinka hyvinvointiyhteiskunta ja sen instituutiot kykenevät vastaamaan niihin kohdistuviin odotuksiin.

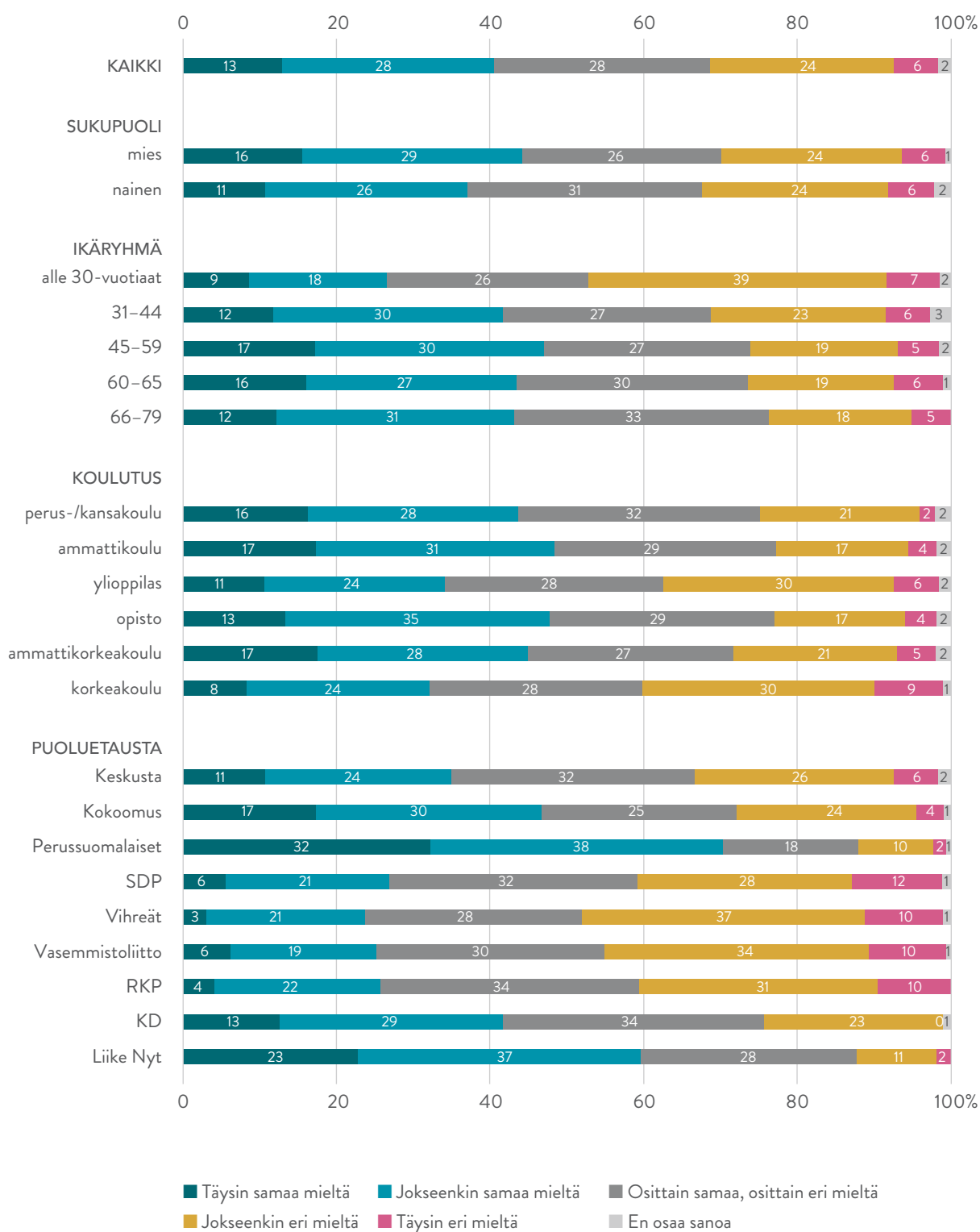
5.1 NUORET USKOVAT MUITA USEAMMIN HYVINVOINTI-YHTEISKUNNAN VASTAAVAN KANSALAISTEN TARPEISIIN

Edellä havaitsimme, että hyvinvointiyhteiskunta arvioidaan merkitykselliseksi. Vankkumattomasta peruskannatuksesta huolimatta moni voi kuitenkin kokea, että suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ylläpitävien instituutioiden toiminta ei täysin vastaa odotuksia tai että niiden toimintaa olisi syytä kehittää. Kyselyssämme suomalaisten suhtautumista hyvinvointiyhteiskunnan toimivuuteen tiedusteltiin kahden väittämän avulla.

Kuviossa 12 on tarkasteltu taustamuuttujittain suomalaisten suhtautumista väittämään ”Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on niin monimutkainen järjestelmä, ettei se vastaa kansalaisen tarpeisiin”. Kuten kuvio osoittaa, 41 prosenttia on väittämästä täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja vajaa kolmannes (30 %) eri mieltä. Kriittisesti suhtautuvia on siis verrattain paljon. Runsas neljännes on väittämästä osittain samaa mieltä, osittain eri mieltä. Tuloksen perusteella näyttää siltä, ettei hyvinvointiyhteiskunta instituutioineen kykene täysin vastaamaan siihen kohdistuviin odotuksiin⁹⁶.

Miehet ovat väittämästä samaa mieltä hieman useammin kuin naiset, joskin erot ovat melko pieniä. Alle 30-vuotiaista väittämän kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä on 46 prosenttia eli melkein puolet. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä väittämän kanssa eri mieltä on vain noin neljännes. Tältä osin nuorten näkemys hyvinvointiyhteiskunnasta on siis keskimääräistä myönteisempi. Tulosta voi selittää se, että alle 30-vuotiailla on todennäköisesti vähemmän henkilökohtaisia tai lähipiirin kautta saatuja hankalia kokemuksia hyvinvointiyhteiskunnan eri palveluista tai erilaisten tukien hakemisesta.

KUVIO 12. "SUOMALAINEN HYVINVOINTIYHTEISKUNTA ON NIIN MONIMUTKAINEN JÄRJESTELMÄ, ETTEI SE VASTAA KANSALAISEN TARPEISIIN" (%)

Koulutustaustan mukaan järjestelmän monimutkaisuutta painottavat keskimääräistä enemmän peruskoulun (44 %), ammattikoulun (48 %), opistotasoisien koulutuksen (48 %) sekä ammattikorkeakoulun käyneet (45 %). Korkeasti koulutetut (32 %) sekä ylioppilaat (35 %) yhtyvät kritiikkiin muita harvemmin. Maaseudun haja-asutusalueella (51 %) asuvat ovat kriittisempiä kuin suurten kaupunkien asukkaat (36 %). Pienissä tai keskisuurissa kaupungeissa sekä kuntataajamissa asuvat sijoittuvat näkemyksiltään suurten kaupunkien ja maaseudun asukkaiden välimaastoon.

Myös kokemus omasta toimeentulosta vaikuttaa jälleen. Lähes puolet heikosti toimeentulevista (48 %) on väittämän kanssa samaa mieltä. Erinomaisesti toimeentulevista näin ajattelee runsas kolmannes (36 %).

Selvimmät erot vastaajien välille tuo puoluetusta. Perussuomalaisten ja Liike Nytin kannattajista väittämän kanssa samaa mieltä on noin 70 prosenttia, vihreiden (24 %), vasemmistoliiton (25 %), RKP:n (26 %) ja SDP:n (27 %) kannattajista vain noin neljännes. Kokoomuksen kannattajista väittämän kanssa samaa mieltä on vajaa puolet (47 %) ja keskustan kannattajista reilu kolmannes (35 %). Erot tulevat odotetusti näkyviin myös vastaajien sijoittumisessa vasemmisto – oikeisto- ja arvoliberaali – arvokonservatiivi -ulottuvuuksille, joskaan erot eivät ole yhtä jyrkkiä kuin puoluetustan mukaisessa tarkastelussa.

Kyselyaineisto osoittaa, että suomalaiset arvioivat taustoistaan riippuen hieman eri tavoin järjestelmän monimutkaisuutta. Kyse voi olla siitä, että ihmisten kokemukset instituutioiden toiminnasta eroavat. Toisaalta tulos voi kertoa myös siitä, että eri väestöryhmillä on erilaisia odotuksia hyvinvointiyhteiskunnalle ja näkemyksiä siitä, kuinka odotuksiin on vastattu.

Haastatteluaineistossa nuoret ja keski-ikäiset arvioivat yleisemmällä tasolla hyvinvointiyhteiskunnan kykyä huomioida kansalaisten tarpeet. Näkemykset jakautuivat kyselyaineistoa muistuttavalla tavalla kahtia. Suuri osa koki, että pääsääntöisesti yhteiskunta huomioi kansalaisten tarpeet, vaikka on myös ”ihmisryhmiä, joiden tarpeita ei oteta huomioon” (Anne, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.). Realiteettina pidettiin sitä, että yhteiskunnassa on aina ryhmiä, jotka jäävät muita heikompaan asemaan. Nuoret kokivat keski-ikäisiä useammin, että hyvinvointiyhteiskunta kykenee huomioimaan kansalaisten tarpeet. He kuitenkin korostivat, että siitä huolimatta on pyrittävä parempaan: ”Aina pitää koittaa parantua, koska sitten kun lopetetaan tarve ja halu parantua, niin siinä vaiheessa voidaan täysin romahtaa pohjalle” (Lauri, haast. 7, nuoret, väh. koul.).

Yhteiskunta muuttuu ja kohtaa monia haasteita, kuten väestön ikääntymisen, huoltosuhteen heikkenemisen ja ilmastonmuutoksen. Ne vaikuttavat osaltaan

yhteiskunnan toimintakykyyn. Yhteiskunnan instituutioiden on pysyttävä toimintakykyisinä ja toteutettava tehtävänsä muutoksista huolimatta.

Haastateltavat arvioivat, että suuret muutokset eivät vaikuta olennaisesti siihen, kuinka instituutiot kykenevät huomioimaan kansalaisten tarpeet. Haastateltavilla oli väestön ikääntymisestä ja huoltosuhteen heikkenemisestä juontuvia, joihinkin yksittäisiin instituutioihin kohdistuvia epäilyjä. Epäilyjä kohdistui etenkin eläketurvan kestokykyyn: ”Koko ajan nostetaan eläkeikää ja kaikkea, kyllähän se kertoo siitä, että rahat ei riitä” (Minna, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Moni koki, että järjestelmä on kriisissä eikä sen selviytymisestä ole tulevissa muutoksissa mitään takeita:

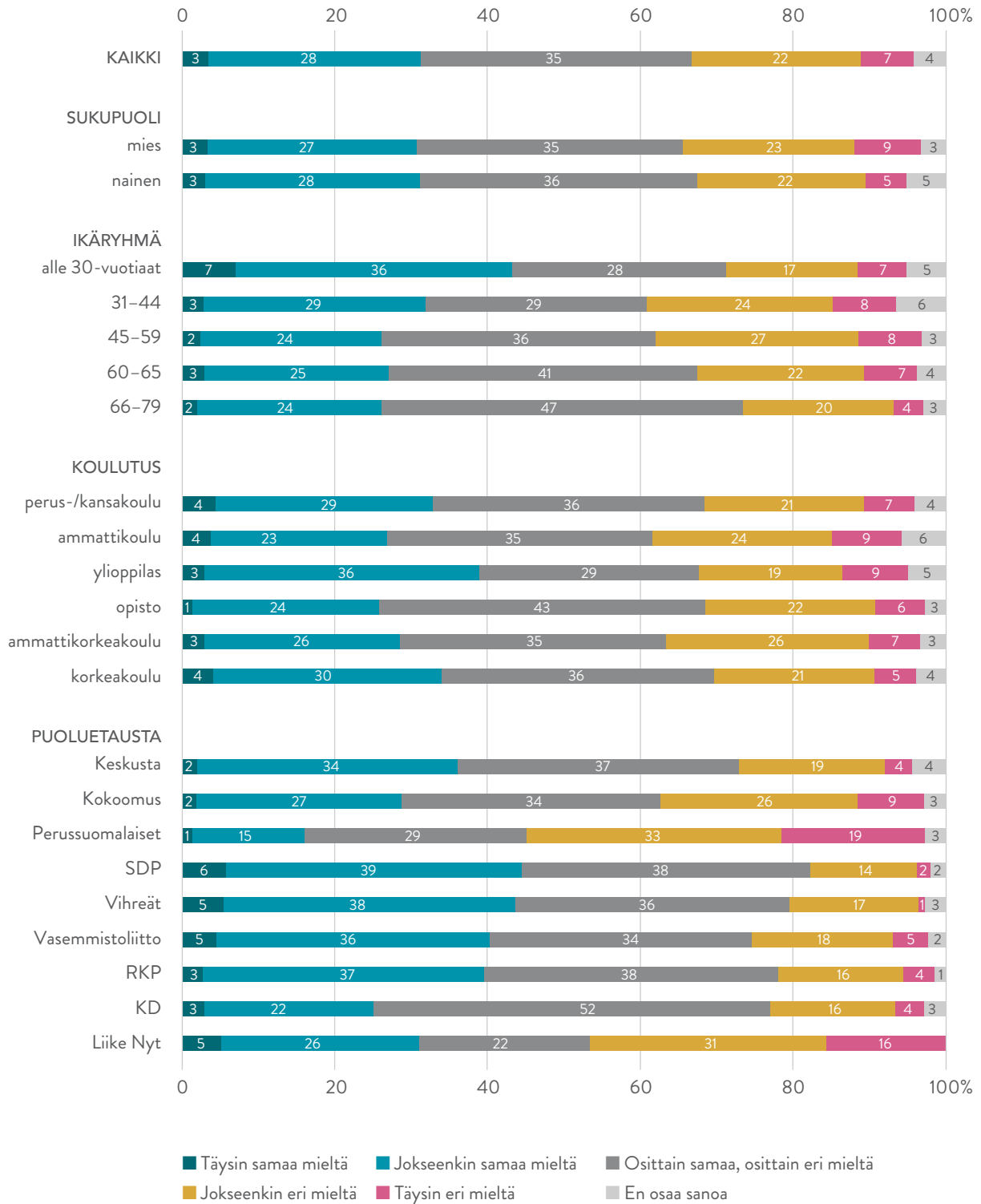
”Meillähän on melkoisen hyvä eläkejärjestelmä varallisuudeltaan verrattuna moneen muuhun maahan. Mutta se on kriisissä monella tapaa, sen takia eläikä tuli nousemaan --- valtio joutuu tekemään kipeitä päätöksiä vielä. Ja ehditäänkö me rakentaa tarpeeksi suuri, että se selviää tästä tilanteesta? Sitä ei kukaan tiedä.” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.)

Kyselyssä ([kuvio 13](#)) vastaukset instituutioiden kyvystä ottaa kansalaisten tarpeet huomioon tulevaisuuden muutoksissa noudattivat samaa päälinjaa kuin kysyttäessä yleisesti kansalaisten tarpeiden huomioinnista ([kuvio 12](#)). Noin kolmannes (31 %) katsoo, että hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset instituutiot kykenevät ottamaan kansalaisten tarpeet huomioon tulevaisuuden suurissa muutoksissa. Vajaa kolmannes on eri mieltä (29 %). Kansalaisten arviot instituutioiden kyvystä vastata muutosten tuomiin odotuksiin vaikuttavat heidän luottamukseensa instituutioihin.

Sukupuolten välillä ei ole eroja, mutta ikäryhmien väliset erot ovat samankaltaisia kuin edellä ([kuvio 12](#).) Nuorten luottamus hyvinvointiyhteiskuntaan on vahvempaa kuin muiden ikäryhmien. Koulutustaustan mukaan muita luotavaisimpia ovat ylioppilaat, skeptisimpiä ammattikoulun käyneet tai opistotason koulutuksen saaneet. Perussuomalaisista ja Liike Nytin kannattajissa on eniten niitä, jotka eivät usko instituutioiden selviytyvän hyvin murroksessa.

Myös tulotaso vaikuttaa näkemyksiin. Heikosti toimeentulevat suhtautuvat skeptisemmin hyvinvointiyhteiskunnan toimivuuteen ja uusiutumiskykyyn ([kuviot 12 ja 13](#)) kuin mielestään hyvin toimeentulevat. Tulos on looginen, sillä taloudellisia haasteita arjessaan kokeville hyvinvointiyhteiskunta ei ole pystynyt tuottamaan heidän toivomaansa aineellista hyvinvointia. Hieman muita useammin skeptisiä ovat myös maaseudun haja-asutusalueella asuvat. Tämä liittyy todennäköisesti maaseudulla tapahtuneisiin sosiodemografisiin muutoksiin. Väestön vanheneminen ja palvelujen heikkeneminen voivat vähentää

KUVIO 13. ”HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN KESKEISET INSTITUUTTIOT KYKENEVÄT OTTAMAAN KANSALAISTEN TARPEET HYVIN HUOMIOON TULEVAISUUDEN SUURISSA MUUTOKSISSA.” (%)

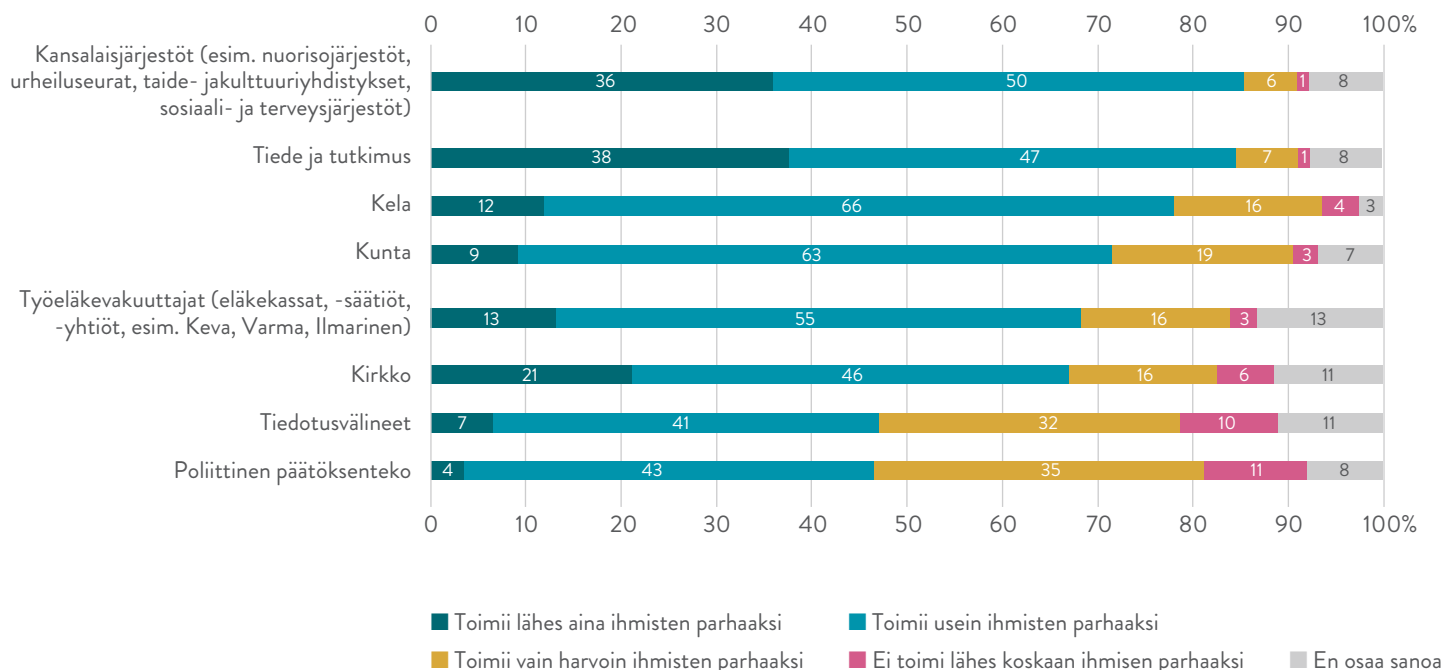

maaseudulla asuvien uskoa hyvinvointiyhteiskunnan kykyyn huolehtia kaikista asuinpaikasta riippumatta.

Kyselyssä tiedusteltiin myös, toimivatko instituutiot pääsääntöisesti ihmisten parhaaksi. Luottamuksen muodostaminen voi olla vaikeampaa, jos instituution ei katsota ottavan kansalaisen etua riittävästi huomioon. Kuten **kuvio 14** osoittaa, enemmistö katsoi lähes kaikkien tarkasteltujen instituutioiden toimivan joko lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi. Vankimman tuen saivat kansalaisjärjestöt (86 %) sekä tiede ja tutkimus (85 %), mutta enemmistön mielestä myös Kela (78 %), kirkko (67 %), kunta (72 %) ja työeläkevakuuttajat (68 %) toimivat pääsääntöisesti ihmisen parhaaksi.

Suhtautuminen tiedotusvälineisiin ja poliittiseen päätöksentekoon sen sijaan jakoi suomalaiset karkeasti ottaen kahtia. Hieman alle puolet katsoi niiden toimivan pääsääntöisesti ihmisten parhaaksi ja reilu 40 prosenttia arvioi niiden toimivan vain harvoin tai tuskin koskaan ihmisten parhaaksi. Tulos on siinä mielessä odotettu, että myös luottamus näihin instituutioihin oli keskimääräistä alhaisempaa ([luku 3](#)).

KUVIO 14. MITEN AJATTELET SEURAAVIEN TAHOJEN TOIMIVAN IHMISTEN KANNALTA? (%)

Miesten ja naisten näkemykset ovat suurelta osin yhteneviä, mutta suhtautumisessa mediaan ja poliittisen päätöksentekoon näkyy samanlaisia painotuksia kuin yleisessä luottamuksessakin. Naiset ajattelevat hieman miehiä useammin, että ne toimivat lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi.

Vastaajien ikä vaikuttaa tuloksiin vain vähän. Eläkeläiset (82 %) uskovat muita useammin työeläkevakuuttajien toimivan ihmisten parhaaksi lähes aina tai usein, alle 30-vuotiaat (63 %) nuoret uskovat näin muita harvemmin. Nuoret (49 %) puolestaan uskovat muiden ikäryhmien edustajia useammin, että kansalaisjärjestöt toimivat lähes aina ihmisten parhaaksi. Muissa ikäryhmissä näin ajattelee noin kolmannes. Muutoin ikäryhmien väliset erot ovat vähäisiä.

Suhtautumista kirkkoon määrittää odotetusti uskonnollisuuden aste. Yli puolet hyvin uskonnollisista vastaajista arvioi kirkon toimivan lähes aina ihmisten parhaaksi, ei lainkaan uskonnollisista vain noin 7 prosenttia. Samansuuntainen vaikutus on myös vastaajan arvo-orientaatiolla. Eniten arvokonservatiiveista näin ajattelee vajaa kolmannes (31 %) ja eniten arvoliberaaleista noin joka kymmenes (12 %).

Arvo-orientaatio vaikuttaa myös siihen, millä tavoin Kelaan, mediaan, poliittiseen päätöksentekoon sekä tieteeseen ja tutkimukseen suhtaudutaan. Arvokonservatiivit ajattelevat niiden toimivan ihmisten parhaaksi huomattavasti harvemmin kuin arvoliberaalit.

Vastaajien sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle vaikuttaa näkemyksiin melko vähän. Merkittävin ero itseään oikeistolaisina tai vasemmistolaisina pitävien välillä on suhtautumisessa poliittiseen päätöksentekoon. Vasemmistoon itsensä sijoittavat ajattelevat oikeistolaisia useammin, että poliittinen päätöksenteko toimii lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi.

Tiedettä ja tutkimusta sekä kansalaisjärjestöjä lukuun ottamatta vastaajien henkilökohtainen toimeentulo vaikuttaa olennaisesti näkemyksiin. Heikoimmin toimeentulevat uskovat muita harvemmin, että tarkastellut instituutiot toimivat ihmisten parhaaksi. Esimerkiksi hyvin toimeentulevista 19 prosenttia ajattelee Kelan toimivan lähes aina ihmisten parhaaksi, heikommin toimeentulevista vain 6 prosenttia. Hyvin toimeentulevista 56 prosenttia ajattelee, että poliittinen päätöksenteko toimii lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi, heikosti toimeentulevista näin ajattelee kolmannes. Samankaltaisia eroja on myös suhtautumisessa työeläkevakuuttajiin, kuntaan, kirkkoon ja jopa mediaan.

Toimeentulon vaikutuksesta kertovat tulokset vahvistavat raportin luottamusosiossa tehtyjä havaintoja. Taloudellinen tilanne heijastuu läpileikkaavasti suomalaisten kokemuksiin ja näkemyksiin. Toimeentuloltaan erilaiset

kansalaiset kohdistavat instituutioihin erilaisia odotuksia, jotka puolestaan vaikuttavat luottamukseen.

Suomalaisilla on eri näkemyksiä siitä, kuinka instituutiot toimivat ihmisten hyväksi ja vastaavat kansalaisten odotuksiin ja tarpeisiin. Eri väestöryhmät ja myös eri-ikäiset voivat odottaa instituutioilta eri asioita. Seuraavaksi näitä odotuksia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin vertaamalla eri ikäryhmiin ja instituutioihin liittyviä mielikuvia.

5.2 NUORILLA JA KESKI-IKÄISILLÄ ON VAHVOJA MIELIKUVIA TOISISTAAN

Kyselyssä suomalaisilta tiedusteltiin eri ikäryhmien käsityksiä instituutioista ja niihin kohdistamistaan odotuksista. Heitä pyydettiin arvioimaan, sopivatko annetut kuvaukset paremmin nuoriin, keski-ikäisiin vai molempiin ikäryhmiin samassa määrin ([taulukko 2](#)). Nuoriin liitetään erityisesti se, etteivät he rakenna tulevaisuuttaan oman eläkkeensä varaan (67%). Tulosta voi tulkita niin, että enemmistön mielestä eläkejärjestelmän ei odoteta tulevaisuudessa olevan yhtä antelias nuoremmille sukupolville kuin nykyisille eläkeläisille ja keski-ikäisille.

Myös haastatteluissa molemmat ikäryhmät olivat yksimielisiä siitä, että erityisesti nuoret suhtautuvat epäilevästi eläkejärjestelmän kykyyn huolehtia heistä ikääntyneinä. Nuoret eivät luota saavansa toimeentulon turvaavaa eläkettä ja varautuvat itse vanhuuden varalle: ”Tällä hetkellä se toimii, mut mä en sit tiedä, luotanko mä siinä vaiheessa, kun mä oon itse siinä iässä. Mä oon jo itse varautunut siihen, että mä oon sijoittanut ja me ollaan aikomassa ostaa sijoitusasunto sen takia, että olis jotain taloudellista turvaa.” (Elina, haast. 1, nuoret, kork. koul.) Nuorten epäluottamus eläketurvan kestävyYTEEN ei riipu heidän koulutustaustastaan: ”Mä en ainakaan itse usko siihen, että pääsis valtion maksamalle eläkkeelle ja sen takia säästän itse sitä varten rahaa” (Niko, haast. 7, nuoret, väh. koul.).

Nuoret kokevat eläkejärjestelmän kohtelevan eri sukupolvia epäreilusti: ”Me maksetaan tällä hetkellä niitä nykyisten eläkeläisten eläkkeitä, mutta kuka ne meidän eläkkeet maksaa?” (Julia, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Epäoikeudenmukaisuuden kokemus syntyy eläkkeen saantiin liittyvän epäluulon lisäksi eläkeiän nostopaineista, joita kritisoidaan molemmissa ikäryhmissä: ”En minä ainakaan haluaisi olla enää seitsemänkymppisenä työelämässä, että sitä mä toivon, että sitä [eläkeikää] ei koko ajan nostettais, koska siinä kohtaa, kun mä olen siinä iässä, niin se on varmaan jo 80v.” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Nuorten ikäryhmien kokema epäoikeudenmukaisuus ja kriittisyys eläkejärjestelmää kohtaan on havaittu myös muissa tutkimuksissa⁹⁷.

Taulukko 2 osoittaa monien (57 %) ajattelevan, että nuorten mielestä lapset hankaloittavat arkea. Nuorten koetaan myös olevan valmiimpia hakemaan yhteiskunnalta apua, jos elämäntilanne vaikeutuu (57 %) sekä turvautuvan ensisijaisesti perheeseen vaikeissa tilanteissa (50 %). Noin 40 prosenttia ajattelee, että erityisesti nuoret seuraavat kotimaan ja maailman tapahtumia vain pinnallisesti. Hieman suurempi osuus (50 %) vastaajista kuitenkin liittää tämän ajatuksen yhtä lailla molempiin ikäryhmiin.

Samassa määrin molempiin ikäryhmiin liitetään kyyninen suhtautuminen politiikkaan (42 %), omaa maailmankuvaa vahvistavien uutisten seuraaminen (50 %), kotimaan ja maailman tapahtumien pinnallinen seuraaminen (40 %), luottamus kansalaisjärjestöjen yhteisvastuullisuuteen (46 %) sekä ajatus siitä, että kirkko on hukassa yhteiskunnallisessa keskustelussa (40 %). Yhtä moni kuitenkin liittää ajatuksen kirkon heikosta roolista yhteiskunnallisessa keskustelussa yksinomaan nuoriin (40 %). Haastatteluissa molemmat ikäryhmät jakavat näkemyksen kirkon laimeasta roolista keskustelijana: ”Mitenkä kirkko on näkynyt viime vuosina, ei juuri mitenkään” (Jari, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.).

Keski-ikäisiin puolestaan liitetään kyselyaineistossa selkeästi vain kokemus eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuudesta (48 %) sekä luottamus kirkon yhteisölliseen rooliin (41 %). Haastatteluiden perusteella keski-ikäiset itse eivät koe eläkejärjestelmää erityisen oikeudenmukaisena, kuten eivät nuoretkaan. Lisäksi keski-ikäisiin (30 %) liitetään nuoria (6 %) useammin ajatus siitä, että tutkimus ei ole riittävän hyödyllistä suhteessa siihen sijoitettaviin verovaroihin. Noin 36 prosenttia ei kuitenkaan liitä ajatusta erityisesti kumpaankaan ikäryhmään.

Sukupuoli, koulutustausta, asuinpaikka tai esimerkiksi arvo-orientaatio eivät tuo eroja, mutta odotetusti ikä vaikuttaa moniin näkemyksiin sukupolvien eroista ja yhtäläisyyksistä. Ensinnäkin keski-ikäiset ja tätä vanhemmat ikäryhmät ajattelevat alle 30-vuotiaita useammin, että nuoret suhtautuvat politiikkaan kyynisesti. Nuorista näin ajattelee neljännes (26 %), 60–65-vuotiaista 42 prosenttia. Toisekseen keski-ikäisistä ja heitä vanhemmista keskimääräistä useampi ajattelee, että nuoret seuraavat kotimaan ja maailman tapahtumia vain pinnallisesti. 60–65-vuotiaista näin ajattelee enemmistö (55 %), keski-ikäisistä puolet ja nuorista, alle 30-vuotiaista vain runsas neljännes (27 %). Näissä kysymyksissä nuorten itseymmärrys omasta sukupolvestaan on siis selvästi myönteisempi kuin vanhempien sukupolvien.

Myös haastatteluissa keskusteltiin nuorten ajankohtaisten asioiden seuraamisesta. Erityisesti moni vähemmän koulutettu keski-ikäinen jakoi näkemyksen nuorten taipumuksesta seurata pinnallisesti uutisia ja yleensä ajankohtaisia asioita: ”Tuollainen 20–30-vuotias, ei se varmaan ainakaan välttämättä kato edes

telkkaria [uutisia], se lukee just jostain sosiaalisesta mediasta kaiken tietonsa” (Marko, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.).

Nuorten rooli aktiivisina somen käyttäjinä voi luoda pinnallista mielikuvaa, kuten erään keski-ikäisen toteamus kuvaa: ”Kissavideoita kattomalla ei paljoa vai-
kuteta” (Jaana, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.). Moni keski-ikäinen toisaalta ajatteli nuorten hakevan ja levittävän aktiivisesti tietoa, mutta käyttävän siihen itselleen luontevia kanavia. Nuoret itsekin totesivat: ”Nuoret --- kirjoittaa [somes-
sa] kaikesta tällaisesta, että miten asioiden pitäisi mennä, mutta ei välttämättä käy
äänestämässä” (Eetu, haast. 7, nuoret, väh. koul.).

Entä mitä asioita alle 30-vuotiaat nuoret korostavat kyselyn perusteella oman ikäpolvensa kohdalla ja millaisia asioita he painottavat keski-ikäisten kohdalla? Ensinnäkin nuoret ajattelevat keskimääräistä useammin (67 %), että heidän ikäpolveensa kuuluvat kokevat lasten hankaloittavan arkea. Muissa ikäryhmissä tällainen ajattelu liitetään nuoriin selvästi harvemmin, joskin kaikissa ikäryhmissä enemmistö on asiasta samaa mieltä: juuri nuorten keskuudessa lasten ajatellaan hankaloittavan arkea, kun taas keski-ikäisiin tällaisen ajattelun liitt-
tää vain harva. Tulos on ymmärrettävä, sillä nuoret ovat tulossa ikään, jossa lasten hankkiminen voi tulla ajankohtaiseksi. Keski-ikäiset ovat sen sijaan jo mahdollisesti lapsia hankkineet tai ovat ohittaneet elämänvaiheen, jossa ky-
symys on ajankohtainen. Myös viime vuosina vahvistunut keskustelu syntyvyy-
den laskusta liittyy taipumuksen luontevammin nuoriin kuin sitä vanhempiin ikäryhmiin⁹⁸. Toisaalta kysymystä saatetaan arvioida myös siitä näkökulmasta, että uusilla ikäluokilla on mahdollisuus elää hedonistisempaa, seikkailu- ja elämyshakuisempaa elämää kuin nykyisten keski-ikäisten heidän ollessaan potentiaalisimmassa lastenhankkimisissä.

Lisäksi monet nuoret pitävät ikäisiään valveutuneina tutkitun tiedon käyttä-
jinä (42 %), kun keski-ikäisistä ja vanhemmista ajatukseen yhtyy alle viidennes. Vastaava näkemys tulee esiin myös haastatteluissa. Monet keski-ikäiset miel-
tävät tiedonkäyttökyvyn ja medialukutaidon nuoriin liittyviksi huolenaiheiksi. Erityisesti vähemmän koulutetut keski-ikäiset keskustelivat nuorten heikosta mediakriittisyydestä: ”Ehkä me vielä osataan erottaa ne jyvät sieltä akanoista ja
vähän kriittisellä korvalla sitä kuunnella, mutta nää nuoret --- mitä kaikkea ne uskoo
ja mitä ne kuulee” (Teresa, haast. 7, keski-ikäiset, väh. koul.).

Nuoret puolestaan pitävät kyselyn perusteella keski-ikäisiä valveutuneina tut-
kitun tiedon käyttäjinä keskimääräistä harvemmin. Eri sukupolvet siis epäilevät toistensa kykyjä tiedonkäyttäjinä. Tulos kertonee jonkinasteisesta sukupolvien välisestä kuiluista: näyttää siltä, että osa nuorista pitää keski-ikäisiä kehitykses-
tä jälkeenjääneinä ja keski-ikäiset nuoria pinnallisina älylaitteiden näprääjinä.

TAULUKKO 2. MITÄ OMINAISUUKSIA LIITETÄÄN NUORIIN, KESKI-ikäisiin,
MOLEMPIIN IKÄRYHMIIN SAMASSA MÄÄRIN VAI EI KUMPAANKAAN IKÄRYHMÄÄN?

LIITETÄÄN KESKIMÄÄRÄISTÄ USE- AMMIN NUORIIN	SAMASSA MÄÄRIN MOLEMPIIN	LIITETÄÄN KESKIMÄÄRÄISTÄ USE- AMMIN KESKI-ikäisiin	EI KUMPAANKAAN
EIVÄT RAKENNA TULEVAISUUT- TAAN OMAN ELÄKKEENSÄ VARAAN (67 %)	SUHTAUTUVAT POLITIIKKAAAN KYYNISESTI (42 %)	KOKEVAT ELÄKEJÄRJESTELMÄN OIKEUDENMUKAISEKSI (48 %)	AJATTELEVAT, ETTÄ TUTKIMUS EI OLE RIITTÄVÄN HYÖDYLLISTÄ SUHTEESSA SIIHEN SJOITETTAVIIN VEROVARIOIHIN (36 %)
AJATTELEVAT LAPSIEN HANKA- LOITTAVAN ARKEA (57 %)	SEURAAVAT OMAA MAAILMAN- Kuvaansa vahvistavia uutisia (50 %)	LUOTTAVAT KIRKON HUOLEHTIVAN KAIKISTA IHMISSISTÄ – SELLAISIS- TAKIN, JOTKA OVAT PUDONNEET JÄRJESTELMÄN ULKOPUOLELLE (41 %)	
EIVÄT HÄPEÄ HAKEA YHTEISKUNNALLTA APUA, JOS ELÄMÄNTILANNE YLLÄTTÄEN VAIKEUTUU (57 %)	SEURAAVAT KOTIMAAN JA MAAIL- MAN TAPAHTUMIA VAIN PINNAL- LISESTI (40 %)		
PYYTÄVÄT VAIKEAN TILANTEEN EDESSÄ ENSISIJAISESTI APUA PER- HEELTÄ (50 %)	OVAT VALVEUTUNEITA TUTKITUN TIEDON KÄYTTÄJIÄ (38 %)		
SEURAAVAT KOTIMAAN JA MAAIL- MAN TAPAHTUMIA VAIN PINNAL- LISESTI (41 %)	AJATTELEVAT, ETTÄ KIRKKO ON HUKASSA YHTEISKUNNALLISESSA KESKUSTELUSSA (40 %)		
AJATTELEVAT, ETTÄ KIRKKO ON HUKASSA YHTEISKUNNALLISESSA KESKUSTELUSSA (40 %)	NÄKEVÄT KANSALAIJSÄRJESTÖJEN AJAVAN KAPEITA OMIA INTRESSE- JÄÄN (40 %)		
	KOKEVAT KANSALAIJSÄRJESTÖT TÄRKEÄNÄ TAPANA PITÄÄ YHTEIS- VASTUULLISESTI HUOLTA IHMISTEN HYVINVOINNISTA (46 %)		

Myös suhtautumisessa kirkkoon on selviä eroja. Alle 30-vuotiaiden (53 %) mielestä erityisesti nuoret kokevat kirkon olevan hukassa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Keski-ikäisistä ja tätä vanhemmista näin ajattelee noin kolmannes. Lisäksi enemmistö nuorista (61 %) ajattelee, että keski-ikäiset luottavat kirkon huolenpitoon. Keski-ikäiset itse ajattelevat näin huomattavasti harvemmin (37 %) ja vanhemmissa ikäryhmissä näkemys on vieläkin harvinaisempi. Monet nuoret tuntuvat ajattelevan, että kirkon merkitys ja rooli on keski-ikäisille melko suuri. Keski-ikäiset ja iäkkäämmät eivät tulosten valossa yhdy tähän näkemykseen, mikä luo kuvaa siitä, että nuoret pitävät keski-ikäisiä jokseenkin vanhoillisina.

Keski-ikäisten mielestä suhtautuminen kirkkoon ei ole ensisijaisesti sukupolvikysymys. Yleinen epäily kirkon kyvystä vastata ajankohtaisiin haasteisiin näkyy erityisen selvästi haastatteluaineistossa. Kirkolta odotetaan ja edellytetään vahvempaa roolia yhteiskunnan äänitorvena, mutta samaan aikaan kyseenalaistetaan sen kyky vastata näihin odotuksiin.

Tutkimuksen ja tieteen roolia arvioidaan sukupolvinäkökulmasta samansuuntaisesti. Kyselyn perusteella monet nuoret (46 %) ajattelevat keski-ikäisten kokevan, ettei tutkimus ole riittävän hyödyllistä suhteessa siihen sijoitettaviin verovaroihin. Keski-ikäisistä omaan sukupolveensa ajatuksen liittää vain noin neljännes ja vanhemmissa ikäryhmissä vieläkin harvempi. Nuorten keskuudessa elää siis verrattain vahvana käsitys, että keski-ikäisten suhtautuminen tutkimukseen on nurjempaa kuin nuorten.

Tulokset osoittavat, että nuorten ja keski-ikäisten suhtautumisessa yhtäältä omaan ikäluokkaansa ja toisaalta toisen sukupolven edustajiin on eroja. Tulokset kuvastavat myös sitä, mitä toisen ikäryhmän ajatellaan instituutiolta odottavan. Yhteistä ikäryhmille kuitenkin on, että instituutioiden odotetaan sitoutuvan kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseen. Luottamusta rakentaa myös se, kuinka hyvin kansalainen kokee pystyvänsä vaikuttamaan ja osallistumaan instituution toimintaan. Seuraavaksi kansalaisten suhdetta instituutioihin tarkastellaan juuri osallisuuden kautta.

6. KANNUSTAVATKO INSTITUUTTIOT OSALLISTUMAAN?

Olemme tarkastelleet luottamusta kansalaisen ja instituutioiden välisenä suhteena, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat luottamussuhteen muodostumiseen. Luottamukseen vaikuttaa se, millaiseksi instituution yhteiskunnallinen tehtävä ja merkitys nähdään sekä se, kuinka johdonmukaisesti se pystyy tehtäväänsä toteuttamaan. Lisäksi instituutioihin kohdistuu odotuksia ja toiveita, joihin niiden on vastattava. Myös instituution sitoutuneisuus tehtäväänsä ja kansalaisten etujen huomioimiseen vaikuttavat sen nauttimaan luottamukseen.

Vaikka hyvinvointiyhteiskunnan instituutiot toimivat eri sektoreilla, yhteistä niille on pyrkimys edistää kansalaisten hyvinvointia. Kansalaisen kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin vahvistaa tunnetta instituution sitoutumisesta hyvinvointitehtäväänsä. Siksi kansalaisten ja instituutioiden suhteessa rakentuvaa luottamusta tarkastellaan tässä luvussa sitoutumisen ja osallisuuden kautta.

Hyvinvointiyhteiskunnalta ja sen instituutioilta odotetaan yhä vahvemmin kansalaisia osallistavaa otetta⁹⁹. Hallinnon ja palveluiden kehittämisessä on pyritty kiinnittämään huomiota kansalaisten toimijuuteen. Oleellista on, voiko kansalainen olla toimija vai onko hän passiivinen toiminnan kohde. Kansalaisten roolilla on merkitystä, sillä osallisuuden katsotaan rakentavan keskeisesti luottamusta yhteiskunnan toimintaan ja sen instituutioihin¹⁰⁰. Tuore OECD:n raportti tunnisti osallisuuden ongelmat luottamuksen haasteeksi¹⁰¹. Seuraavaksi tarkastellaan, kuinka omassa kysely- ja ryhmähaastatteluaineistossamme arvioidaan yhteiskunnan ja sen instituutioiden kykyä osallistaa kansalaisia.

6.1 HYVINVOINTIYHTEISKUNTA PASSIVOI, MUTTA LUO TUKIRAKENTEITA

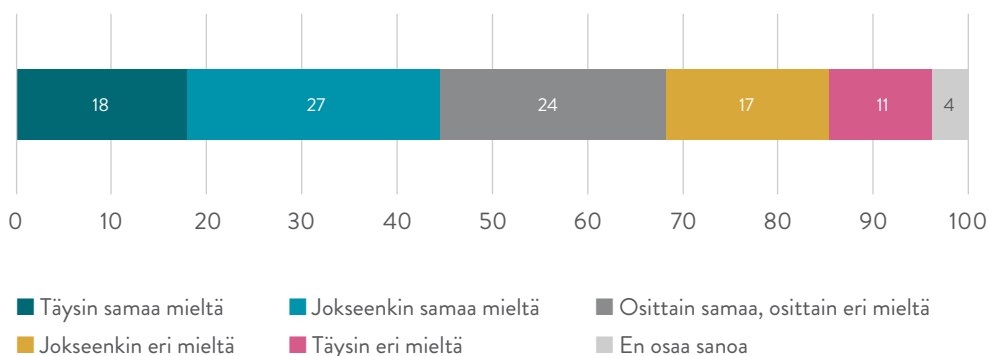
Hyvinvointiyhteiskuntaa on arvosteltu siitä, että se ei kannusta osallistumaan vaan passivoi kansalaisia¹⁰². Kritiikki on oleellista, sillä passivoituminen saattaa heikentää kansalaisten ja instituutioiden välistä vuorovaikutussuhdetta ja sen kautta kokemusta instituution sitoutumisesta kansalaisen edun ja hyvinvoinnin edistämiseen. Kyselyssä aihetta tarkasteltiin väittämällä ”Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta passivoi kansalaisia”. Vajaa puolet vastaajista (45 %) on sitä mieltä,

että hyvinvointiyhteiskunta passivoi kansalaisia ja 28 prosenttia on päinvastaista mieltä (kuvio 15). Neljäsosa on asiasta osittain samaa ja osittain eri mieltä.

Miehet (52 %) ovat naisia (37 %) useammin väittämästä samaa mieltä, mikä heijastelee jälleen naisten suopeampaa suhtautumista sosiaaliturvan ja sosiaalipalvelujen toimivuuteen ja tärkeyteen¹⁰³. Ikäryhmien väliset erot ovat sen sijaan vähäisiä, eikä esimerkiksi nuorten ja keski-ikäisten näkemyksissä ole juuri eroja.

Vastaavanlainen ero muodostuu erinomaisesti toimeentulevien (53 %) ja heikosti toimeentulevien (34 %) välille. Lisäksi erityisesti yrittäjät (59 %) ja johtajat (63 %) kokevat hyvinvointiyhteiskunnan passivoivaksi, kun taas koulutuksen mukaan tarkasteltuna pelkän peruskoulun käyneistä näin ajattelee vain 30 prosenttia. Puoluekanta tuo esiin oikeistoon ja vasemmistoon itsensä lukevien välisen näkemyseron: perussuomalaisen (69 %) ja kokoomuksen (71 %) kannattajat suhtautuvat hyvinvointiyhteiskuntaan kriittisesti, kun taas vasemmistoliiton (14 %), vihreiden (27 %) ja SDP:n (24 %) kannattajista melko harva näkee siinä passivoivia piirteitä.

KUVIO 15. "SUOMALAINEN HYVINVOINTIYHTEISKUNTA PASSIVOI KANSALAISIA" (%)

Myös haastatteluissa nuoret ja keski-ikäiset pohtivat väitettä suomalaisen yhteiskunnan kansalaisia passivoivasta vaikutuksesta. Samoin kuin kyselyssä, valtaosa haastateltavista allekirjoitti väitteen ainakin osin: "Osittain samaa mieltä --- mä perustelen sen sillä, että saattaa passivoitua, kun ihmiset tottuu siihen, että kyllä yhteiskunta huolehtii omistaan" (Marko, haast. 6, keski-ikäiset, kork. koul.). Monet totesivat, että olemme tottuneet ajattelemaan, että yhteiskunta ottaa vastuuta monista asioista: "Ja ehkä niinkin, että me ootetaan jo jotain kuuta tai-vaalta valtiolta meille valmiiksi tuotuna" (Sari, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.).

Väitettä pohdittiin myös sen kautta, mikä on ihmisille sisäsyntyistä ja mitä järjestelmä saa aikaan:

”Synnyttääkö hyvinvointivaltio ihmisiä, jotka olis toisessa yhteiskunnassa aktiivisempia, niin joo, mutta onko se millään tasolla itseisarvoista, et kaikkien pitää tehdä jotain vaan sen takia, että me ei yhdessä huolehdi, niin se on tässä ehkä se isompi arvokysymys”
(Aleksi, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Valtaosa haastateltavista molemmissa ikäryhmissä näkikin asiassa kaksi puolta. Hyvinvointiyhteiskunnalla on todennäköisesti myös passivoivia ominaisuuksia, mutta toisaalta tukirakenteita tarvitaan. Moni perusteli kantaansa sillä, että kaikilla ei ole samoja mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan. Väitteestä eri mieltä olevat korostivat juuri tätä näkökulmaa: *”Ei kukaan päädy elämään sosiaalityöillä, ellei näe muuta vaihtoehtoa, vaihtoehtoja pitää luoda, näköalattomuus pitää saada pois ja niille, jotka tulee huonommista oloista on saatava luotua mahdollisuuksia”* (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Vain harva otti väittämään tyystin toisen kannan ja totesi, että *”tekemättä yhtään mitään ei nyt kuuluisi hirveästi mitään saadakaan loppujen lopuksi, jos ei edes yritä”* (Juuso, haast. 8, nuoret, väh. koul.).

Esitetyt näkemykset osoittavat, että vaikka hyvinvointivaltiota tuetaan periaatteellisella tasolla hyvin voimakkaasti, eri kansalaisryhmissä on myös kriittisiä näkemyksiä järjestelmän toimivuudesta. [Taulukossa 3](#) tarkastelua syvennetään analysoimalla kyselyaineistolla instituutioiden ominaisuuksia kansalaisten osallistamisen ja vaikutusmahdollisuuksien kannalta. Instituutioihin liitetyt ominaisuudet kertovat omalta osaltaan siitä, kuinka sitoutunut instituution arvioidaan olevan kansalaisten etujen ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Kelaa ja työeläkevakuuttajia koskevat arviot ovat lähes identtisiä. Noin puolet kokee, etteivät ne ole kiinnostuneet kansalaisten osallistamisesta. Asia ei ehkä kuulu niiden ydintehtäviin, mutta tällainen mielikuva voi jättää instituutiot kansalaiselle etäiseksi ja heikentää kokemusta niiden sitoutumisesta kansalaisen etuun. Vain noin 30 prosenttia kokee, että Kela ja työeläkevakuuttajat lisäävät tunnetta samassa veneessä olemisesta. Hyvin harva kokee, että ne tarjoavat vaikutusmahdollisuuksia tai ottavat huomioon kansalaismielipiteen.

Erityisesti keski-ikäiset ovat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että Kela ja työeläkevakuuttajat eivät ole kiinnostuneita kansalaisten osallistamisesta. Erinomaisesti toimeentulevat pitävät heikosti toimeentulevia useammin Kelaa toimijana, joka lisää tunnetta samassa veneessä olemisesta. Ikäryhmittäin tarkasteltuna näin kokevat etenkin yli 60-vuotiaat.

TAULUKKO 3. INSTITUUTIOIHIN LIITETTY OSALLISTAMISEEN JA
VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIN KIETOUTUVAT OMINAISUUDET (%)

	KELA	TYÖELÄKE- VAKUUTTAJAT	KIRKKO	KUNTA/ KOTIKUNTA	TIEDOTUS- VÄLINEET	POLIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO	TIEDE JA TUTKIMUS	KANSALAIS- JÄRJESTÖT
LISÄÄ TUNNETTA SAMASSA VENEESSÄ OLEMISESTA	29	30	42	50	30	22	50	69
TARJOAA VAIKUTUS- MAHDOLLISUUKSIA	3	5	36	59	35	45	37	68
OTTAÄ HUOMIOON KANSALAISMIELIPITEEN	7	7	30	50	39	39	20	62
EI OLE KIINNOSTUNUT KANSALAISTEN OSALLISTAMISESTA	51	48	24	26	31	35	27	18

Vaikka kirkko arvioitiin edellä vanhanaikaiseksi ja melko uudistumiskyvyttömäksi ([taulukko 1 s. 58](#)), 42 prosenttia arvioi sen kuitenkin lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta. Kirkon tehtäviin on perinteisesti kuulunut yhteisvastuu. Tulosta voi tulkita siten, että suomalaiset kokevat kirkon sitoutuneen tähän tehtävään, vaikka kirkon yhteiskunnallinen merkitys on heidän mielestään vähentynyt. Lisäksi 36 prosenttia kokee kirkon tarjoavan vaikutusmahdollisuuksia. Kolmekymmentä prosenttia ajattelee kirkon ottavan huomioon kansalaismielipiteen ja neljäsosa arvioi, ettei kirkko ole kiinnostunut kansalaisten osallistamisesta.

Erityisesti hyvin uskonnolliset kansalaiset sekä kristillisdemokraattien ja keskustan kannattajat arvioivat kirkon lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta, ottavan huomioon kansalaismielipiteen ja tarjoavan vaikutusmahdollisuuksia. Keskimääräistä vähemmän näin ajattelevat ne, jotka eivät ole lainkaan uskonnollisia.

Kuntien kannalta rohkaiseva tulos on, että noin puolet vastaajista arvioi kuntien ottavan huomioon kansalaismielipiteen ja lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta, ja yli puolet (59%) ajattelee kuntien tarjoavan vaikutusmahdollisuuksia. Kunnan myönteisiä osallistavia ja kollektiivisia ominaisuuksia korostavat keskimääräistä enemmän alle 30-vuotiaat ja keskustan kannattajat.

Heikosti toimeentulevat, peruskoulun käyneet, perussuomalaisten ja Liike Nytin kannattajat näkevät kunnissa keskimääräistä vähemmän osallistavia puolia.

Kansalaisjärjestöjen osallistavaa luonnetta korostaa noin kaksi kolmasosaa vastaajista. Niiden peruslähtökohtana onkin kansalaisten osallistuminen itseään kiinnostaviin asioihin. Niiden merkitys on yleisesti tunnustettu, sillä ominaisuuksien arviointi ei ole vahvasti sidoksissa taustamuuttujiin.

Taulukossa 3 esitetyt ominaisuudet tulevat liitettyiksi tiedotusvälineisiin varsin tasaisesti. Noin 40 prosenttia kokee median ottavan huomioon kansalaismielipiteen. Muut ominaisuudet -tarjoaa vaikutusmahdollisuuksia, lisää tunnetta samassa veneessä olemisesta ja ei ole kiinnostunut kansalaisten osallistumisesta- jakautuvat hyvin tasaisesti siten, että noin kolmasosa liittää tiedotusvälineisiin kunkin näistä ominaisuuksista.

Nuoret (41 %) ja vihreiden kannattajat (45 %) kokevat muita useammin median lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta. Perussuomalaisten (17 %) ja Liike Nytin (16 %) kannattajista näin kokee vain harva. Myös kansalaismielipiteen huomioonottamiskyvyssä pätee sama puoluekantaan liittyvä jakolinja. Naiset kokevat ylipäättään miehiä jonkin verran useammin median osallistavaksi ja kansalaiset huomioivaksi.

Kansalaisten osallistumisasteen lisääminen ja vaikuttamisväylien tarjoaminen kuuluu poliittisten puolueiden ydintehtäviin. Enemmistö vastaajista ei kuitenkaan koe poliittisen päätöksenteon tarjoavan vaikutusmahdollisuuksia (45 %) tai ottavan huomioon kansalaismielipidettä (39 %), saati lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta (22 %).

Nuoret liittävät näitä ominaisuuksia poliittiseen päätöksentekoon vanhempia ikäryhmiä useammin. Erinomaisesti toimeentulevat ja heikosti toimeentulevat eroavat toisistaan siinä, missä määrin he luottavat poliittisen päätöksenteon huomioivan kansalaisia ja luovan heille vaikutusmahdollisuuksia. Hallitus-oppositio -asema taas määrittää sitä, miten eri puolueiden kannattajat asiaan suhtautuvat: hallituspuolueiden kannattajat ovat arvioissaan positiivisempia kuin oppositiopuolueiden kannattajat.

Tarkastelluista instituutioista vain harvan koetaan laajalti lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta. Esimerkiksi poliittista päätöksentekoa katsotaan leimaavan omien etujen ajaminen ja tavallisten kansalaisten unohtaminen¹⁰⁴. Kokemus omien etujen edistämisestä on ristiriidassa sen kanssa, että institution odotetaan edistävän kansalaisten etua ja hyvinvointia toiminnassaan. Tämä voi heikentää kansalaisen luottamusta siihen, kuinka institution koe-taan sitoutuvan yhteiskunnalliseen rooliinsa.

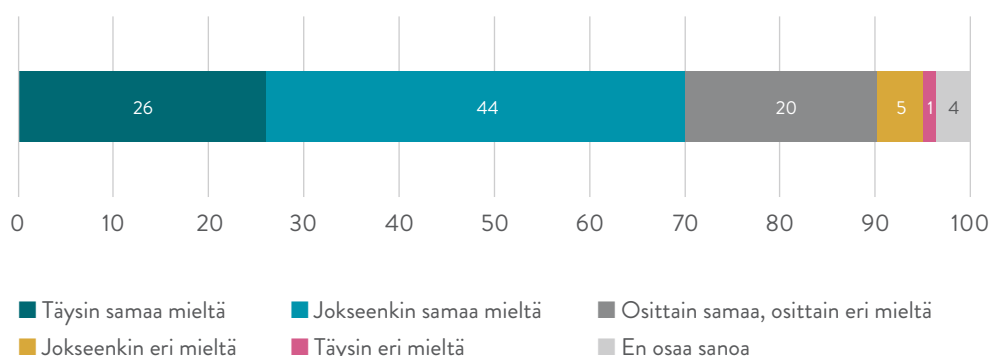
Arvio omien etujen ajamisesta ja äänestäjien unohtamisesta tuodaan esiin myös haastatteluissa: ”Kun on se hienon hieno eläke tuolla eduskunnassa, --- sun loppuelämäsi tulot on turvattu, jos tällaista järjestelmää ei olis, niin ehkä pitäis olla enemmän niitten omien äänestäjien puolella ja ajaa sitten ihan todellisuudessa niitten asiaa” (Niko, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Sukupolvinäkökulmasta omien etujen ajaminen tarkoittaa nuorten mielestä pikemminkin vanhempien ikäryhmien suosimista kuin heidän oman ikäryhmänsä eduista huolehtimista: ”Nythän tehdään päätöksiä tulevien sukupolvien kustannuksella, ajetaan sen isoimman ryhmän asiaa ja valitettavasti nyt se isompi ryhmä on ne vanhemmat ihmiset” (em.).

Aiemmin on havaittu, että vain noin puolet suomalaisista kokee samassa veneessä olemisen yhteiskuntaa luonnehtivaksi piirteeksi¹⁰⁵. Ei siis yllätä, että vastaajat kokevat kyseisen ominaisuuden myös tässä kyselyssä vain harvan instituution erityiseksi vahvuudeksi. Tiede ja tutkimus on poikkeus. Jopa puolet näkee niiden lisäävän tunnetta samassa veneessä olemisesta. Tulokseen voi vaikuttaa osin poikkeusaika, kun maailmanlaajuisista koronaongelmaa on ratkottu tieteellisin keinoin melko onnistuneesti. Tiede on saanut tiedebarometrissä eniten tunnustusta juuri siitä, että se tuo ihmiskunnalle keinoja sairauksien voittamiseen¹⁰⁶. Huomattavaa on, että kokemus siitä, että tiede lisää tunnetta samassa veneessä olemisesta ei ole merkittävästi sidoksissa taustamuuttujiin. Sen sijaan tieteen ja tutkimuksen mielletään harvemmin ottavan kansalaisten mielipidettä huomioon, mikä sopii tieteen riippumattomaan lähtökohtaan.

6.2 SUOMALAISET HALUAVAT KEHITTÄÄ YHTEISKUNTAA YHDESSÄ

Kuviossa 16 tarkastellaan kyselyaineiston valossa kansalaisten roolia hyvinvointiyhteiskunnan kehittämisessä. Noin kaksi kolmasosaa (70 %) suomalaisista ajattelee, että hyvinvointiyhteiskuntaa pitäisi kehittää nykyistä enemmän kansalaisten kanssa yhdessä ideoiden ja suunnitellen. Hyvin harva on väittämän kanssa eri mieltä (6 %). Vaalitutkimuksissa on havaittu, että ehdotukset kansalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen lisäämisestä, kuten kansalaiskeskustelut, kansanäänestykset ja kansalaisaloitteet, saavat kannatusta¹⁰⁷. On luontevaa, että myös hyvinvointiyhteiskuntaa halutaan kehitettävän kansalaisten ideoilla ja vuoropuhelulla.

KUVIO 16. ”HYVINVOINTIYHTEISKUNTA PITÄISI KEHITTÄÄ ENEMMÄN KANSALAISTEN KANSSA YHDESSÄ IDEOIDEN JA SUUNNITELLEN” (%)

Sukupuoli, ikä ja asuinympäristö vaikuttavat näkemyksiin vain vähän. Erot löytyvät sosioekonomisista tekijöistä. Perus-, kansa- tai ammattikoulun käyneet kaipaavat yhteistä kehittämistä selvästi useammin kuin korkeasti koulutetut. Ammattikoulun käyneistä peräti 36 prosenttia on väittämästä täysin samaa mieltä, korkeasti koulutetuista vain 18 prosenttia. Myös toimeentulon taso vaikuttaa. Heikosti toimeentulevat kaipaavat yhdessä ideoimista ja suunnittelua hieman useammin kuin erinomaisesti toimeentulevat.

Tulokset viittaavat siihen, että kansalaisten mukaan ottamista painottavat hieman useammin samat ryhmät, jotka suhtautuivat kriittisimmin hyvinvointiyhteiskunnan kykyyn ottaa kansalaisten tarpeet huomioon (kuviot 16).

Puoluetaustan mukaan innokkaimpia kansalaisten mukaan ottamisessa ovat Liike Nytin (85 %) kannattajat ja muita harvemmin ajatukseen yhtyvät kristillisdemokraattien (60 %) ja kokoomuksen (60 %) kannattajat. Itsensä vasemmalle sijoittavat ovat väittämän kanssa hieman useammin samaa mieltä kuin itsensä oikeistoon sijoittavat. Arvo-orientaatiolla ei ole merkittävää vaikutusta.

Myös haastatteluaineistossa keskusteltiin kansalaisten roolista hyvinvointiyhteiskunnan kehittämisessä. Moni ajatteli, että kansalaisten pitäisi pystyä osallistumaan siihen enemmän. Toisaalta molemmat ikäryhmät huomauttivat, että periaatteessa yhteiskunta tarjoaa jo nyt monia erilaisia osallistumismahdollisuuksia: ”Mun mielestä Suomessa [on] ihan hyvin, kun miettii että meillä on sananvapaus, --- me voidaan äänestää, meillä on mahdollisuus jättää kansalaisaloitteita” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Haastateltavat totesivat, että äänestämistä lukuun ottamatta osallistuminen edellyttää omaa kiinnostusta perehtyä asioihin ja eri vaikuttamiskanaviin: ”Yksilöltä se vaatii aika paljon resursseja ja tietoa siitä, että mistä pääsee vaikuttamaan” (Liisa, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.).

Osa koki tämän nostavan osallistumisen kynnystä, etenkin, jos itsellä ei ole riittävästi tietoa erilaisista osallistumisen tavoista. Erityisesti osa nuorista koki, että heiltä puuttuu tietoa osallistumisen mahdollisuuksista: ”Mä voisin ehkä osallistua, jos olis joku kanava, mutta mä en oikein tiedä mikä se kanava olisi, että olisi mielekäs” (Elina, haast. 1, nuoret, kork. koul.). Nuorille ei ollut lainkaan selvää, millä tavoilla he voisivat osallistua ja vaikuttaa, kuten eräs nuorista toteaa: ”Kun yritin sitä miettiä, niin ei ihan hirveen montaakaan tule mieleen, mihinkä minä täällä asuessani tämän ikäisenä oikein voisin mennä vaikuttamaan” (Krista, haast. 7, nuoret, kork. koul.). Siksi nuoret kokivat, että ihmisille olisi hyvä kertoa lisää erilaisista osallistumisen tavoista. Se auttaisi madaltamaan kynnystä osallistua.

Nuoret kaipasivat erityisesti mahdollisuuksia osallistua oman kunnan ja lähiympäristön kehittämiseen. Moni koki että ”pitäis tulla vielä paremmin kuuluksi” (Laura, haast. 2, nuoret, kork. koul.). He ehdottivat sovelluksia, joilla esimerkiksi kunnan sisäisessä suunnittelussa kysyttäisiin ”suoraan ihmisiltä mitä mieltä on ja kaikki saa sinne viestin laittaa” (Aleksi, haast. 2, nuoret, kork. koul.). Myös keski-ikäisten ryhmissä pidettiin hyvänä kansanäänestystä, jonka kautta lähialueiden kehittämisessä saisi mielipiteensä esille: ”Voitais äänestää jostain kaupungin tietystä jutusta, asukkaat voisi vaikuttaa itse konkreettisesti, sellaista muuten kaipaisi” (Harri, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.). Monissa kunnissa osallistava asukasbudjetointi on jo käytössä¹⁰⁸.

Osa keski-ikäisistä koki, että uudenlaiset osallistumisen tavat olisivat mahdollisuuden lisäksi myös haaste monille kansalaisille. Suomessa on totuttu tietynlaiseen passiivisuuteen, ja vaikuttamisen velvollisuus hoidetaan lähinnä vaaleissa äänestämällä. Uudenlaiset osallistumisen tavat voisivat haastateltavien mukaan herätellä kansalaisia aktiivisuuteen:

”Me ollaan edustuksellinen demokratia eikä mikään Sveitsi, missä pienissä kantooneissa ihmiset kokoontuu keskustoreille ja siellä käydään äänestämässä siitä ja tästä, että samana päivänä hyvin monesta asiasta. Mutta että sähköiset järjestelmät mahdollistaisi kyllä, mikä olisi iso tälli omissa oloissaan siihen totuuteen tuudittautuneelle suomalaiselle kansalle, että asioihin ei sillä tavalla tarvitse ottaa kantaa vaan joka neljäs vuosi hoi-tuu näiden toimielinten puolesta. Mutta jos joutuis äänestämään, vaikka maakunnan asioista --- niin kyllähän se olisi aikamoinen herätys ihmisille, että tässähän pitää oikein alkaa miettimään asioitaan.”

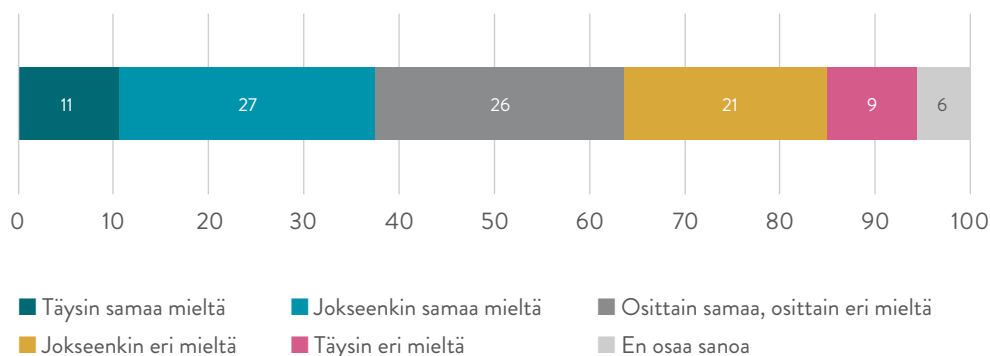
(Juhani, haast. 4, keski-ikäiset, kork. koul.)

Haastateltavat pohtivat uusien äänestyskanavien ohella muitakin tapoja lisätä kansalaisten osallistumista. Molemmat ikäryhmät kokivat vaikuttamisen

läpinäkyvyyden lisäävän osallistumishalukkuutta. Valtaosa haastateltavista kaipasi lisää tietoa siitä, miten äänen antaminen omalle ehdokkaalle on vaikuttanut ja mitä päätöksiä on saatu aikaan. Erityisesti byrokratia ja sen myötä hitaat prosessit koettiin kielteisinä. Vähemmällä byrokratialla ”kansalaiset näkis, että sillä omalla toiminnalla tai aktiivisuudella olis nopeita vaikutuksia” (Kimmo, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Erityisesti nuoret kokivat, että nykyisellään matka kansalaisen aloitteenteosta lopputulokseen on turhan pitkä: ”Se [prosessi] on niin pitkä ja sitten ei ikinä tiedä tuleeko mitään tuloksia” (Eetu, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Ongelman nähtiin koskevan erityisesti äänestämistä, jonka osalta kaivattiin nykyistä enemmän tietoa siitä, mitä asioita oma ehdokas on valituksi tultuaan edistänyt.

Vaikka enemmistö koki vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisen toivottuna, ei toivomus aina realisoidu käyttäytymiseksi. Siksi tutkimuksen kyselyaineistolla selvitettiin, ketkä kaipaavat lisää mahdollisuuksia osallistua. Suomalaisia pyydettiin arvioimaan väittämää ”Minulla on jo riittävästi osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia enkä kaipaa niitä enempää”. Kuten **kuvio 17** osoittaa, noin 40 prosenttia suomalaisista on väittämän kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä ja noin kolmannes jokseenkin tai täysin eri mieltä. Neljännes vastaajista on osittain samaa mieltä, osittain eri mieltä.

KUVIO 17. ”MINULLA ON JO RIITTÄVÄSTI OSALLISTUMIS- JA VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUKSIA ENKÄ KAIPAA NIITÄ ENEMPÄÄ” (%)

Sukupuoli tai asuinpaikka ei vaikuta vastauksiin, mutta ikäryhmien välillä on selviä eroja. Alle 30-vuotiaista väittämän kanssa samaa mieltä on vajaa kolmannes (31 %). Samaa mieltä olevien osuus kasvaa lineaarisesti ikäryhmittäin ja yli 66-vuotiaista väittämän kanssa samaa mieltä on jo lähes puolet (47 %). Ja käänteisesti, keskimääräistä useammin väittämän kanssa eri mieltä ovat juuri alle 30-vuotiaat (39 %). Tulos vastaa ryhmähaastatteluista nousevia kokemuksia. Se osoittaa, että nuoremmat ikäryhmät kaipaavat keskimääräistä enemmän vaikutusmahdollisuuksia.

Myös koulutustausta vaikuttaa. Korkeasti koulutetut (45 %) ovat tyytyväisempiä omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa kuin ammattikoulun (29 %) käyneet. Toimeentulo vaikuttaa näkemyksiin olennaisesti. Erinomaisesti toimeentulevista väittämän kanssa samaa mieltä on puolet (50 %). Heikosti toimeentulevista näin ajattelee vain joka viides (20 %). Tulos osoittaa, että taloudellinen hyvöisaisuus lisää vahvasti tunnetta omista vaikutusmahdollisuuksista ja osallisuudesta, kun taas vaikeudet ja epävarmuudet vaikuttivat käsityksiin heikentävästi.

Puoluetaustan mukaisessa tarkastelussa esiin nousee kahden hyvin erityyppisen puolueen kannattajia. Omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa tyytymättömiä eli väittämän kanssa eri mieltä olevia on keskimääräistä enemmän vasemmistoliiton (41 %) ja perussuomalaisien (42 %) kannattajakunnassa. Osin tulosta selittänee se, että kyselyaineistossa heikosti toimeentulevia on keskimääräistä enemmän juuri näiden puolueiden kannattajissa. Toisaalta näiden puolueiden kannattajakunnissa on ilmennyt myös tyytymättömyyttä demokratian toimivuuteen ja aikaansaannoksiin, mikä on ilmennyt protestointialttiutena ja valmiutena hyväksyä suora, lakejakin rikkova toiminta¹⁰⁹.

Myös haastatteluissa keskusteltiin halusta vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Suuri osa haastateltavista ei kaivannut omalla kohdallaan lisää mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua. Monen kohdalla arjen hektisyys rajoitti ajankäyttöä yleisten asioiden hoitoon: *”Hyvin vähän löytyy sen suhteen aikaa, eikä juuri löydy”* (Pasi, haast. 6, keski-ikäiset, väh. koul.). Elämäntahtia kuvattiin kiireiseksi ja monen oli vaikea irrottaa aikaa yhteiseen hyvään: *”Nyky-yhteiskunnassa on aina ihan hemmetinmoinen kiire, että kuinka monella sitten riittää aikaa niin vaativaan”* (Eetu, haast. 7, nuoret, väh. koul.).

Useat haastateltavat kokivat kuitenkin vaikuttavansa ja osallistuvansa yhteisiin asioihin jollakin areenalla. Yhdistykset, kerhot, hallitukset, järjestö- ja vapaaehtoistyö, somekeskustelut ja ammattiyhdistysliikkeen toimintaan osallistuminen mainittiin esimerkkeinä tavallisimmista vaikuttamisen kanavista. Myös kyselyihin osallistuminen koettiin mielekkääksi vaikuttamisen väyläksi: *”Jos ajatellaan kaikkia näitä kyselyjä, joihin minäkin vastaan --- niin ehkä minä jollain tavalla vaikutan,*

kun minä kerron mielipiteitä sitä kautta” (Minna, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.). Totunnaixin vaikuttamisen tapa monilla oli perinteinen äänestäminen.

Haastatteluissa pohdittiin vaikuttamista myös sukupolvinäkökulmasta vertaamalla alle kolmikymppisten nuorten ja keski-ikäisten halukkuutta hoitaa yhteisiä asioita ja osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Nuorten osalta näkökulmat olivat kahtalaiset. Osa molemmissa ikäryhmissä ajatteli, että nuoret edustavat erityisesti mielipidevaikuttamisen sukupolvea ja he ovat sitä kautta valmiita ja halukkaita vaikuttamaan asioihin. Nuoret arvioivat omaa ikäryhmäänsä juuri tältä kannalta ja totesivat, että ”mielipidevaikuttajia on nuorissa entistä enemmän --- meillä on vielä näkemättä, miten se sitten muuttuu poliittiseksi tahtotilaksi ja vaikuttamiseksi” (Aleksi, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Nuorille vaikuttaminen esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja politiikan seuraaminen somesta onkin ollut muita luontevampaa jo pitkän aikaa¹⁰. Osa nuorista koki, että heidän ikäryhmänsä on yhteiskunnallisesti osallistuvaa verrattuna keski-ikäisiin, vaikka kanavat ovat erilaiset: ”Nuoremmat eivät äänestä yhtä paljon kuin vanhemmat” (Niko, haast. 7, nuoret, väh. koul.). Nuoret arvioivat, että keski-ikäisille ”perinteinen vaikuttamisen järjestelmä on tutumpi, et he osaavat vahvemmin äänestää ja lähtee siihen mukaan” (Miikka, haast. 2, nuoret, kork. koul.).

Keski-ikäiset kommentoivat ikäryhmien ominaispiirteitä samaan tapaan kuin nuoret. He arvioivat ikäryhmien vaikuttamistapojen ja -kanavien eroja seuraavasti:

”Meidän sukupolvi on keskimäärin aika auktoriteettiuskoinen, herrauskoinen, niin vaikuttaminen tapahtuu organisaatioiden kautta. Oli se sitten puolueet, ammattijärjestöt, yhdistykset, tämmöset tavallaan massana vaikuttaminen. Ja osalla taas se, että kun käyn äänestämässä, niin olen vaikuttanut. Kun tän päivän nuorilla se on hyvin suoraviivaista. --- Tänä päivänä nuoret, ne puuttuu epäkohtiin ja hyvin suoraan vaikuttaa, tuo asiat julki, juuri niin kuin valinnoilla millä toimii”

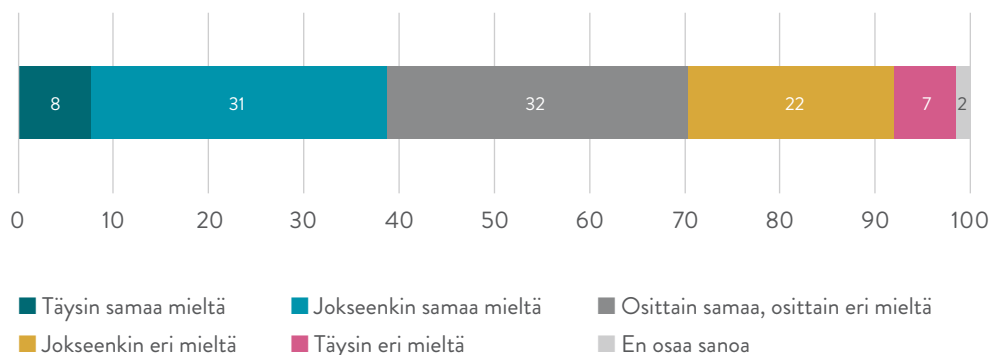
(Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.)

Keski-ikäiset kokivat perinteisen poliittisen vaikuttamisen, äänestämisen, ikäryhmälleen luonteenomaisena, kun taas nuorten vaikuttamisen arvioitiin olevan suorempaa, tapahtuvan eri kanavissa ja toteutuvan erilaisten valintojen, kuten kulutuskäyttäytymisen kautta. Tämä pitääkin paikkansa: mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse, sitä enemmän he nojaavat perinteisen edustuksellisen demokratian ideaaliin. Nuoret sen sijaan painottavat eniten osallistuvaa demokratiaa ja uudenlaisia vaikuttamisen tapoja.¹¹

Osallistumishalukkuutta kehystävät monet tekijät. Halu vaikuttaa, auttaa ihmisiä ja viedä eteenpäin oman yhteiskuntaryhmänsä tavoitteita ovat keskeisimpiä motivaatioita yhteisten asioiden hoitoon kuntavaaleissa¹¹². Kyselyssä tiedusteltiin, toimivatko vastaajat mielellään yhteisten asioiden edistämiseksi, vaikka se veisi aikaa heidän perheeltään, ystäviltään ja harrastuksiltaan (**kuvio 18**). Noin 40 prosenttia ilmoittaa, että yhteisten asioiden parissa toimiminen on sen arvoista, vaikka se nielee vapaa-aikaa. Vajaa kolmasosa (29 %) kokee, että perhe, ystävät ja harrastukset ovat niin tärkeitä, että yhteisten asioiden edistämiseen menevä aika ei voi olla niiltä pois.

Miehet (43 %) ovat naisia (33 %) hieman useammin samaa mieltä väittämästä, mikä voi osin johtua siitä, että naiset käyttävät enemmän aikaa kodista ja lapsista huolehtimiseen¹¹³. Elämänkaareen liittyvä hienoinen ero näkyy siten, että nuoret (46 %) kokevat vähemmän tunnontuskia yhteisten asioiden nielemästä ajasta kuin perhevelvoitteiden voimakkaammin sitomat 31–59-vuotiaat (34 %).

KUVIO 18. ”TOIMIN MIELELLÄNI YHTEISTEN ASIOIDEN EDISTÄMISEKSI, VAIKKA SE VEISIKIN AIKAA PERHEELTÄNI, YSTÄVILTÄNI JA HARRASTUKSILTANI” (%)

Haastatteluissa osallistujat pohtivat niin ikään halukkuutta osallistua yhteisten asioiden hoitoon, vaikka se vie aikaa muulta. Valmiudessa toimia yhteiseksi hyväksi näkyy kyselyä vastaava jako. Osa haastatelluista oli valmis käyttämään aikaansa yhteisten asioiden edistämiseen. Osa puolestaan koki, että vaikka kiinnostusta löytyisi, aikaa on vaikea saada riittämään oman elämän ulkopuolelle: ”Aikahan se on aina mikä on kortilla, mutta periaatteessa haluaisin” (Mika, haast. 3, keski-ikäiset, kork. koul.).

Valtaosa nosti nimenomaan kiireen esteeksi osallistua yhteisten asioiden edistämiseen: ”Kun nykyään on tää kiireellisyyystrendi, että kaikki on hirveen kiireisiä, se kiinnostaa, mutta ei oikein haluu siihen itse --- käyttää aikaa, --- priorisoi sen ajan jonnekin muualle” (Markus, haast. 1, nuoret, kork. koul). Osa haastatelluista puolestaan ilmaisi suoraan, että kyse on heidän omalla kohdallaan viimekädessä pikemminkin kiinnostuksen kuin ajan puutteesta: ”Aikaa kyllä olisi, mutta motivaatiota ei” (Timo, haast. 5, keski-ikäiset, väh. koul.).

Valtaosa piti yhteisten asioiden eteen toimimista kuitenkin arvokkaana ja kannatettavana. Moni edistikin yhteisiä asioita esimerkiksi paikallisten järjestöjen, organisaatioiden hallituksissa toimimisen tai harrastus- ja muun vapaa-ajantoiminnan kautta.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme edellä tarkastelleet kansalaisten suhdetta hyvinvointiyhteiskuntaan ja sen keskeisiin instituutioihin. Tavoitteena oli selvittää, kuinka eri-ikäiset kiinnittyvät instituutioihin, miten he arvioivat niitä ja millainen on heidän suhteensa niihin. Kansalaisten suhdetta instituutioihin tarkasteltiin luottamuksen kautta. Tutkimuksen pääkysymyksiä oli kaksi: Kuinka paljon yhteiskunnan eri instituutioihin ja toimijoihin luotetaan ja mistä luottamus rakentuu? Millä tavoin eri sukupolvien näkemykset eroavat toisistaan?

Vastaamme näihin kysymyksiin tässä osiossa. Aluksi kiteytämme keskeiset instituutioita ja luottamusta koskevat havainnot. Sen jälkeen vedämme yhteen, miltä nuorten näkemykset näyttävät suhteessa muihin ikäryhmiin. Lopuksi pohdimme, mihin tutkimuksen tulosten perusteella tulisi havahtua.

7.1 KOONTI INSTITUUTIOISTA JA LUOTTAMUKSESTA

Tarkastelimme raportissa kansalaisten suhdetta ja luottamusta yhdeksään keskeiseen yhteiskunnan instituutioon: eläketurvaan, sosiaaliturvaan, poliittiseen päätöksentekoon, mediaan, tieteeseen ja tutkimukseen, kirkkoon, kuntaan, kansalaisjärjestöihin sekä perheeseen.

Vahvinta luottamusta nauttivat perhe, tiede ja tutkimus. Kaikki ikäryhmät kokevat perheen turvasatamana, vaikka syntyvyyden lasku ja perheiden moninaistuminen ovat herättäneet keskustelua perhearvojen ja perhekeskisyyden vähentymisestä. Myös luottamus tieteeseen ja tutkimukseen ja niiden arvostus on vahvaa kaikissa ikäryhmissä.

Kansalaisjärjestöt, sosiaaliturva ja eläketurva nauttivat kohtalaista luottamusta. Instituutioiden koettu merkitys vaihtelee ikäryhmien välillä: siinä missä nuoret mieltävät sosiaaliturvan itselleen tärkeäksi, arvioivat he eläketurvaa huomattavasti kriittisemmin.

Mediaan, kirkkoon ja poliittiseen päätöksentekoon luotetaan tarkastelluista instituutioista vähiten. Niitä arvioidaan kaikissa ikäryhmissä kriittisesti.

Seuraavaksi kiteytämme kuhunkin instituutioon liittyvät päähavainnot ja ikäryhmien näkemykset.

ELÄKETURVA

- Luottamus on vahvinta yli 60-vuotiailla, heikompaa alle 45-vuotiaiden keskuudessa.
- Haastatteluissa nuoret ja keski-ikäiset ovat huolissaan eläketurvan tulevaisuudesta. Erityisesti nuorten luottamus eläkejärjestelmään horjuu.
- Valtaosa haastatelluista nuorista uskoo, ettei tule saamaan nykymuotoista eläkettä tai ettei se riitä elämiseen. Moni nuorista säästää ja sijoittaa turvatakseen vanhuuttaan.
- Kuitenkin lähes kaikki pitävät eläketurvaa tärkeänä suomalaisten hyvinvoinnin kannalta.
- Noin kolmasosa kokee eläketurvan merkityksen vahvistuneen yhteiskunnassa, joka viides kokee sen merkityksen heikentyneen. Haastatteluissa vahvistumista perustellaan väestön ikääntymisellä ja eläkeläisten määrän kasvulla.
- Suomalaiset arvioivat työeläkevakuuttajien tuovan ennen kaikkea turvaa. Näin ajattelevat erityisesti eläkeiän saavuttaneet ja erinomaisesti toimeentulevat. Työttömien ja taloudellisesti vaikeassa asemassa olevien joukossa näin ajattelevia on keskimääräistä vähemmän.

SOSIAALITURVA

- Luottamus sosiaaliturvajärjestelmään on vahvempaa kuin luottamus etuusvirkailijoihin.
- Kolmasosa kokee sosiaaliturvan merkityksen yhteiskunnassa vahvistuneen. Minkään muun instituution yhteiskunnallisen merkityksen ei koeta vahvistuneen yhtä selvästi. Naiset painottavat sosiaaliturvan merkitystä hyvinvoinnissa selvästi miehiä useammin.
- Alle 30-vuotiaat korostavat muita ikäryhmiä useammin sosiaaliturvan merkitystä henkilökohtaiselle hyvinvoinnilleen, mikä liittyy esimerkiksi opiskelun tukiin ja ikäryhmän pienituloisuuteen (opintotuki, asumistuki yms.).
- Kela on Suomessa tärkein sosiaaliturvaan liittyvien etuuksien toimeenpanija. Enemmistö suomalaisista pitää Kelaa erityisesti turvaa tuovana, mutta myös tasa-arvoa luovana. Tasa-arvoa korostavat erityisesti nuoret, korkeasti

koulutetut sekä ne, jotka tulevat erinomaisesti toimeen. Huomattavasti harvemmin näin ajattelevat heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat.

- Neljä viidestä kokee, että Kela toimii lähes aina tai usein ihmisen parhaaksi.

POLIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO

- Poliittiseen päätöksentekoon luotetaan tarkastelluista instituutioista vähiten.
- Haastatteluissa heikohko luottamus liitettiin poliittisen keskustelun vastakkainasetteluihin, päättäjien kinasteluun ja lupauksien pettämiseen.
- Nuoret luottavat poliittiseen päätöksentekoon vanhempia ikäryhmiä enemmän ja suhtautuvat siihen myönteisemmin.
- Puoluekanta tuo luottamukseen kaikkein suurimmat erot: perussuomalaisten luottamus on erittäin alhaisella tasolla, vahvinta luottamus on vihreiden ja SDP:n kannattajilla.
- Kaksi viidestä pitää poliittista päätöksentekoa välinpitämättömänä ihmistä kohtaan.
- Vajaa puolet kokee, että poliittinen päätöksenteko tarjoaa vaikutusmahdollisuuksia.
- Vain joka viides ajattelee, että poliittinen päätöksenteko on oikeudenmukaista ja vahvistaa yhteenkuuluvuutta.

TIEDOTUSVÄLINEET

- Tiedotusvälineisiin luotetaan vähemmän kuin moniin muihin instituutioihin.
- Epäluottamus liittyy haastatteluiden perusteella tiedotusvälineiden vallan kasvuun, klikkiuutisten lisääntymiseen ja laadukkaan journalismin vähentymiseen.
- Noin kolmannes kokee tiedotusvälineiden merkityksen vahvistuneen yhteiskunnassa. Niiden vallan kasvua kommentoidaan haastatteluissa kielteisesti.
- Kaksi kolmesta pitää tiedotusvälineitä uudistumiskykyisinä, vain joka neljäs oikeudenmukaisena.
- Noin puolet kokee, että tiedotusvälineet toimivat lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi, mutta reilu 40 prosenttia on asiasta eri mieltä.

- Luottamus ja näkemykset tiedotusvälineistä ovat yhteydessä puoluekantaan. Erityisesti perussuomalaisten suhtautumien on keskimääräistä kriittisempää ja heidän luottamuksensa on keskimääräistä alhaisempaa.

TIEDE JA TUTKIMUS

- Tieteeseen ja tutkimukseen luottavat kaiken ikäiset ja myös tutkijoihin luotetaan vankasti.
- Nuoret ja keski-ikäiset kokevat haastatteluissa tieteen merkityksen vahvistuneen ja arvostuksen nousseen. Korona on todennäköisesti korostanut tieteen roolia ja sen arvostuksen ja yhteiskunnallisen merkityksen koetaan lisääntyneen rahoitusleikkauksista huolimatta.
- Selvä enemmistö pitää tiedettä ja tutkimusta tasa-arvoa luovana, turvallisuutta tuovana, oikeudenmukaisena ja uudistumiskykyisenä. Nuoret pitävät keskimääräistä useammin tiedettä ja tutkimusta tasa-arvoa luovana.
- Lähes kaikki ajattelevat tieteen ja tutkimuksen toimivan lähes aina tai usein ihmisen parhaaksi.
- Noin puolet kokee, että tiede ja tutkimus lisää tunnetta samassa veneessä olemisesta.

KIRKKO

- Erityisesti alle 44-vuotiaiden luottamus kirkkoa kohtaan on alhaisella tasolla. Yli 66-vuotiaat luottavat selvästi keskimääräistä enemmän kirkkoon.
- Muiden tarkasteltujen instituutioiden kohdalla luottamus instituutioon on poikkeuksetta vahvempaa kuin luottamus saman instituution yksilötason toimijoita kohtaan. Kirkko on tässä suhteessa poikkeus, sillä luottamus pappeihin on vahvempaa kuin kirkkoon.
- Nuoret ja keski-ikäiset kokevat haastatteluiden perusteella kirkon yhteiskunnallisen merkityksen kaventuneen ja pitävät kirkkoa vanhakantaisena instituutiona.
- Vain reilu kolmannes suomalaisista pitää kirkkoa tärkeänä suomalaisten hyvinvoinnin kannalta ja vain neljännes oman hyvinvointinsa kannalta. Ikäryhmien välillä on kuitenkin merkittäviä eroja: Alle 30-vuotiaista neljännes pitää kirkkoa suomalaisten hyvinvoinnin kannalta tärkeänä, yli 60-vuotiaista joka toinen.

- Yli kaksi kolmasosaa kokee kirkon merkityksen heikentyneen yhteiskunnassa.
- Kuitenkin kaksi kolmesta ajattelee, että kirkko toimii lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi ja yli 40 prosenttia arvioi, että kirkko lisää tunnetta samassa veneessä olemisesta. Noin kolmanneksen mielestä se myös tarjoaa vaikutusmahdollisuuksia ja ottaa huomioon kansalaismielipiteen.

KUNTA

- Kolmannes katsoo kunnan merkityksen instituutiona vähentyneen, noin puolet arvioi sen pysyneen ennallaan. Haastatteluissa merkityksen heikentymistä perustellaan kunnan roolin kaventumisella sekä sillä, että lisääntyneen muuttoliikkeen johdosta kunnan merkitys identiteetille on heikentynyt.
- Kotikuntaa pidetään ennen kaikkea turvaa tuovana ja yhteenkuuluvuutta vahvistavana. Alle 30-vuotiaat pitävät kuntaa muita ikäryhmiä useammin oikeudenmukaisena ja uudistumiskykyisenä.
- Selvä enemmistö katsoo, että kunta toimii lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi.
- Lähes kaksi kolmesta kokee, että kunta tarjoaa vaikutusmahdollisuuksia, puolet ajattelee, että kunta ottaa huomioon kansalaismielipiteen.

KANSALAI SJÄRJESTÖT

- Nuoret pitävät kansalaisjärjestöjä tasa-arvoa luovina, oikeudenmukaisina, yhteenkuuluvuutta vahvistavina ja uudistumiskykyisinä muita ikäryhmiä useammin.
- Yli 80 prosenttia suomalaisista ajattelee, että kansalaisjärjestöt toimivat lähes aina tai usein ihmisten parhaaksi.
- Useampi kuin kaksi kolmesta ajattelee, että kansalaisjärjestöt lisäävät tunnetta samassa veneessä olemisesta, tarjoavat vaikutusmahdollisuuksia ja ottavat huomioon kansalaismielipiteen. Prosenttiosuudet ovat suurempia kuin minkään muun tarkastellun instituution kohdalla.
- Luottamuksen tasossa ei ole eroja eri ikäryhmien välillä.

PERHE

- Perheinstituutioon luotetaan enemmän kuin mihinkään muuhun instituutioon eli luottamus siihen on selvästi keskimääräistä vahvempaa. Ikäryhmien välillä ei ole eroja.
- Vaihtelua luottamukseen tuo ainoastaan suhde omaan perheeseen: ne, joilla on toimiva suhde omiin perheenjäseniin luottavat siihen enemmän kuin ne, joilla ei ole.
- Lähes kaikki pitävät perheinstituutiota tärkeänä sekä suomalaisten yleiselle että henkilökohtaiselle hyvinvoinnille.
- ViidenNES ajattelee perheen institutionaalisen merkityksen vahvistuneen, neljänNES heikentyneen. Noin puolet ajattelee sen säilyneen ennallaan. Ikäryhmien välillä ei ole eroja.

7.2 NUORET SUHTAUTUVAT INSTITUUTIOIHIN VANHEMPIA MYÖNTEISEMMIN

Tutkimuksen keskeisimpiä kiinnostuksen kohteita on, eroaako alle 30-vuotiaiden nuorten suhtautuminen yhteiskunnan instituutioihin muista ikäryhmistä. Seuraavassa kiteytämme aineistojemme perusteella nuorimman sukupolven näkemyksiä verrattuna muihin ikäryhmiin.

Kyselyaineistossa nuorten ja muiden ikäryhmien luottamus instituutioihin ja toimijoihin on kauttaaltaan melko samanlaista, mutta nuoret luottavat keskimääräistä enemmän Euroopan unioniin, EU-virkamiehiin, poliittisiin päättäjiin ja järjestötoimijoihin. Eläketurvaan ja kirkkoon nuoret puolestaan luottavat keskimääräistä vähemmän, mikä on ymmärrettävää, sillä eläkkeisiin ja kirkkoon liittyvät kysymykset mielletään läheisemmiksi vanhemmalle väestölle. Haastatteluaineiston perusteella nuorten eläketurvaa koskevien asenteiden taustalla on myös luottamuksen horjuminen eläkejärjestelmän tulevaisuuteen. Nuoret suhtautuvat epäluuloisesti siihen, että saavat eläkettä ikääntyessään ja kokevat järjestelmän kohtelevan epäoikeudenmukaisesti eri sukupolvia.

Kyselyaineistossa eläketurvan, kirkon ja kunnan merkitystä painotetaan sekä yleisen että oman hyvinvoinnin kannalta sitä enemmän mitä iäkkäämpi vastaaja on. Nuoret kuitenkin korostavat sosiaaliturvan merkitystä omalle hyvinvoinnilleen enemmän kuin muut ikäryhmät. Lisäksi nuoret kokevat muita harvemmin sosiaaliturvan merkityksen heikentyneen suomalaisessa yhteiskunnassa ja ajattelevat keskimääräistä useammin, että Kela on turvaa ja tasa-arvoa tuova laitos.

Lisäksi nuoret ovat kyselyaineistossa muita harvemmin sitä mieltä, että suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on niin monimutkainen järjestelmä, ettei se vastaa kansalaisen tarpeisiin. He uskovat myös muita useammin, että hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset instituutiot kykenevät ottamaan kansalaisten tarpeet hyvin huomioon suurissa mullistuksissa. Näin ollen nuorista piirtyy sosiaaliturvamyönteinen ja hyvinvointiyhteiskuntaan uskova kuva. Haastatteluaineisto vahvistaa tätä kuvaa. Sen perusteella nuoret pitävät tärkeänä, että hyvinvointiyhteiskunta säilyy myös tulevaisuudessa.

Kaiken kaikkiaan nuoret näkevät monet instituutiot myönteisemmin kuin vanhemmat ikäryhmät. He liittävät niihin kyselyaineistossa keskimääräistä enemmän myönteisiä ominaisuuksia. Nuoret pitävät omaa kotikuntaansa turvaa tuovana ja yhteenkuuluvuutta vahvistavana. He myös kokevat kuntakentän tarjoavan vaikutusmahdollisuuksia ja ottavan huomioon kansalaismielipiteen. Nuoret mieltävät median uudistumiskykyiseksi. Tieteen ja tutkimuksen he kokevat uudistumiskykyisyyden ohella myös oikeudenmukaiseksi ja tasa-arvoa tuovaksi. Heistä kansalaisjärjestöt lisäävät tunnetta samassa veneessä olemisesta, tarjoavat vaikutusmahdollisuuksia ja ottavat huomioon kansalaismielipiteen. Vaikka nuoret ajattelevat keskimääräistä useammin poliittisen päätöksenteon tarjoavan vaikutusmahdollisuuksia, he silti kokevat, ettei heillä itsellään ole riittävästi osallistumismahdollisuuksia. Haastatteluissa nuoret kaipasivat lisää osallistumisen keinoja ja tietoa erilaisista vaikuttamisen väylistä.

Kokonaisuutena nuoret vaikuttavat olevan kauttaaltaan keskimääräistä myönteisempiä hyvinvointiyhteiskuntaa ja sen instituutioita kohtaan. Selityksiä voi hakea eri suunnista. Selittääkö tuloksia kenties se, että nuoret eivät ole samalla tavoin kyynistyneitä kuin vanhemmat ikäryhmät tai kartuttaneet sellaista elämänkokemusta, jossa olisi kertynyt kokemuksia hyvinvointiyhteiskunnan ja instituutioiden heikkouksista? Vai onko kyse siitä, että nuoret muodostavat aidosti varttuneempia myönteisemmän sukupolven, joka kokee hyvinvointiyhteiskunnan läheisemmäksi ja paremmin toimivaksi kuin vanhemmat sukupolvet? Tuoreissa selvityksissä on havaittu, että alle 30-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten usko omaan tulevaisuuteen on alentunut selvästi¹¹⁴. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että nuoret mieltävät hyvinvointiyhteiskunnan turvan lähteeksi, josta halutaan pitää kiinni. Nuorten vahva tuki hyvinvointiyhteiskunnalle ja siihen liittyvät perustelut herättävät kiinnostavia kysymyksiä jatkotutkimuksille.

7.3 LUOTTAMUSTA LUNASTAMASSA – MIHIN TULISI HAVAHTUA?

Luottamus on keskeistä hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyvylle ja tulevaisuudelle. Tutkimuksen perusteella suomalaisilla on luottamusta yhteiskunnan instituutioihin, mutta esiin nousee myös signaaleja, jotka voimistuessaan voivat horjuttaa luottamusta ja yhteiskunnan vakautta. Seuraavaksi tiivistämme, mihin tutkimuksen perusteella tulisi kiinnittää huomiota.

1. INSTITUUTIOITA PIDETÄÄN UUDISTUMISKYVYTTÖMINÄ

Vaikka suomalaisten luottamus instituutioita kohtaan on keskimäärin vahva, tutkimustuloksista on luettavissa myös huolestuttavia signaaleja.

Ensinnäkin yhteiskunnan keskeiset instituutiot kohtaavat suuria muutoksia, jotka liittyvät esimerkiksi väestön ikääntymiseen, huoltosuhteeseen ja ilmastomuutokseen. Vain noin kolmasosa suomalaisista uskoo hyvinvointiyhteiskunnan keskeisten instituutioiden kykenevän ottamaan kansalaisten tarpeet hyvin huomioon muutoksissa.

Kansalaisten mielestä instituutioita vaivaa uudistumiskyvyttömyys. Enemmistö arvioi, että tarkastelluista instituutioista vain media, tiede ja tutkimus sekä kansalaisjärjestöt ovat uudistumiskykyisiä. Myös viesti instituutioiden oikeudenmukaisuudesta tai pikemminkin sen puutteesta on hätkähdyttävä. Alle puolet pitää esimerkiksi Kelaa tai työeläkevakuuttajia oikeudenmukaisina. Poliittisen päätöksenteon oikeudenmukaisuuteen uskoo alle viidennes. ”Puhtaat paperit” oikeudenmukaisuudesta saa vain tiede ja tutkimus. Oikeudenmukaisuutta voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä instituutioiden ja viranomaistahojen luottamusta rakentavista tekijöistä.

Vahvistuva käsitys epäoikeudenmukaisuudesta voi horjuttaa luottamusta. Samoin kokemus uudistumiskyvyttömyydestä kertoo epäuskosta instituutioiden kykyyn vastata yhteiskunnan olennaisiin muutoksiin. Vuosikymmenten, jopa vuosisatojen aikana kehittyneet instituutiot uudistuvat hitaasti. Tämä voi vahvistaa kokemusta koko yhteiskunnasta jäykkänä ja byrokraattisena, jonka on vaikea reagoida esimerkiksi äkillisiä toimenpiteitä vaativissa kriiseissä. Instituutioiden on kuitenkin havahduttava olennaisiin muutoksiin. Yhteiskuntien kehittyessä ja muuttuessa myös kansalaisten tarpeet ja toiveet ovat liikkeessä. Elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan elinehto on se, että myös instituutiot pystyvät mukautumaan muuttuviin olosuhteisiin.

2. HEIKOMPAA LUOTTAMUSTA NAUTTIVIENT INSTITUUTIOIDEN KANNATTAA HAVAHTUA

Suomalaisten suhtautuminen instituutioihin henkii paitsi korkeaa luottamusta, myös tervettä epäilystä. Instituutioihin ei luoteta sokeasti. Kokemus vanhakantaisuudesta tai epäoikeudenmukaisuudesta tunnistetaan ja tuodaan esille, mikä on toimivan demokratian merkki.

Kaikkiin instituutioihin ei luoteta yhtä vahvasti. Eniten luotetaan perheeseen, jonka keskeisestä asemasta kertoo se, että luottamus on vahvaa iästä, asuinpaikasta tai koulutustaustasta riippumatta. Perhe on siten pitänyt pintansa, vaikka perhesuhteet ovat moninaistuneet ja on keskusteltu perhearvojen heikentymisestä. Luottamus on vahvaa myös tieteeseen ja tutkimukseen, koulutusjärjestelmään sekä turvallisuutta ylläpitäviin instituutioihin.

Heikoimmin luotetaan poliittiseen päätöksentekoon, kirkkoon ja mediaan. Heikko luottamus poliittisen päätöksentekoon yhdistyy haastattelujen perusteella poliitikkojen kinasteluun ja kärjekkyYTEEN, päätöksenteon epäsystemaattisuuteen ja kokemukseen, että poliitikot pettävät lupauksia.

Kirkkoon kohdistuva heikko luottamus liittyy instituution vanhakantaisuuteen ja yhteiskunnallisen merkityksen vähentymiseen. Median heikkoon luottamukseen yhdistyvät arviot niiden vallan kasvusta ja klikkiuutisten lisääntymisestä laadun kustannuksella. Myös kuntaan kohdistuva luottamus jää muita tarkasteltuja instituutioita heikommaksi.

Luottamuksen vahvistamiseksi instituutioiden on syytä etsiä uusia tapoja luoda suhde kansalaisiin. Esimerkiksi kuntien kannalta keskeistä on, miten ne pystyvät herättämään uutta kiinnostusta ja kertomaan roolistaan tehtävien muuttuessa. Tämä tutkimus ohjaa kuntia tarttumaan kansalaisten yhteisöllisyyden tarpeeseen.

Oleellista on, kuinka heikon luottamuksen instituutiot reagoivat saamaansa palautteeseen. Löytääkö esimerkiksi kirkko uusia tapoja olla merkityksellinen maallistuneessa yhteiskunnassa ja onnistuuko se puhuttelevaan myös nuoria sukupolvia?

3. NUORET LUOTTAVAT HYVINVOINTIYHTEISKUNTAAN, MUTTA KANTAVAT HUOLTA JATKOSTA

Suomalaisen yhteiskunnan ja sen instituutioiden tulevaisuuden kannalta on kiinnostavaa, että nuoret antavat jopa vanhempia ikäryhmiä vahvemman tuen hyvinvointiyhteiskunnalle. He myös uskovat muita ikäryhmiä useammin hyvinvointiyhteiskunnan vastaavan kansalaisten tarpeisiin.

Vahvasta kannatuksesta huolimatta nuorten luottamus joitakin instituutioita kohtaan on selvästi heikompaa. Haastatteluaineistossa erityisesti nuoret, mutta myös keski-ikäiset epäilevät eläkejärjestelmän kestävyyskykyä. Nuoret eivät luota siihen, että nykyisenkaltaisen eläkejärjestelmä säilyy tulevaisuudessa: valtaosa haastatelluista nuorista arvioi, ettei saa nykymuotoista eläkettä tai ettei tuleva eläke riitä elämiseen. Myös nuorten luottamus kirkkoon on muita heikompaa.

Instituutiot tarvitsevat eri-ikäisten kansalaisten luottamuksen ylläpitääkseen yhteiskunnallista asemaansa.

Esimerkiksi nuorten horjuva luottamus eläkejärjestelmään tarkoittaa jo nyt, että nuoret kehittelevät tai ainakin pohtivat yksilöllisiä ratkaisuja vanhuuden turvaamiseksi. Haastatteluissa ilmeni, että nuoret arvioivat eläkejärjestelmän olevan jatkuvassa muutoksessa, eikä tulevasta tiedetä. Tämän perusteella voidaan kysyä, miten järjestelmien muutoksista kerrotaan nuorille, millaisia vaikutelmia julkisesta keskustelusta syntyy ja muuttuvatko näkemykset iän karttuessa. Kyse on kansalaisten tiedontasosta ja sillä on yleisempi yhteys siihen, miten luotettavaksi ja oikeudenmukaiseksi hyvinvointiyhteiskunta koetaan.

Haastatteluissa erityisesti nuoret kantavat huolta siitä, että hyvinvointiyhteiskunta ”hukataan”, menetetään se yhteinen hyvä, joka on onnistuttu rakentamaan. Erityisesti nuoret toivovat, että hyvinvointiyhteiskunta säilyy tulevaisuudessa. Tämä on ymmärrettävää ajatellen havaintoja nuorten tulevaisuususkon vähentymisestä¹¹⁵. Nuoret mieltänevät hyvinvointiyhteiskunnan turvan lähteeksi, josta halutaan pitää kiinni. Näyttääkin siltä, että hyvinvointiyhteiskuntaa ylläpitävät arvot eivät ole sukupolvien vaihtuessa rapautumassa, vaan niillä on ylisukupolvista jatkuvuutta. Nuorten kiinnostus ja huoli hyvinvointiyhteiskunnan jatkosta ei tue stereotyyppisiä mielikuvia, joiden mukaan nuoriso olisi pilalla¹¹⁶ tai ei olisi kiinnostunut yhteisistä asioista. Päinvastoin, nuoret eivät ole todellisuudesta vieraantuneita ja ovat kiinnostuneita järjestelmän tulevaisuudesta. Siksi nuorille on taattava paremmat väylät olla mukana myös hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa.

4. VAIKUTTAMISHALUJA ON, MUTTA VÄYLIÄ EI TUNNETA

Haastatteluista ilmeni, että olemassa olevia vaikuttamisen väyliä ei tunneta riittävästi. Nuoret toivoivat haastatteluissa lisää väyliä vaikuttaa ja lisää tietoa niistä. Myös kyselyaineisto osoittaa, että esimerkiksi heikosti toimeentulevat ja vähemmän koulutetut kokevat, ettei heillä ole riittävästi osallistumismahdollisuuksia ja keinoja vaikuttaa yhteiskunnan kehittämiseen.

Avoimeksi jää, missä määrin kyse on mahdollisuuksien puutteesta ja missä määrin siitä, että erilaisista osallistumisen tavoista ei ole riittävästi

tietoa. Kokemus heikoista vaikutusmahdollisuuksista voi kytkeytyä myös järjestelmän monimutkaisuuteen. Tutkimuksemme perusteella vajaa puolet kansalaisista kokee hyvinvointiyhteiskunnan niin monimutkaiseksi, ettei se vastaa kansalaisen tarpeisiin. Vajaa puolet arvioi myös hyvinvointiyhteiskunnan passivoivan kansalaisia.

Kansalaisten osallisuus on tärkeää tasa-arvon edistämiseksi ja jakolinjojen ehkäisemiseksi¹¹⁷. Siksi eri väestöryhmien tietotasoa vaikuttamisen ja osallistumisen väylistä ja käytännöistä on syytä vahvistaa. Esimerkiksi nuorten alhainen äänestysaktiivisuus, äänestämisen eriytyminen ja heikko kiinnostus poliittiseen päätöksentekoon ovat herättäneet huolta¹¹⁸. Siksi on myönteistä, että nuorilla on tulostemme perusteella halua osallistua. Nuorten viestien kuuleminen on eduksi, kun halutaan kehittää entistä monipuolisempia ja nuorille ikäryhmille luonteenomaisia vaikuttamisen kanavia.

5. NUORET JA KESKI-ikäiset epäilevät toistensa valveutuneisuutta

Tässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten ja keski-ikäisten arvioita toisistaan. Ikäryhmät epäilevät toistensa yhteiskunnallista valveutuneisuutta. Keski-ikäisistä keskimääräistä useampi suhtautuu epäillen ajatukseen nuorista tutkitun tiedon käyttäjinä. Nuoret puolestaan pitävät omaa ikäryhmäänsä muita useammin valveutuneina tutkitun tiedon käyttäjinä ja epäilevät keski-ikäisten kykyä.

Keski-ikäisistä ja heitä vanhemmista monet ajattelevat, että nuoret seuraavat vain pinnallisesti kotimaan ja maailman tapahtumia. Nuoret itse eivät yhdistä ikäryhmäänsä pinnallisuutta. Eri-ikäiset siis epäilevät toistensa kykyä tiedonkäyttäjinä ja arvioivat myös toisen ikäryhmän seuraavan maailman tapahtumia heikosti.

Nuoret ja keski-ikäiset voivat todellisuudessa olla näiltä osin lähempänä toisiaan kuin he mielikuviansa perusteella olettavat. Luulot ja perusteeton ikäryhmien leimaaminen voivat heijastua myös julkiseen keskusteluun, asenteisiin ja keskinäiseen arvostukseen. Tämän tutkimuksen perusteella sukupolvien yhteistä ymmärrystä on varaa parantaa.

6. Väestöryhmien väliset luottamuserot ovat riski hyvinvointiyhteiskunnalle

Luottamuksessa instituutioihin on väestöryhmien välisiä eroja. Naiset luottavat miehiä enemmän useimpiin yhteiskunnan instituutioihin. Hyvin toimeentulevilla ja korkeasti koulutetuilla on yleisesti korkeampi luottamus instituutioihin. Heikosti toimeentulevat, vähemmän koulutetut ja perussuomalaisten

kannattajat luottavat puolestaan keskimääräistä vähemmän. He myös kokevat muita harvemmin, että instituutiot toimivat ihmisten parhaaksi.

Vaikka kaupungin ja maaseudun välisistä jännitteistä on puhuttu paljon, ne eivät tulostemme valossa näy luottamuseroina. Kaupungeissa asuvien ja maaseudulla tai kuntataajamissa asuvien välillä on vain pieniä eroja luottamuksessa EU-virkamiehiin, tutkijoihin ja toimittajiin sekä suhtautumisessa yleisemmin hyvinvointiyhteiskuntaan ja sen instituutioihin.

Luottamuskuilujen ehkäisemiseksi on tärkeää tunnistaa ne ryhmät, joiden suhteessa hyvinvointiyhteiskunnan instituutioihin on säröjä. Tätä korostetaan myös tuoreessa OECD:n luottamusta koskevassa raportissa¹¹⁹. Tutkimuksemme perusteella yksilön taloudellinen asema heijastuu selvästi luottamukseen ja kokemukseen hyvinvointiyhteiskunnasta ja sen instituutioista. Siksi tasaisesta tulonjaosta ja koulutuksen tasa-arvosta huolehtiminen ovat keinoja vahvistaa luottamusta¹²⁰. Yhteiskunnan vakauden ja ihmisten yhteenkuuluvuuden ylläpitämiseksi on olennaista, että väestöryhmien väliset kuilut eivät kasva ja ihmisillä on mahdollisuuksia parantaa asemaansa.

7. POLARISOITUMINEN JA ILMAPIIRIN

KÄRJISTYMINEN KYLLÄSTYTTÄVÄT KAIKKIA

Haastatteluaineisto nostaa esiin huolestuttavia havaintoja keskustelukulttuurista ja yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Vaikka polarisoitumisesta ja kärjekkäästä keskustelutavasta on puhuttu vuosia, kansalaisten huoli on nyt akuutti. Kaikki haastatteluryhmät ikään tai koulutustaustaan katsomatta toivat spontaanisti esiin ilmapiirin kärjistymisen. Vastakkainasettelu ja kärjekkyyks turhauttavat ja kyllästyttävät selvästi sekä nuoria että keski-ikäisiä.

Piirre liitetään myös poliittisen päätöksentekoon ja keskusteluun, jonka katsotaan vaikuttavan yleisesti yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja luottamukseen. Vastakkainasettelut vähentävät yleisesti kansalaisten kiinnostusta päätöksentekoa ja osallistumista kohtaan. Voimistuessaan vastakkainasettelu voi myös etäännyttää väestöryhmiä toisistaan, vähentää vuoropuhelua ja heikentää ihmisten kiinnittymistä yhteiskuntaan. Tällainen kehitys voisi luoda otollista maaperää esimerkiksi demokratian ja kansalaisoikeuksien vastaisten liikkeiden nousulle. Kansainväliset uutiset kertovat varoittavaa esimerkkiä yhteiskunnista, joissa luottamus horjuu ja demokratia voi huonosti. Siksi on pidettävä huolta siitä, ettei eriytyminen kasva liiaksi ja horjuta luottamusta yhteiskunnan instituutioihin.

8. INSTITUUTIOIDEN ON HOIDETTAVA TEHTÄVÄNSÄ MYÖS POIKKEUSOLOISSA

Koronavirusepidemia on haastanut hyvinvointiyhteiskunnan instituutioiden toimintakykyä ja luotettavuutta. Tutkimuksemme osoittaa, että luottamus toisiin ihmisiin ja instituutioihin oli mittausajankohtana (lokakuu 2020 – maaliskuu 2021) pääosin säilynyt. Suomen koetaan selviävän kriisistä suhteellisen hyvin.

Korona-ajan päätöksentekoa moititaan kuitenkin hitaaksi, ja kritiikkiä annetaan poliittisille ja hallinnollisille instituutioille työn huonosta keskinäisestä koordinaatiosta. Korona on kurittanut erityisesti nuoria, ja on ymmärrettävää, että haastatteluissa nuoret antavat selkeää kielteistä palautetta päättäjille.

Kritiikki kohdistuu nimenomaan päätöksenteon tempoilevuuteen ja epäsystemaattisuuteen, ei rajoituksiin sinällään. Aineistojemme perusteella suomalaiset kannattavat tehtyjä rajoituksia ja ovat tuohtuneita siitä, ettei niitä ole saatu voimaan aiemmin. Iso kuva kertoo kuitenkin suomalaisten lojaalisuudesta kansallisia ratkaisuja kohtaan ja yleisestä luottamuksesta instituutioihin.

Luottamusta ei kuitenkaan ole varaa hukata. Poikkeustilanteista on opittava ja parannettava ennakkointia sekä instituutioiden välistä yhteistyötä ja työnjakoa vastaavien kriisien varalta¹²¹. Yhteiskunnan instituutioiden on toimittava myös äkillisissä muutostilanteissa ja kyettävä ylläpitämään kansalaisten luottamusta paitsi instituutioiden toimintakykyyn myös päätösten johdonmukaisuuteen.

LOPPUVIITTEET

- 1 Lehto 2020, 52–55; Whiteley 2000; Bjornskov 2018; Putnam 1993; Delhey & New-
ton 2003.
- 2 ks. esim. Bäck 2011, 2016, 2019; Beck & Kestilä-Kekkonen 2019.
- 3 Zmerli 2012.
- 4 ks. esim. Kestilä-Kekkonen & Korvela 2019; Pajusola 2019; Yle 2019a.
- 5 Pew Research Center 2021.
- 6 Yle 2021a.
- 7 Strandberg 2019.
- 8 ks. Mattila ja Sundberg 2012.
- 9 ks. Söderlund 2019.
- 10 ks. esim. Warren 2017; Korvela & Vento 2021.
- 11 Lehto 2020.
- 12 Saari 2020.
- 13 Erikson 1993; Nussbaum & Sen 1993.
- 14 Allardt 1989.
- 15 Allardt 1993.
- 16 mt.
- 17 mt.
- 18 Van der Meer & Dekker 2011.
- 19 ks. esim. Bäck & Kestilä-Kekkonen 2019; Kouvo 2014; Bäck ym. 2016; Korvela &
Vento 2021.
- 20 Bäck & Kestilä-Kekkonen 2019, 11.
- 21 esim. Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016; Van der Meer 2017.
- 22 ks. esim. Mattila & Sänkiäho 2005; Haavisto 2019a.
- 23 ks. esim. Komu & Hellsten 2010; OECD 2021.
- 24 ks. esim. KAKS 2019.
- 25 Miettinen 2015; Rotkirch ym. 2017.
- 26 Kiljunen 2019.
- 27 Takala 2015; Palomäki ym. 2020.
- 28 ks. esim. Komu & Hellsten 2010.
- 29 ks. esim. Sivonen & Saarinen 2018; Matikainen 2020.
- 30 Jallinoja & Väliaverronen 2021.
- 31 Easton 1975.
- 32 ks. van der Meer & Dekker 2011.
- 33 mt.

34 Kasperson ym. 1992; van der Meer 2010; van der Meer & Dekker 2011.
 35 ks. mt.
 36 ks. mt.
 37 Seppänen-Järvelä ym. 2019.
 38 Greene 2007; Seppänen-Järvelä ym. 2019.
 39 Creswell & Plano Clark 2011.
 40 Seppänen-Järvelä ym. 2019.
 41 Archibald ym. 2015.
 42 ks. myös Simonen ym. 2021.
 43 ks. mt.
 44 ks. myös mt.
 45 Haavisto 2019a; Kiljunen 2019.
 46 Kiljunen 2019.
 47 Palomäki ym. 2020.
 48 Simonen ym. 2021.
 49 ks. esim. Bäck, Kestilä-Kekkonen & Söderlund 2016.
 50 Matikainen, Ojala, Horowitz & Jääsaari 2020.
 51 Simonen, Heikkilä & Westinen 2021, 81–83.
 52 Haavisto 2019b.
 53 OECD 20201.
 54 ks. esim. Mattila & Sänkiaho 2005; Bäck & Kestilä-Kekkonen 2008; Bäck ym. 2016.
 55 ks. Paloheimo & Wiberg 1997.
 56 ks. Karv & Raunio 2019.
 57 ks. Westinen ym. 2020.
 58 ks. Suuronen ym. 2020.
 59 ks. Ruostetsaari 2013.
 60 ks. Westinen 2015.
 61 vrt. OECD 2021.
 62 ks. esim. Yle 2017; 2020.
 63 ks. Simonen ym. 2021.
 64 ks. Paloheimo 2008; Ruostetsaari 2013; Pitkänen & Westinen 2018a.
 65 ks. Lahtinen 2006.
 66 Pitkänen & Westinen 2018.
 67 OECD 2021; Zitting 2021; Harisalo & Miettinen 2010.
 68 Kouvo 2014.
 69 ks. esim. Heikkilä 2019.
 70 ks. esim. Mickelsson 2007; Paloheimo 2008.

71 ks. esim. Bäck 2019.
 72 Taloustutkimus 2021.
 73 Yle 2021b.
 74 Jallinoja & Väliaverronen 2021.
 75 van der Meer & Dekker 2011.
 76 ks. Putnam 2000; Delhey ja Newton 2003; vrt. Rothstein & Usaner 2005, 108.
 77 ks. van der Meer & Dekker 2011.
 78 EVA 2021.
 79 ks. esim. Paloheimo 2006; Westinen 2015.
 80 Hanley 2008.
 81 Lehto 2020.
 82 Haikkola & Myllyniemi 2020.
 83 Borg 2012.
 84 THL 2021.
 85 Mäkinen ja Räsänen 2017.
 86 ks. Borg 2009; Grönlund 2009.
 87 Westinen 2015; Westinen ym. 2016; Suuronen ym. 2020.
 88 ks. Simonen ym. 2021
 89 ks. esim. Kirkon tutkimuskeskus 2019.
 90 Pitkänen & Westinen 2018b.
 91 Salomäki 2020, 8.
 92 Pitkänen 2016.
 93 ks. myös Pitkänen & Westinen 2018a.
 94 ks. mt.
 95 OECD 2021.
 96 ks. esim. STM 2014.
 97 Palomäki ym. 2020.
 98 ks. esim. Miettinen 2015; Rotkirch ym. 2017.
 99 ks. esim. OECD 2021; Koivisto ym. 2019; STM 2014.
 100 van der Meer & Dekker 2011; Zitting 2021; OECD 2021.
 101 OECD 2021.
 102 ks. esim. Sanandaji & Apunen 2019.
 103 ks. esim. Borg 2012.
 104 Grönlund & Kestilä-Kekkonen 2015.
 105 Saari 2015.
 106 Kiljunen 2019.
 107 ks. esim. Bengtsson & Christensen 2012; Christensen ym. 2016.

- 108 ks. esim. Kopomaa & Salin 2018; Yle 2020.
109 ks. Pitkänen & Westinen 2016, 23–29.
110 ks. Strandberg 2012.
111 Bengtsson & Christensen 2012.
112 Kestilä-Kekkonen ym. 2018.
113 THL 2020.
114 Kurronen 2021.
115 Kurronen 2021.
116 ks. esim. Yle 2019b.
117 ks. esim. STM 2014; Hyssälä & Backman 2018
118 Borg 2009; Grönlund 2009.
119 OECD 2021; Zitting 2021.
120 Hyssälä & Backman 2018
121 Jutila 2020.

LÄHTEET

Allardt, Erik (1993) Having, loving, being. An alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.) *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press, 88–94.

Archibald, Mandy & Radil, Amanda & Zhang, Xiaozhou & Hanson, William (2015) Current mixed methods practices in qualitative research: A content analysis of leading journals. *International Journal of Qualitative Methods* 14:2, 255–274.

Bengtsson, Åsa & Christensen, Henrik Serup (2012) Medborgarnas förväntningar på politiskt beslutsfattande. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki, oikeusministeriö, 240–254.

Bjørnskov, Christian (2018) Social Trust and Economic Growth. Teoksessa Uslander, Eric (toim.) *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*. Oxford: Oxford University Press, 535–555.

Borg, Sami (2009) Nuorten poliittinen osallistuminen. Teoksessa Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampere: Tampere University Press, 149–174.

Borg, Sami (2012) Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki, oikeusministeriö, 240–254.

Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen Elina (2008) *Social Capital and Political Trust in Finland: An Individual-Level Assessment*. Scandinavian Political Studies 32:2, 171–194.

Bäck, Maria (2011) *Socialt kapital och politiskt deltagande i Europa*. Väitöskirja. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Bäck, Maria (2019) Sosiaalisen luottamuksen merkitys ja yhteys poliittiseen luottamukseen. Teoksessa Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki: valtiovarainministeriö, 80–97.

Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (2019) Johdanto. Teoksessa Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki: valtiovarainministeriö, 10–16.

Bäck, Maria, Kestilä-Kekkonen, Elina & Söderlund, Peter (2016) Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät. Teoksessa Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: oikeusministeriö, 379–397.

- Christensen, Henrik Serup & Karjalainen, Maija & Setälä, Maija (2016) Kansalaisaloite poliittisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: oikeusministeriö, 435–455.
- Creswell, John & Plano Clark, Vicki (2011) *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. London: Sage.
- Delhey, Jan & Newton, Kenneth (2003) Who Trusts? The Origins of Trust in Seven Societies. *European Societies* 5:2, 93–137.
- Easton, David (1975) A re-assessment of the concept of political support. *British Journal of Political Science* 5:4, 435–457.
- EVA (2021), EVAn arvopankki. “Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoisen.”. <https://arvopankki.eva.fi/perusnakyma.php?q=175>.
- Erikson, Robert (1993) Description of Inequality: The Swedish approach to welfare research. Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Martya (toim.) *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press.
- Greene, Jennifer (2007) *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Grönlund, Kimmo (2009) Poliittinen tietämys. Teoksessa Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampere: Tampere University Press, 175–205.
- Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina (2015) *Eduskuntavaalitutkimus 2015 [sähköinen tietoaaineisto]*. Versio 3.0 (2020-11-29). Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>.
- Haavisto, Ilkka (2019a) *Politiikan pudotus. Valtioon luotetaan, mutta poliittisia toimijoita epäillään*. EVA arvio, nro. 15.
- Haavisto, Ilkka (2019b) Suomalaisten EU-myönteisyys huipussaan. EVA. <https://www.eva.fi/blog/2019/05/09/suomalaisten-eu-myonteisyys-huipussaan/>.
- Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami (2020) *Hyvää työtä. Nuorisobarometri 2019*. Nuoristotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki.
- Hanley, David (2008), *Beyond the Nation State. Parties in the Era of European Integration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio (2010) *Luottamus – pääomien pääoma*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Heikkilä, Tiina (2019) *Työelämän trendi on polarisaatio, ei yleinen prekarisaatio*. Alusta - Tampereen yliopiston verkkojulkaisu 16.1.2019. <https://www.tuni.fi/alustalehti/2019/01/16/tyoelaman-trendi-on-polarisaatio-ei-yleinen-prekarisaatio/>.

Hyssälä, Liisa & Backman, Jouni (2018) *Kansanvallan peruskorjaus. Kaikki voimavarat käyttöön*. Sitra työpaperi.

Jallinoja, Pia & Väliverronen, Esa (2021) Suomalaisten luottamus instituutioihin ja asiantuntijoihin COVID19-pandemiassa. *Media & viestintä* 44:1, 1–24.

Jutila, Karina (2020) Miten politiikat ovat pärjänneet koronavaikeuksissa? – Kokemus ei takaa menestystä jos henkilökohtaiset ominaisuudet eivät riitä. *Kanava* 4/2020.

Kaspersson, Roger, Golding, Dominic & Tuler, Seth (1992) Social distrust as a factor in siting hazardous facilities and communicating risks. *Journal of Social Issues* 48:4, 161–187.

Karv, Thomas & Raunio, Tapio (2019) Luottamus Euroopan unioniin. Teoksessa Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki: valtiovarainministeriö, 218–238.

Kestilä-Kekkonen & Söderlund, Peter (2016) Political Trust, Individual-level Characteristics and Institutional Performance: Evidence From Finland, 2004–13. *Scandinavian Political Studies* 39:2, 138–160.

Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (2019) Demokratian kriisi – vai puolueiden? *Politiikasta-lehti*. <https://politiikasta.fi/demokratian-kriisi-vai-puolueiden/>. Viitattu 17.6.2021.

Kestilä-Kekkonen, Elina & Sipilä, Josefin & Borg, Sami & Tiihonen, Aino & Wass, Hanna (2018) *Kuntademokratiaindikaattorit 2017*. Helsinki: oikeusministeriö.

Kiljunen, Pentti (2019) *Tiedebarometri 2019. Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellistekniseen kehitykseen*. Tieteen tiedotus ry, 39.

Kirkon tutkimuskeskus (2019) *Nuorten aikuisten suhde uskoon muuttuu entistä herkemmin*. Raportti ISSP 2018 kyselystä. Kirkon tutkimuskeskus.

Koivisto, Juha & Isola, Anna-Maria & Lyytikäinen, Merja (2019) *Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Korvela, Paul-Erik & Vento, Isak (2021) Luottamuksen kääntöpuoli. Poliittisen epäluottamuksen typologia ja teoreettinen viitekehys. *Politiikka* 63:1, 7–27.

Kouvo, Antti (2014) *Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyt luottamusta synnyttävistä mekanismeista*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.

Komu, Merja & Hellsten, Katri (2010) *Luottamus ihmisiin ja luottamus instituutioihin Euroopassa*. Nettityöpapereita 12/2010.

Kopomaa, Timo & Salin, Ossi (2018) *Osallistava asukasbudjetointi – Ideoivat asukkaat kaupunkikehittämistyön osallisina*. <https://www.yss.fi/journal/osallistava-asukasbudjetointi-ideoivat-asukkaat-kaupunkikehittamistyon-osallisina/>

Kunnallisanalan kehittämissäätiö (KAKS) (2019) *Kansalaismielipide ja kunnat*. Ilmapuntari 2019.

Kurronen, Sanna (2021) *Syntyvyys syvyyksissä. Pessimismi varjostaa synnytysikäisten näkymää*. Eva analyysi nro 90.

Lahtinen, Mikko (2006) *Konservatiivinen aatetraditio Suomessa*. Teoksessa Paastela, Jukka & Paloheimo, Heikki (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 59–75.

Lehto, Markku (2020) *Hyvinvointiyhteiskunnan arvot. Avain tulevaisuuden Suomeen*. Helsinki: Into.

Matikainen, Janne & Ojala, Markus & Horowitz, Minna & Jääsaari, Johanna (2020) *Media ja yleisön luottamuksen ulottuvuudet*. *Instituutiot, journalismi ja mediasuhde*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja, 171.

Mattila, Mikko & Sundberg, Jan (2012) *Vaalirahoitus ja vaalirahakohu*. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki, oikeusministeriö, 227–239.

Mattila, Mikko & Sänkiaho, Risto (2005) *Luottamus poliittiseen järjestelmään*. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 73–87.

Mickelsson, Rauli (2007) *Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.

Miettinen, Anneli (2015) *Perhebarometri. Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Väestöliitto: Helsinki.

Mäkinen, Jenna & Räsänen, Tapio (2017) *Nuoret Kelan asiakkaat: Mitä Kelan etuuksia nuoret käyttävät eri ikävaiheissa?* <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4253>.

Nussbaum, Matrha & Sen, Martya (1993) *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press.

OECD (2021) *Drivers of Trust in Public Institutions in Finland*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/52600c9e-en>.

Pajusola, Katri (2019) *Liberaalin demokratian kriisi? Acatiimi*. https://www.acatiimi.fi/7_2019/ Viitattu 17.6.2021

- Paloheimo, Heikki (2006) ”Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet”. Teoksessa Paastela, Jukka & Paloheimo, Heikki (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 217–258.
- Paloheimo, Heikki (2008) ”Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet”. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1997) *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Palomäki, Liisa-Maria & Ilmakunnas, Ilari & Kuivalainen, Susan & Liukko, Jyri & Mustonen, Jaakko & Tenhunen, Sanna (2020) *Luottamus eläketurvaan vuonna 2019. Kyselytutkimus eläketurvaan liittyvistä näkemyksistä*. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Pew Research Center (2021) *Public Trust in Government: 1958-2021*. <https://www.pew-research.org/politics/2021/05/17/public-trust-in-government-1958-2021/>.
- Pitkänen, Ville (2016) *Vihreät tyytyväisiä mediaan, perussuomalaiset pettyneitä*. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/vipepister/218550-vihreat-tyytyvaisia-mediaan-perussuomalaiset-pettyneita/>.
- Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2016) *Kenen mitta on täysi? Tutkimus yhteiskunnallisesta ilmapölystä Suomessa*. Helsinki: e2.
- Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2018a) *Samat huolet, eri näkökulmat – Tutkimus suomalaisten asenteista ja identiteeteistä*. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
- Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2018b) *Sittenkin samanlaisia? Tutkimus suomalaisten identiteeteistä*. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rothstein, Bo & Uslaner, Eric (2005) All for all: Equality, Corruption and Social Trust. *World Politics* 58:1, 41–72.
- Rotkirch, Anna & Tammisalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista*. Väestöliitto: Helsinki. Rotkirch
- Ruostetsaari, Ilkka (2013) Eliitti ja kansa – kaksi eri maailmaa? Päättäjien ja kansalaisten asenne-erot vuosina 1991–2011. *Yhteiskuntapolitiikka* 78:3, 245–258.
- Saari, Juho (2020) *Samassa veneessä — Hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Docendo.
- Salomäki, Hanna (2020) *Suomalaisten henkinen kriisikestävyys. Huolenaiheet ja turvallisuutta tuovat tekijät koronakriisissä*. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.

- Sanandaji, Nima & Apunen, Matti (2019) *Lasikaton paradoksi*. Eva-anayysi 16.1.2019.
- Seppänen-Järvelä, Riitta & Åkerblad, Riitta & Haapakoski, Kaisa (2019) Monimielisen tutkimuksen integroivat strategiat. *Yhteiskuntapolitiikka* 84:3, 332–339.
- Simonen, Jenni & Heikkilä Aino & Westinen, Jussi (2021) *Työn sukupolvet. Tutkimus nuorten ja keski-ikäisten työelämänäkemyksistä*. E2 Tutkimus.
- STM (2014) *Hyvinvointi on toimintakykyä ja osallisuutta*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014: 13. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
- Strandberg, Kim (2012) Sosiaalisen median vallankumous? Ehdokkaat, valitsijat ja sosiaalinen media vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki, oikeusministeriö, 79–96.
- Strandberg, Kim (2019) Poliittiset skandaalit ja lyhyen aikavälin vaihtelut poliittisessa luottamuksessa. Teoksessa Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki, 49–61.
- Suuronen, Aleksi & Grönlund, Kimmo & Siren, Rasmus (2020) Puolueiden äänestäjät. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Wass, Hanna (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos*. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Helsinki: oikeusministeriö.
- Söderlund, Peter (2019), Poliittinen luottamus vertailevasta näkökulmasta. Teoksessa Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki, 35–48.
- Takala, Mervi (2015) *Luottamus eläketurvaan vuosina 2011 ja 2014*. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2015. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Taloustutkimus (2021) *Kysely: Yli kolmannes suomalaisista pitää sulkutoimia liian löysinä – ”Suomessa ei ole tapana elää täysillä”*, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kyse-ly-yli-kolmannes-suomalaisista-pitaa-sulkutoimia-liian-loysina-suomessa-ei-ole-ta-pana-elaa-taysilla/8085408#gs.2f32nl>.
- THL (2020) *Kotitöiden ja hoivavastuun jakautuminen*. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/kotitoiden-ja-hoivavastuun-jakautuminen>.
- THL (2021) *Ammattialojen sukupuolen mukainen segregatio*. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/tyo-ja-toimeentulo/ammattialojen-sukupuolen-mukainen-segregatio>.
- Van der Meer, Tom (2017) Political Trust and the “Crisis of Democracy”, Teoksessa *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press, 1–23.

van der Meer, Tom (2010) 'In what we trust? A multi-level study into trust in parliament as an evaluation of state characteristics' *International Review of Administrative Sciences* 76:3, 517–536.

van der Meer, Tom & Dekker, Paul (2011) Trustworthy states, trusting citizens? A multilevel study into objective and subjective determinants of political trust. Teoksessa Zmerli, Sonja & Hooge, Marc (toim.) *Political trust: Why context matters*. ECPR Press, 95–116.

Westinen, Jussi (2015) *Cleavages in Contemporary Finland. A Study on Party-Voter Ties*. Väitöskirja. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Westinen, Jussi & Kestilä-Kekkonen, Elina & Tiihonen, Aino (2016) "Äänestäjät arvoja asenneulottuvuuksilla". Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: oikeusministeriö, 273–297.

Westinen, Jussi & Pitkänen, Ville & Kestilä-Kekkonen, Elina (2020) "Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019", teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 308–332.

Zitting, Joakim (2021) *Luottamusta voi edistää parantamalla sosiaalista osallisuutta*. <https://dialogi.diak.fi/2021/06/07/luottamusta-voi-edistaa-parantamalla-sosiaalista-osallisuutta/>

Zmerli, Sonja (2012) Social Structure and Political Trust in Europe: Mapping Contextual Preconditions of a Relational Concept. Teoksessa Silke I. Keil ja Oscar W. Gabriel (toim.) *Society and Democracy in Europe*. London: Routledge, 111–138.

Yle (2019a) *Demokratian kriisi. Maailmanpolitiikan arkipäivää*. Yle Areena 9.2.2019. <https://areena.yle.fi/audio/1-4651730>. Viitattu 17.6.2021.

Yle (2019b) *Nuoriso on aina ollut pilalla, mutta nyt kelvottoman nykynuorison pitäisi ratkaista ilmastomuutos, huoltosuhde ja pari muuta pikku juttua*. <https://yle.fi/uutiset/3-10633694>.

Yle (2020) *Kaupunki antoi miljoonia, helsinkiläiset halusivat futiskentän ja kauramaitoa – osallistuva budjetointi toi kuntiin myös saunavihtoja ja roskiksia*. <https://yle.fi/uutiset/3-1152092>

Yle (2021a) *Yritettiinkö USA:ssa viime yönä vallankaappausta? Lue tästä, miten väkijoukko pääsi kongressiin ja mitä seurauksia tapahtuneella voi olla*. <https://yle.fi/uutiset/3-11726331>.

Yle (2021b) *Ylen kysely: Liikkumisrajoituksia kannattaa suomalaisten ylivoimainen enemmistö – miehet aikovat rikkoa rajoituksia selvästi useammin kuin naiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-11860602>.

LIITE I: KUVAUS TALOUSTUTKIMUKSEN AINEISTONKERUUSTA

INTERNET-PANEELI

Internet-paneelitutkimuksen tiedonkeruu toteutetaan siten, että ensin paneelistista poimitaan käytettävissä olevien taustatietojen perusteella tutkimukseen sopiva kohderyhmä, minkä jälkeen valitulle kohderyhmälle lähetetään tutkimuskutsut sähköpostitse. Tutkimukseen suostuvat osallistuvat tutkimukseen Internetin välityksellä, käyttäjätunnuksin ja salasanojin suojatussa CAWI-ympäristössä (Computer Aided Web Interview). Tutkimusvastaukset tallentuvat suoraan Taloustutkimuksen palvelimelle, josta ne ovat edelleen analysoitavissa.

Taloustutkimuksen Internet-paneeli on perustettu vuonna 1997. Se on piimpään Suomessa toiminut valtakunnallinen Internet-paneeli. Kyseessä on paneeli, johon tutkijat valitsevat vastaajat samalla tavoin kiintiöpoiminnalla kuin esimerkiksi valtakunnallisissa puhelin- ja käyntihaastattelututkimuksissa. Tutkimuksen kohdejoukkona on Suomen 15–79-vuotias väestö. Otos on muodostettu Taloustutkimuksen Internet-paneelin jäsenten keskuudesta siten, että se vastaa Suomen aikuisväestöä iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan. Internet-paneelin rekrytointi tapahtuu kokonaisuudessaan Taloustutkimuksen valtakunnallisesti edustavien tutkimusten yhteydessä tai erillisen väestöerikeskuksen satunnaisotokseen perustuvan rekrytointiprosessin kautta, mikä takaa tutkimusten edustavuuden, luotettavuuden ja korkean vastausprosentin. Internet-paneelissa on tällä hetkellä yli 40 000 jäsentä.

Tutkimuksen virhemarginaali on noin $\pm 1,5$ prosenttiyksikkö 95 prosentin luottamustasolla. Se tarkoittaa, että jos tehdään sata erillistä tutkimusta, niistä 95 tuottaa tuloksen, joka on kyseisen virhemarginaalin sisällä. Virhemarginaali kertoo siitä, millaisia riskejä otantasattuma aiheuttaa tulosten yleistettävyydelle – otokseen saattaa valikoitua liian suuri tai pieni osuus tietyllä tavalla ajattelevia ihmisiä. Tällaisten vääristymien mahdollisuutta pyritään välttämään poimimalla vastaajat kiintiöiden mukaan ja satunnaisesti: kenellä tahansa kohdejoukkoon kuuluvalla on yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi vastaajien joukkoon.

Lähde: Taloustutkimus Oy

LIITE 2: TUTKIMUKSEN KYSELYLOMAKE

Suomi on hyvinvointiyhteiskunta, joka rakentuu hyvinvointia ylläpitävien instituutioiden varaan. Seuraavaksi esitämme joitakin väittämiä yhteiskunnan toiminnasta. Vastaa, oletko väittämistä samaa vai eri mieltä.

1. Toimin mielelläni yhteisten asioiden edistämiseksi, vaikka se veisikin aikaa perheeltäni, ystäviltäni ja harrastuksiltani. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
2. Suomalaisten hyvinvoinnin tulisi rakentua yhä enemmän keskinäiselle auttamiselle ja yhteisöllisyydelle julkisen tukiverkon sijaan. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
3. Mielestäni perheenjäsenten tulisi nykyistä enemmän priorisoida toisistaan huolehtiminen kuin omiin asioihin keskittyminen. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)

Seuraavaksi joitakin yleisiä väittämiä eräiden instituutioiden merkityksestä suomalaisten hyvinvoinnin kannalta.

4. Arvioi asteikolla 1–5, kuinka tärkeänä pidät seuraavia instituutioita suomalaisten hyvinvoinnin kannalta? (1 = erittäin tärkeänä, 2 = jokseenkin tärkeänä, 3 = ei kovin tärkeänä, 4 = ei lainkaan tärkeä, 5 = en osaa sanoa).
 - a. Sosiaaliturva (pois lukien eläkkeet)
 - b. Eläketurva
 - c. Kirkko
 - d. Kunta
 - e. Perhe
 - f. Tiedotusvälineet
 - g. Poliittinen päätöksenteko

- h. Tiede ja tutkimus
 - i. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)
5. Arvioi asteikolla 1–5, kuinka tärkeänä pidät seuraavia instituutioita oman hyvinvointisi kannalta? (1 = erittäin tärkeänä, 2 = jokseenkin tärkeänä, 3 = ei kovin tärkeänä, 4 = ei lainkaan tärkeä, 5 = en osaa sanoa).
- a. Sosiaaliturva (pois lukien eläkkeet)
 - b. Eläketurva
 - c. Kirkko
 - d. Kunta
 - e. Perhe
 - f. Tiedotusvälineet
 - g. Poliittinen päätöksenteko
 - h. Tiede ja tutkimus
 - i. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)
6. Alla luetellut instituutiot tukevat kansalaisten hyvinvointia eri tavoin. Onko niiden merkitys yhteiskunnassa vahvistunut, pysynyt ennallaan vai heikentynyt viime vuosien aikana? (1 = vahvistunut, 2 = pysynyt ennallaan, 3 = heikentynyt, 4 = en osaa sanoa)
- a. Sosiaaliturva (pois lukien eläkkeet)
 - b. Eläketurva
 - c. Kirkko
 - d. Kunta
 - e. Perhe
 - f. Tiedotusvälineet
 - g. Poliittinen päätöksenteko
 - h. Tiede ja tutkimus
 - i. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)

7. Kuvaavatko seuraavat termit alla olevia instituutioita ja tahoja? Arvioi kutakin erikseen. Vastausvaihtoehdot: 1 = kyllä, 2 = ei, 3 = en osaa sanoa.
- 7_1 Tasa-arvoa luova
 - 7_2 Turvaa tuova
 - 7_3 Yhteenkuuluvuutta vahvistava
 - 7_4 Oikeudenmukainen
 - 7_5 Välinpitämätön ihmisiä kohtaan
 - 7_6 Uudistumiskykyinen
- a. KELA
 - b. Työeläkevakuuttajat (eläkekassat, -säätiöt, -yhtiöt, esim. Keva, Varma, Ilmarinen)
 - c. Kirkko
 - d. Kotikunta
 - e. Tiedotusvälineet
 - f. Poliittinen päätöksenteko
 - g. Tiede ja tutkimus
 - h. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)

Seuraavaksi pyydämme Sinua vastaamaan muutamaan väittämään, jotka koskevat hyvinvointiyhteiskunnan ja sen keskeisten instituutioiden kykyä huomioida kansalaiset toiminnassaan.

8. Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on niin monimutkainen järjestelmä, ettei se vastaa kansalaisen tarpeisiin. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = joihinkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = joihinkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
9. Miten ajattelet seuraavien tahojen toimivan ihmisten kannalta?
- 1 = Toimii lähes aina ihmisten parhaaksi
 - 2 = Toimii usein ihmisten parhaaksi
 - 3 = Toimii vain harvoin ihmisten parhaaksi
 - 4 = Ei toimi lähes koskaan ihmisen parhaaksi
 - 5 = En osaa sanoa

- a. KELA
 - b. Työeläkevakuuttajat (eläkekassat, -säätiöt, -yhtiöt, esim. Keva, Varma, Ilmarinen)
 - c. Kirkko
 - d. Kunta
 - e. Tiedotusvälineet
 - f. Poliittinen päätöksenteko
 - g. Tiede ja tutkimus
 - h. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)
10. Hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset instituutiot kykenevät ottamaan kansalaisten tarpeet hyvin huomioon tulevaisuuden suurissa muutoksissa. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
11. Hyvinvointiyhteiskuntaa pitäisi kehittää enemmän kansalaisten kanssa yhdessä ideoiden ja suunnitellen. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
12. Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta passivoi kansalaisia. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
13. Minulla on jo riittävästi osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia enkä kaipaa niitä enempää. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
14. Mitä seuraavista ominaisuuksista liität alla mainittuihin tahoihin?
(1 = kyllä, 2 = ei, 3 = en osaa sanoa)
- 14_1 Lisää tunnetta samassa veneessä olemisesta
 - 14_2 Tarjoaa vaikutusmahdollisuuksia
 - 14_3 Ottaa huomioon kansalaismielipiteen
 - 14_4 Ei ole kiinnostunut kansalaisten osallistamisesta

- a. KELA
- b. Työeläkevakuuttajat (eläkekassat, -säätiöt, -yhtiöt, esim. Keva, Varma, Ilmarinen)
- c. Kirkko
- d. Kunta
- e. Tiedotusvälineet
- f. Poliittinen päätöksenteko
- g. Tiede ja tutkimus
- h. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)

Seuraavaksi esitämme joitakin luottamukseen liittyviä väittämiä. Arvioi luottamuksesi tasoa ja sitä, mistä luottamus on muodostunut.

15. Missä määrin luotat seuraaviin instituutioihin asteikolla 0–10, jossa 0 = en luota ollenkaan ja 10 = luotan täysin?
- a. Sosiaaliturva (pois lukien eläkkeet)
 - b. Eläketurva
 - c. Kirkko
 - d. Kunta
 - e. Tiedotusvälineet
 - f. Poliittinen päätöksenteko
 - g. Poliisi
 - h. Puolustusvoimat
 - i. Oikeuslaitos
 - j. Ammattiliitot
 - k. Työnantajajärjestöt
 - l. Tiede ja tutkimus
 - m. Koulujärjestelmä
 - n. Perhe
 - o. Yritykset
 - p. Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)
 - q. Euroopan unioni

16. Mihin sinun luottamuksen tasosi edellä mainittuja instituutioita 15a-15q kohtaan perustuu? Arvioi kutakin tahoja erikseen. Valitse 1–2 tärkeintä vaihtoehtoa.
- a. Omakohtaisiin kokemuksiin
 - b. Kotona opittuihin asioihin, kasvatukseen
 - c. Tiedotusvälineistä välittyneeseen kuvaan
 - d. Läheisten kokemuksiin
 - e. Sosiaaliseen mediaan
 - f. Ei ole omaa tai läheisten kokemuksia asiasta, mutta koen tahon yleisesti luotettavaksi tai epäluotettavaksi
 - g. En osaa sanoa
17. Missä määrin luotat seuraaviin toimijoihin asteikolla 0–10, jossa 0 = en luota ollenkaan ja 10 = luotan täysin?
- Etuusvirkailijat
Vakuutuslääkärit
Papit
Kuntien viranhaltijat
Toimittajat
Poliittiset päättäjät
Poliisit
Upseerit
Tuomarit
Ay-johtajat
Työnantajajärjestöjen johtajat
Tutkijat
Opettajat
Perheenjäsenet
Yritysjohtajat
Järjestötoimijat
EU-virkamiehet

Seuraavaksi esitämme Sinulle muutaman korona-aiheiseen väittämän. Vastaa, oletko väittämistä samaa vai eri mieltä.

18. Korona-aika ja epidemian hoito on lisännyt luottamustani yhteiskunnan instituutioiden toimivuutta kohtaan. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
19. Korona-aika on vähentänyt yleistä luottamustani muita ihmisiä kohtaan. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
20. Korona-aikana yhteinen hyvä ja yleinen turvallisuus ovat tärkeämpiä asioita kuin yksilönvapaus. (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä osittain eri mieltä, 4 = jokseenkin eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)
21. Lopuksi kuvailemme yhteiskunnallisen osallistumisen tapoja ja yhteiskunnan toimintaan kohdistuvia odotuksia. Tässä kysymyksessä olemme erityisen kiinnostuneita nuoria ja keski-ikäisiä koskevista käsityksistä. Nuorilla tarkoitetaan alle 30-vuotiaita ja keski-ikäisillä 45–58-vuotiaita. Sopivatko kuvaukset mielestäsi paremmin nuoriin, keski-ikäisiin vai molempiin samassa määrin?

Nuoriin ← Samassa määrin molempiin → Keski-ikäisiin → Ei kumpaankaan

Eläketurva

- 21_1 Kokevat eläkejärjestelmän oikeudenmukaiseksi
- 21_2 Eivät rakenna tulevaisuuttaan oman eläkkeensä varaan

Kunta

- 21_3 Osallistuvat erilaiseen yhteisölliseen toimintaan, kuten talkoisiin ja auttavat naapureiden tai lähialueen asukkaita
- 21_4 Hyötyvät kunnan palveluista muita enemmän

Poliittinen päätöksenteko

- 21_5 Suhtautuvat politiikkaan kyynisesti
- 21_6 Ovat herkkiä politisoimaan elämän eri osa-alueita

Perhe

- 2I_7 Pyytävät vaikean tilanteen edessä ensisijaisesti apua perheeltä
- 2I_8 Ajattelevat lapsien hankaloittavan arkea

Sosiaaliturva (pois lukien eläkkeet)

- 2I_9 Luottavat sosiaaliturvan huolehtivan ihmisistä kaikissa elämäntilanteissa
- 2I_10 Eivät häpeä hakea yhteiskunnalta apua, jos elämäntilanne yllättäen vaikeutuu

Tiedotusvälineet

- 2I_11 Seuraavat omaa maailmankuvaansa vahvistavia uutisia
- 2I_12 Seuraavat kotimaan ja maailman tapahtumia vain pinnallisesti

Tiede ja tutkimus

- 2I_13 Ovat valveutuneita tutkitun tiedon käyttäjiä
- 2I_14 Ajattelevat, että tutkimus ei ole riittävän hyödyllistä suhteessa siihen sijoitettaviin verovaroihin

Kirkko

- 2I_15 Luottavat kirkon huolehtivan kaikista ihmisistä – sellaisistakin, jotka ovat pudonneet järjestelmän ulkopuolelle
- 2I_16 Ajattelevat, että kirkko on hukassa yhteiskunnallisessa keskustelussa

Kansalaisjärjestöt (esim. nuorisojärjestöt, urheiluseurat, taide- ja kulttuuriyhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt)

- 2I_17 Näkevät kansalaisjärjestöjen ajavan kapeita omia intressejään
- 2I_18 Kokevat kansalaisjärjestöt tärkeänä tapana pitää yhteisvastuullisesti huolta ihmisten hyvinvoinnista

TAUSTAMUUTTUJAT:

Sukupuoli

- 1 = Mies
- 2 = Nainen
- 3 = Muu
- 4 = En halua sanoa

Ikä (avoin)

Äidinkieli

- 1 = Suomi
- 2 = Ruotsi
- 3 = Jokin muu

Kuulutko johonkin kirkkokuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön?

- 1 = Kyllä, Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon
- 2 = Kyllä, johonkin muuhun kirkkokuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön
- 3 = En kuulu mihinkään
- 4 = En halua sanoa

Kuinka uskonnollinen olet?

- 1 = Hyvin uskonnollinen
- 2 = Jonkin verran uskonnollinen
- 3 = En kovin uskonnollinen
- 4 = En lainkaan uskonnollinen
- 5 = En osaa sanoa
- 6 = En halua sanoa

Kotitaloudessa asuvien lasten lukumäärä (avoin, vastaa numerolla)

Minulla on hyvät välit perheenjäseniini (1 = täysin samaa mieltä, 2 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = osittain samaa mieltä, osittain eri mieltä 4 = jokseenkin eri mieltä 5 = täysin eri mieltä, 6 = en osaa sanoa)

Minulle perhe edustaa ensisijaisesti...

a. Lapsuuden perhettä, b. Puolisoa (ja lapsia), c. Samassa määrin lapsuuden perhettä sekä puolisoa (ja lapsia), d. Ystäväpiiriä, e. Sukua, f. Uusioperhettä, g. Muu, mikä?

Miten ajattelet viranomaisten yleisesti toimivan hyvinvoinnin tukemisessa?

1 = Viranomaiset toimivat lähes aina ihmisten parhaaksi

2 = Viranomaiset toimivat usein ihmisten parhaaksi

3 = Viranomaiset toimivat harvoin ihmisten parhaaksi

4 = Viranomaiset eivät toimi lähes koskaan ihmisten parhaaksi

Tulotaso (tuloluokat Taloustutkimukselta)**Kotitalouden tämänhetkinen taloustilanne**

1 = Tulee erinomaisesti toimeen

2 = Tulee melko mukavasti toimeen

3 = Pärjää, kun tekee ostokset harkiten

4 = Joutuu ajoittain tinkimään ostoksista

5 = Joutuu tinkimään lähes kaikesta

Millaisessa asuinympäristössä/asuinalueella asut nykyisin?

1 = Suuressa kaupungissa (yli 100 000 asukasta)

2 = Pienessä tai keskisuurissa kaupungissa (alle 100 000 asukasta)

3 = Kuntataajamassa tai kirkonkylässä

4 = Maaseudun haja-asutusalueella

Maakunta (Taloustutkimuksen sapluunasta)**Koulutus**

1 = Perus-/kansakoulu

2 = Ammatti-, tekninen-/kauppakoulu

3 = Ylioppilas/lukio

4 = Opisto

5 = Ammattikorkeakoulu

6 = Yliopisto/korkeakoulu

Koulutusala

- 1 = Kasvatusalat
- 2 = Humanistiset ja taidealat
- 3 = Yhteiskunnalliset alat
- 4 = Kauppa, hallinto ja oikeustieteet
- 5 = Luonnontieteet
- 6 = Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)
- 7 = Tekniikan alat
- 8 = Maa- ja metsätalousalat
- 9 = Terveys- ja hyvinvointialat
- 10 = Palvelualat
- 11 = Jokin muu ala/ei mikään yllä olevista
- 12 = Ei mitään koulutusta

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten työntekoasi nykyisin?

- 1 = Kokoaikatyössä (vähintään 32 tuntia viikossa)
- 2 = Osa-aikatyössä (15–31 tuntia viikossa)
- 3 = Osa-aikatyössä (alle 15 tuntia viikossa)
- 4 = En ole työelämässä
- 5 = Muu

JOS vastasit edelliseen kysymykseen vastausvaihtoehdon 2 TAI 3, miksi olet osa-aikatyössä?

- 1 = En ole saanut kokoaikatyötä
- 2 = Opiskelen
- 3 = Hoidan omia lapsia tai muita omaisia
- 4 = Terveydellisistä syistä
- 5 = Haluan lyhyemmän työviikon
- 6 = Teen muusta syystä osa-aikatyötä
- 7 = En osaa sanoa

Missä seuraavista pääosin työskentelet (tai työskentelit, jos eläkkeellä tai työtön)?

- 1 = Yksityisellä sektorilla (yksityiset yritykset), tuotteiden valmistaminen

- 2 = Yksityisellä sektorilla (yksityiset yritykset), palvelut
- 3 = Valtion palveluksessa
- 4 = Kuntasektorin palveluksessa
- 5 = Kolmannella sektorilla (esim. voittoa tavoittelemattomat järjestöt)
- 6 = Yrittäjänä pk-yrityksessä
- 7 = Yrittäjänä mikroyrityksessä (vähemmän kuin 10 henkilöä)
- 8 = Freelancerina/itsensä työllistäjänä
- 9 = En ole mukana työelämässä

Nykyinen tai viimeisin ammattisi (AVOIN)

Ammattiasema

- 1 = Yrittäjä
- 2 = Johtava asema
- 3 = Muu ylempi toimihenkilö, asiantuntija
- 4 = Toimihenkilö
- 5 = Työntekijä
- 6 = Maanviljelijä
- 7 = Opiskelija
- 8 = Eläkeläinen
- 9 = Kotiäiti/-isä
- 10 = Työtön

Oletko elämäsi aikana turvautunut perustoimeentulotukeen, työttömyysturvaan, sairaspäivärahaan tai työkyvyttömyyseläkkeeseen?

- 1 = Kyllä
- 2 = En
- 3 = En halua sanoa
- 4 = En osaa sanoa

Minkä puolueen ehdokasta äänestäisit, jos eduskuntavaalit olisivat nyt?

- 1. Keskusta
- 2. Kokoomus
- 3. Perussuomalaiset
- 4. SDP
- 5. Vihreät

6. Vasemmistoliitto
7. RKP
8. KD
9. Liike Nyt
10. Jokin muu puolue
11. En äänestäisi lainkaan
12. En halua sanoa
13. En osaa sanoa

Minkä puolueen ehdokasta äänestit vuoden 2019 eduskuntavaaleissa?

1. Keskusta
2. Kokoomus
3. Perussuomalaiset
4. SDP
5. Vihreät
6. Vasemmistoliitto
7. RKP
8. KD
9. Liike Nyt
10. Jokin muu puolue
11. En äänestäisi lainkaan
12. En halua sanoa
13. En osaa sanoa

Yhteiskunnallisessa keskustelussa puhutaan vasemmistosta ja oikeistosta. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla 0–10, jossa 0 = eniten vasemmalla ja 10 = eniten oikealla?

Yhteiskunnallisessa keskustelussa puhutaan arvoliberaaleista ja arvokonservatiiveista. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla 0–10, jossa 0 = eniten arvoliberaali ja 10 = eniten arvokonservatiivi?

LIITE 3

MIHIN TEKIJÖIHIN INSTITUUTIOITA KOHTAAN TUNNETTU
LUOTTAMUS PERUSTUU? (%) VALITTAVANA 1–2 TÄRKEINTÄ VAIHTOEHTOA.

	SOSIAALI- TURVA	ELÄKE- TURVA	KIRKKO	KUNTA	TIEDOTUS- VÄLINEET	POLIIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO	POLIISI	PUOLUSTUS- VOIMAT	OIKEUS- LAITOS
OMAKOHTAISIIIN KOKEMUKSIIN	56	34	59	68	68	49	44	40	23
KOTONA OPITTUIHIN ASIOIHIN, KASVATUKSEEN	12	9	24	10	6	12	21	20	14
TIEDOTUSVÄLINEISTÄ VÄLITTYNEESEEN KUVAAAN	34	39	28	40	59	68	50	44	59
LÄHEISTEN KOKEMUKSIIN	39	35	18	19	5	8	18	16	18
SOSIAALISEEN MEDIAAN	4	4	4	5	13	12	7	4	7
KOEN TAHON YLEISESTI LUOTETTAVAKSI TAI EPÄLUOTETTAVAKSI	14	17	12	8	4	10	18	21	24
EN OSAA SANOA	2	5	6	5	2	3	2	5	3